

ש לימות הארץ

"ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ודשו את הארץ, אשר
נשבע ד' לאבותיכם, לאברהם ליצחק וליעקב, לתת להם ולזרעם
אחריהם" (דברים א, ח)

לתת להם - אלו באי הארץ וכו', דבר אחר לתת להם - אלו
עולי בבל, ולזרעם - אלו בניהם, אחריהם - אלו ימות המשיח!
(ספרי שם, ח)

ובפסיקתא זוטרתי ג': רבי אומר: לתת להם - אלו עולי המדבר,
ולזרעם - אלו עולי בבל, אחריהם - אלו ימות המשיח!

זכותנו על ארץ ישראל*

ראשי פרקים

- א. ברית אבות לבנים
- יא. לאחר שיבת ציון הצהרנו נאמנות לקדושת ארצינו
- ב. ארץ לעם ד'
- יב. בית שני וקשייו המדיניים
- ג. הבעייתיות שבכריתת הבריתות
- יג. גם לאחר חורבן בית שני לא פסקה בעלותנו על הארץ
- ד. מקום המקדש לא נכבש בזרוע
- יד. טענות הנוצרים לבעלות על הארץ וכשלונם
- ה. ישראל פרענו את השטר ועל כן הארץ שלהם
- טו. עם ישראל לא רק כובש את הארץ אלא מתיישב בה
- ו. זכויותינו בארץ נובעות מקיום חובותינו
- טז. הארץ התמידה בשוממותה לבני הנכר שישבו בה
- יז. רציפות היישוב היהודי בארץ
- ז. משה חידש את הקריאה לשלום והסכים הקב"ה על ידו
- יח. לו זכינו היינו יורשים הארץ ללא מלחמות
- ט. החרמת שבעה עממין על שום מה?
- יט. הנסים והנצחונות הגדולים שבמלחמות מראים בעליל את הדי הגדולה
- כ. אנו תפילה שהכל ישתנה לטובה
- י. גם כיבוש מלך בבל וגם החזרה מהגלות היו בדבר ד'

---

* הדברים נאמרו בכנס "תורה שבעל פה" במנחם אב, היתשלי"ד, ונכתבו בקובץ "תורה שבעל פה", עמ' קמט-קפ. נדפסו שנית בהוצאת ישיבת בני עקיבא, כפר הרוא"ה עיר הקודש ירושלים ת"ו, היתשלי"ה, ושוב בספר "צניף מלוכה" עמ' 208-229.

א. ברית אבות לבנים

הבטחת הקב"ה לאבות ושבועתו להם, היא הבסיס המוסרי לכיבוש הבנים, כדברי נחמיה הפחה היהודי, החוזר העתיק לארץ מולדתו, עם תום הגלות הראשונה: "ותביאם אל הארץ אשר אמרת לאבותיהם לבוא לרשת. ויבאו הבנים ויירשו את הארץ" (נחמיה ט, כג-כד).

אדם מישראל פותח את תפילת שחרית בפסוקי ברית אבות, ומדגיש ומבליט מיד את מתנת הארץ: "זכרו לעולם בריתו, דבר צוה לאלף דור; אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק. ויעמידה ליעקב לחק, לישראל ברית עולם. לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם" (דברי הימים א טז, טו-יח).

שבועה, חוק, ברית - "דבר צוה לאלף דור". כאן מדובר בשפת הנצח. במושגים של יציבות, של קביעות, ללא שינויים וללא תמורות. למעלה מסדר הזמנים, למעלה מחליפות בחיי גוי ואדם, בחיי עם וארץ - "חוק ולא יעבור".

נין ונכד אשר האבות הם בשבילו רק דמויות אגדתיות, עתיקות מעורפלות, דמויות בלתי מחייבות - הם גם בלתי מזכות. ההבטחות רופפות, מטושטשות, כשם שהמובטחים קיימים רק בערפלי האגדה.

לא כן אצל יהודים מאמינים בני מאמינים, אצל "עם אלקי אברהם" (תהלים מז, י) המתפללים יום יום ל"אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", אצל אלה שאברהם אבינו הוא בשבילם ראש צורים (עיין במדבר רבה כ. טז), איתן העולם, הבסיס היסודי להווייתו הלאומית - אצלם ברית אברהם מחייבת ומזכה. מחייבת את העם כולו לידבק ולהמשיך במעשי אבות, ומזכה אותו בארץ כולה, נחלת אבות.

כל ילד בישראל מוכנס "בבריתו של אברהם אבינו ע"ה", ברית "מצות, חקות ותורות" (בראשית כו, ה), וכניסה זו לברית אבות היא גם הקובעת את הזכות לנחלת אבות, שכן עם כריתת הברית הזאת, ברית האהבה, הובטחה הארץ לאברהם אבינו ע"ה לאחוזת עולם (שם יח, ח).

אולם חכמינו ז"ל לא הסתפקו רק בעובדת ההתחלה ההיסטורית העתיקה של קשרי העם והארץ בהבטחה לאבות, אלא עמדו ופירשו לנו כי כבסיס להבטחה הזאת משמש ספר בראשית מתחילתו, ושפל עיקרו של סיפור ראשית הבריאה לא בא, אלא בשביל לאשר ולאמת מלוא זכותם של ישראל עם ד' על ארץ נחלתם נחלת ד' - "כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גויים" (תהלים קיא, ו).

אכן, חכמינו ראו צורך מיוחד בהנמקה-הסברה זו, הואיל ועמוקה הרגישות המוסרית של העם, אשר נבחר לשמש כדוגמא לחיי צדק ויושר, של צאצאי האב הראשון הזוכה להערכה מיוחדת על אשר הוא מצוה "את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח, יט).

בשביל העם הנושא חזון צדק עולמיים, אשר אינו דוחה את הגשמתו לאחרית הימים, אלא הוא רואה אותו כחובת כל דור ודור, כחובת הגוף של כל יחיד ויחיד בכל עת ובכל שעה, קריאת "ליסטים אתם" אינה רק פגיעה אישית מעליבה, אלא היא גם פוגעת קשות בכל יעודו, היא כביכול מערערת את כל שליחותו המוסרית בעולם.

וזו ודאי גם היתה והווה כוונת הזדון של שונאינו מנדינו: להציגנו כעם תוקפני שתלטני, כעם אשר רוממות אידיאלים בפיו וחרב פיפיות בידינו (על פי תהלים קמט, ו).

ועל כן כה יסודיים הם דבריו של רבי יצחק, אשר בגלל חשיבותם הובאו ברש"י בראש ספר בראשית: "לא היה צריך להתחיל את התורה (מבראשית) וכו', ומה טעם פתח בבראשית, משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים", שאם יאמרו אומות העולם **לסטים אתם**..."

ה"אם" הזה היה חזוי וצפוי מראש, הם ודאי יאמרו כך, ויש להקדים תשובה לטענה, והתשובה האחת והיחידה היא, לא פוליטית אלא אמנותית, תשובה העולה מתוך "ברוך שאמר והיה העולם", מתוך מעשה בראשית: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" (המשך דברי רש"י שם).

התשובה הממשית לטענת "ליסטים אתם" היא אפוא: "כל הארץ של הקב"ה!" זה יסוד האמונה במציאות הבורא, היוצר, מציאותו והשגחתו - "יש מנהיג לבירה" (עיין בראשית רבה לט, א)! "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" (בראשית א, א), הוא יוצר אדם ובורא עם, הוא מנחיל ארצות ומציב גבולות.

ותשובה זו היא, ראשית כל, **מחייבת** ורק אחר כך **מזכה**. תשובה זו מטילה, ראשית כל, **עול** מלכות שמים על הפרט ועל הכלל, על עם ועל ארץ, ומכח אותו עול החובות והנשיאה בו - עולות הזכויות.

ומה טעם פתח בבראשית? משום כח מעשיו הגיד **לעמו** - לתת להם נחלת גויים - המושג **עמו** - עם ד' - משמש כיסוד מוסד למערכת **חיונים**: "כי עם קדוש אתה לד' אלקיך" (דברים ז, ו), "ועשית הישר והטוב" (שם ז, יח), "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" (ישעיה מג, כא).

הואיל והעם נועד מראש להגשים "ארח חיים למעלה למשכיל" (משלי טו, כד), ולא רק במסגרת **חיי הפרט** והמשפחה, אלא גם במסגרת הרחבה של חיי הכלל, החברה והעם כולו - "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו) - הריחו זקוק לארץ מסויימת, למדינה עצמאית, למנוחה ונחלה שבה יוכל לבצע את התכנית האלקית, במלוא היקפה הארצי והלאומי.

ב. ארץ לעם ד'

ועל דרך ההגיון מבוארים הדברים על ידי מהר"ל מפראג ז"ל, הקובע שכל עם זכאי **למקום** וכל עם זכאי **לעצמאות**: "כל דבר ודבר מן הנמצאים הטבעיים, יש להם לכל אחד **מקום בפני עצמו**... וכל דבר הוא **ברשות עצמו**... ד' יתברך ברא כל אומה ואומה **לעצמה**... וראוי שכל אומה ואומה מצד שנבראה **לעצמה**, שלא תהא רשות אחרים עליה", "כי שעבוד אומה באומה, אין זה לפי סדר המציאות אשר ראוי, כי ראוי שיהיו כל אומה בני חורין" (נצח ישראל, פרק א).

עמים וארצותיהם לגבולותיהם - הרי זה אפוא מסדר הבריאה ותיקונו של עולם: - "בהנחל עליון גויים וגוי, יצב **גבלות** עמים למספר בני ישראל" (דברים לב, ח), וביארו חז"ל בספרי (שי"א) "כשהנחיל המקום העולם לאומות, **פירש** תחומן - לכל אומה ואומה כדי שלא יהיו מעורבבים". וכיוצא בזה במדבר רבה פרשת בלק: "**גבולין** הללו נקבעו מימי נח, שלא תכנס אומה לגבול חברתה".

והנה מראש מקדמי ארץ נרמז לנו, כי ארץ ישראל נחלת בני **שם** היתה, מאז נפוצו העמים אחרי המבול, ואברהם אבינו מצאצאי בני שם היה, ויורש חוקי היה לארץ הזאת - "אחד היה אברהם

ויירש את הארץ" (יחזקאל, ג. כד). וכך נתפרש לנו על הפסוק "הלוך ונסוע הנגבה" (בראשית יב, ט):
 "לצד ירושלים שהיא נחלתו" (רש"י שם, על פי בראשית רבה פרשת לך לך לט, כד)¹.

כשהתביעה המוסרית הפנימית איננה נותנת מנוח גם לישראל עצמם, ולבם נוקפם והם שואלים על דרכי ההשגחה העליונה, כשאלת האב הראשון: "השפט כל הארץ לא יעשה משפט" (בראשית יח, כה)? הרי הקב"ה משיב ומסביר ומרגיע: "ואמר לכם, אתם תירשו את אדמתם, ואני אתננה לכם לרשת אתה" (ויקרא כ, כד) - עתיד אני ליתנה לכם **ירושת עולם**. שמא תאמרו "אין לך ליתן לנו אלא משל אחרי"? והלא משלכם היא, והיא אינה אלא חלקו של שם, ואתם בניו של שם, והם אינם אלא בני חס ומה טיבן בתוכה? - אלא שהיו **שומרי המקום** עד שתבואו" (תורת כהנים שם)².

הוסיף וכתב רבינו בחיי (בראשית י, טו): "והנה מחשבות ד' יתברך עמוקות, כי רצה שתהיה הארץ הקדושה לכנען, הוא העבד שנשתעבד לבני שם על פי אביו, ונמסרה בידו מזמן הפלגה [מפני היותו עבד, לשמור אותה לישראל - הרמב"ן, כאן], כדי שלא יוכל להחזיק, כי אין העבד יכול להחזיק בנכסי האדון, שאילו נמסרה ביד אומה אחרת אולי היו מחזיקין בה, מה שאין כן בעבד".

וברמב"ן (בראשית יב, א) נאמר: "ויתכן לומר כי אברהם מבראשונה ידע כי ארץ כנען היא נחלת ד', ובה יתן ד' חלקו (ועל כן ניסה ללכת ארצה כנען), והאמין כי אל הארץ אשר אראך ירמוז לו על ארץ כנען" (ועיין בזוהר לך לך דף עז, ב: "תא חזי דהכי הוא, דכיון דכתיב (בראשית יא, לא) 'וייצאו אתם מאור כשדים] ללכת ארצה כנען", מיד 'ויאמר ד' אל אברם לך לך", ועד דאיהו איתער בקדמיתא, לא כתיב לך לך").

אולם אחר כך נאמרו בזה דברים ברורים מפי הגבורה, ובהגיע אברהם לשכם נתבשר: "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (בראשית יב, ז). "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, כי לך אתננה" (שם יג, ח) ויפה פירשו תז"ל: "כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו" (בבא בתרא ק, א) ופירוש רשב"ם (שם): "כדי שיהיו בניו כירשים ולא כגזלנים".

טעם זה "כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו" הוא שהדריך אחר כך את יהושע בן נון בתכנון מסעי המלחמה. מהלכי האבות בארץ שימשו סימני דרך לבנים, שראו עצמם יורשים ולא גזלנים (עיין דעת מקרא, במבוא לספר יהושע, ירושלים ה'תש"ל, עמ' 20).

1 הגדרת ירושלים כנחלתו של אברהם אבינו ע"ה, בה בשעה שהארץ כולה ניתנה לו, מבוארת בפי כתבו של מורי ורבי הגאון רבי יעקב משה חר"פ זצ"ל: "בחינת נחלה זאת של ארץ ישראל, נמשכת ממקור הקודש שבירושלים, כי שם הוא מקור גילויה. וכל זמן שלא הגיעו ישראל לירושלים לא נתגלתה המדרגה הנפלאה הזאת - "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה" (דברים יב, ט) - זו שילה, "ואל הנחלה" (שם) - זו ירושלים" (זבחים קט, א), (מי מרום, נמוקי המקראות, עמ' רלח).

ועל פי זה מוסבר לנו, מה שנאמר במדרש: "אמר לו [אברהם אבינו להקב"ה]: אם אין אתה נותן לי בית המקדש חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, לא נתת לי כלום, ונתן לו הקב"ה... וכיון ששמע אברהם כן, מה אמר: - "אלקים דבר בקדשו אעלזה (תהלים ס, ח) [ועיין מה שכתב החכם מוהר"ש מורטירא ז"ל, בספרו גבעת שאול, פרשת לך לך].

2 הצדק המוסרי שבירושת הארץ שהובטחה לאבות, וקבלתה מידי אלה שהחזיקו בה זמנית, כ"שומרי המקום", בא לידי ביטוי בולט ומודגש, גם מתוך האזהרות המפורשות בתורה, האוסרות לנגוע בנחלת עמים אחרים, אף על פי שהם היו כלל בלתי ידידותיים כלפי ישראל.

הדיבורים הבוטים שלא להתנגש עם בני לוט, עמון ומואב, וכן שלא להתגרות עם בני עשו, ושלא יתן מארצם לישראל אף "מדרך כף רגל", הם המכריזים כי אל ארצו הוא צועד ישראל במלוא הכרת זכותו: "ואין משה וישראל לסטים באים לשחת העולם, ולא לזנב אומה מן האומות, אלא לרשת נחלה אשר נתן ד' לאבותם" (רמב"ן, סוף ספר המצוות).

ג. הבעייתיות שבכריתת הבריתות

תושבי הארץ ידעו כי נשיא אלקים יושב בתוכם והכירו בזכותו של אברהם אבינו, ומדרש עתיק מוסר לנו כי תוך כדי ההתמקחות על מכירת מערת המכפלה - שהיתה רכוש פרטי - כבר העלו התושבים תביעות כוללות, והעמידו דרישה נמרצת: ויתור על **ירושלים!**

וכך מסופר בפרקי דרבי אליעזר (פרק לו): "אמרו לו [בני חת, שהיבוסים היו ממשפחתם]: אנו יודעים שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האל, כרות עמנו שבועה, שאין ישראל יורשים את עיר יבוס [ירושלים], כי אם ברצונם של בני יבוס, ואחר כך קנה את מערת המכפלה". הדברים רמוזים בקיצור ברש"י בפירושו, דברים יב, יז, ועיין רד"ק שמואל ב ה, ו.

כיוצא בזה כריתת הברית של אברהם אבינו עם אבימלך מלך פלשתים. אמנם יחסי השכנות של אברהם אבינו ע"ה עם יושבי הארץ, אילצוהו לכרות בריתות ולחתום על הסכמים, ברם הללו גרמו אחר כך תקלות, ועיכבו את ירושת הארץ והורשת יושביה. וכך שנינו: "אם תשקר לי ולניני ולנכדי" (בראשית כא. כג)... למה לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים? שעדיין נכדו קיים" (בראשית רבה נד. ב). ועוד שם: "אמר לו הקב"ה, אתה נתת שבע כבשות, חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות" (שם ה).

התרעומת על המעשה הזה של אבינו הראשון, מבוטאת בדברי קדמונינו: "אמרו מלאכי השרת: רבונו של עולם, אדם יחיד בררת לך משבעים לשונות, וכרת ברית עם אומות העולם" (ילקוט שמעוני, בראשית רמז צה. בשם תנא דבי אליהו)!

וברש"י (בראשית כב. א) נאמר: "יחרה אפו של הקב"ה על זאת¹, שהרי ארץ פלשתים ניתנה, לאברהם, וגם ביהושע מטילים גורל על ערי חמשת סרני פלשתים, בכלל גבול ישראל", ובהמשך דבריו שם הוא מעתיק את דברי מדרש בראשית רבה, ובגרסתו ישנה גם תוספת קטנה שאינה במדרש שלפנינו: "אמר לו הקב"ה אתה נתת לו שבע כבשות, חייך שבניו עושים **שבע מלחמות** עם בניך ונוצחין אותך".

אכן במקום אחר מצאנו שענין הבריתות הדאיג את אברהם אבינו עצמו. בתורה שלימה (בראשית טו. ה. אות צד), הביא דברי הטור בשם יש מפרשים: "שביקש מה תקנה לי שאירשנה, כי אני גר ביניהם וידחקוני שאכרות עמהם ברית לפרנסם ולכבדם, וכן יעשו לזרעי עד עולם. אמר לו הקב"ה אעשה לך תקנה, שיגלה זרעך מביניהם לארץ אחרת, שלא ידחקום לכרות להם ברית, ויהיו שמה עד דור רביעי, וישובו הנה ויגרשום מן הארץ" (ועיין ספר חסידים מכתב י"ד צד תעט).

וכיוצא בזה מצינו, שחשש זה הדאיג גם את יעקב אבינו, וכן מפורש בדברי חז"ל: "מבאר שבע" (בראשית כח. י) - רבי יודן אמר מבארה של **שבועה**, אמר שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקנך, ונמצאתי משהה בשמחת בני שבעה דורות" (בראשית רבה סח. ח).

הסכמי אברהם אבינו עם אבימלך מלך פלשתים, גרמו לנו אפוא עכובים בנחלת הארץ, וביחס לשטחים מסויימים קובעים חז"ל, שהם הגיעו אלינו בעקיפין, אחרי שנלקחו מידי פלשתים על ידי עם אחר בכיבושי מלחמה ונפלו אחר כך בידי ישראל (חולין ס. ב).

1 בתיקונים והשמטות לפירוש הרשב"ם איתא: "שהרי ארץ פלשתים בכלל גבול ישראל, והקב"ה ציוה עליהם (דברים כ, טז): "לא תחיה כל נשמה" - המע."

ד. מקום המקדש לא נכבש בזרוע

לא כן ביחס לחוזה שחתם אברהם אבינו בדבר ירושלים, הר המוריה, מקום המקדש. הואיל והר ד' הוא אשר בו יראה אל עמו, ועתיד הוא להיות "בית תפלה לכל העמים" (ישעיה נג. ז), צריך הוא להיות נקי לגמרי מכל פעולות שבזרוע, ואין ראוי כלל שיגיע לידי ישראל בדרכי אלימות של כיבוש מלחמה.

ועל כן גם בשעה שעיר יבוס, היא ירושלים, היתה כבר במסגרת מלכות יהודה וישראל, תחת שלטונו המדיני של דוד המלך, נשארו התושבים במקומם. וזהו מה שאמרו בספרי פרשת עקב, נא (הובא בתוספות ג'טיון ח. א. ד"ה כיבוש יחיז): "סמוך לפלטרין שלך לא הורשת" ולא נאמר "לא כבשת", והיינו שגם אחרי הכיבוש, לא הוריש דוד את היבوسی היושב בירושלים, בגלל השבועה הישנה. ומקום המזבח, הוא גורן ארונה היבوسی, נגאל רק בסוף ימי דוד, ואף לא הסכים לקבל את המקום במתנה, אלא שילם עבורו בכסף מלא, למען היות הקנין נעשה ברצון טוב ומלא.

ויפה כתב רבינו בחיי (בראשית כג. כ): "ואף על פי שישראל בכניסתן לארץ לקחו רובה לפי חרב, מצינו שלשה מקומות שהיו מעולים מכל שאר המקומות, אשר באו לידם על ידי קניית כסף, ואלו הן: חברון, הר גריזים והר עיבל, והר המוריה [שלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידיכם] - בראשית רבה פרשה עט, ז, [חברון - הוא שכתוב כאן (בראשית כג. יח) "לאברהם למקנה", וכתוב (שם כה. י) "השדה אשר קנה אברהם"]; הר גריזים והר עיבל, ששם כרתנו ברית וקיבלנו עלינו התורה באלה [ובשבועה], וכתוב עליו "ויקן [יעקב] את חלקת השדה" (בראשית לג. יט); הר המוריה - הוא שכתוב "ויקן דוד את הגרן" (שמואל ב. כד. כד)."

בתורה שלימה בראשית לג, יט, מביא דברים אלו בשם רב סעדיה גאון: "כי מקומות המקודשים קנו בכסף, אף על פי שכל ארץ ישראל קנו בחרבם ובקשתם."

ה. ישראל פרעו את השטר ועל כן הארץ שלהם

ירושא ונחלה זו היתה מותנית גם במבחן קשה לאומה כולה, במבחן של כור ברזל אשר כלל גרות עבדות ועינוי, מבחן שנמשך מאתיים ועשר שנים, מבחן ירידת מצרים.

היתה זו העצה העמוקה - "עמק חברון" (בראשית לו. יד: עיין שם ברש"י) - כיצד יהיה זרע אברהם לעם סגולה, כיצד יפתח בתוכו בתוך כל אחד מבניו, תכונות של מוסר, של אהבת חסד, של השתתפות בסבל הזולת, בצערן של הזולת, ועם אלקי אברהם יהיה לנדיב עמים, ממלכת כהנים וגוי קדוש.

עצה עמוקה זו היתה התשובה, הפתרון, לבעיה שהתעוררה בעת כריתת הברית בין אלקי עולם לבין מי שנבחר על ידו להיות לאב המון גויים - "במה אדע כי אירשנה?" (בראשית טו. ח) הבין האב הראשון כי ירושה לדורות תלוייה בתנאים מסויימים, אין זו יכולה להיות מתנת חינוך, ויש ודאי לקב"ה הרשות לדרוש מבני בריתו דרישות מוגדרות, שקיומן הוא המבטיח את הירושה לעולם.

ואז נתבשר האב הראשון בברית בין הבתרים (שם יג): "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם". ובדרך זאת "יצאו ברכש גדול" (שם יד) של רוממות נפש ורוח, כי זכירת יציאת מצרים תקבע דמותם לדורות עולמים.

גרות זאת התחילה ביצחק ונמשכה ביעקב, ואילו עשו הסתלק מן המבחן, הוא לא היה מוכן לקבל עליו את תנאי ברית בין הבתרים, הוא "הלך אל ארץ מפני יעקב אחיו" - מפני שטר חוב של

גזירת כי גר יהיה זרעך, המוטל על זרעו של יצחק. אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שניתנה לי הארץ הזאת ולא בפרעון השטרי" (בראשית לו, ו. וברש"י שם, ז. על פי בראשית רבה פב, יז), וכך פקעה זכותו של עשו לעורר ולערער על הירושה.

אכן, עשו איש החרב לא היה מוכן ליהנות מזכות **אבא**, אבל לא רצה להכנס בברית **סבא**, אדום אף לקבל ברכותיו של **אבא**, אולם לא היה מוכן לקבל עליו התחייבויותיו של **סבא**.

בני ישראל הזכירו זאת למלך אדום, על סף כניסתם לארץ ישראל: "כה אמר אחיך ישראלי" (במדבר כ, יז) - "אחים אנחנו, בני אברהם... ועל שנינו היה אותו החוב לפורעו", והנה "אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו" (שם)... אנו נשתעבדנו ואתה בן חורין... אתה יודע שאותו החוב על שנינו [היה] ואני הוא שפרעתיו" (במדבר רבה יט, ז). ועתה "נעברה נא בארצך" (במדבר שם, ח) - "אין לך לעורר על הירושה של ארץ ישראל, כשם שלא פרעת החוב" (רש"י, שם).

תזכורת זו וטיועון זה באו בכדי להוציא מפי אדום הודאה מפורשת על הזכות המלאה בנחלת האבות. כי "מעשה אבות סימן לבנים", סימון דרך ונתיב, וכשם שיעקב אבינו היה מעוניין שגם עשו יודה לו על הברכות - "לא אשלחך כי אם ברכתני" (בראשית לב, כו) - כך היו גם אבותינו רוצים שאדום יודה בזכותם, וכך גם אנו מעוניינים שאומות העולם יכירו ויודו בזכותנו, שכן הכרה זו מעניקה תוקף למוסר העם, הודאה זו מוסיפה כח לתביעות הצדק שלו במשפט העמים.

בחזון העתיד המבורך מופיעה בין השאר גם ברכת ההכרה במלוא זכותנו על הארץ: "וישבתם לבטח בארצכם" (ויקרא כו, ה) - שכל העולם יכירו וידעו כי היא **ארצכם**, ואין לורים אתכם בה" (אור החיים, שם).

ו. זכויותינו בארץ נובעות מקיום חובותינו

תקופת דור המדבר שימשה הכשרה ונסיון לקראת הכניסה לארץ: "כל המצוה... תשמרון לעשות... ובאתם וירשתם את הארץ... וזכרת את כל הדרך... זה ארבעים שנה במדבר, למען ענתך לנסתך, לדעת את אשר בלבבך, התשמר מצותו אם לא" (דברים ח, א-ב).

היו אפוא אלו יסורי ארץ ישראל שהם תנאי מוקדם למתנתה, כמו שאמר רשב"י (ברכות ה, א), שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין... ארץ ישראל דכתיב (דברים ח, ה) "כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלהיך מיסרך", וכתיב בתריה "כי ד' אלקיך מביאך אל ארץ טובה" (שם ז).

תנאי מוקדם זה היה רמוז לאב הראשון, בהבטחה הראשונה שנאמרה לו "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (בראשית יב, ז), ולכן היתה התגלות זו על ידי אלון מורה הסמוך לשכם, במקום שנועד למעמד הברית של שבועת התורה, עם כניסת בניו לארץ (רש"י שם, על פי האמור בדברים יא, ג, אצל אלוני מוזה). בחירת מקום זה דוקא כמקום ההתגלות וההבטחה רומזת ברורות: **מתנת הארץ מותנית בשמירת ברית התורה והמצוות**.

כאשר ישראל דומים ומתדמים אל האבות, שלהם ניתנה הארץ ואליהם שייכת הארץ - אז שלהם הארץ. וכאשר הם יוצאים ממדות האבות, עד שאינם דומים להם - אז אין לישראל הארץ, והם גולים ממנה" (מהר"ל מפראג ז"ל, "דרך החיים" ה, ט).

הדברים אינם חדשים, הם מפורשים בפרשה שנקבעה בקריאת שמע, ואנו חוזרים עליהם יום יום, פעמיים בכל יום, בשתי צורות, בדרך של **אזהרה**: "**השמרו לכם וגו'**, ואבדתם מהרה מעל

הארץ הטבה אשר ד' נתן לכם" וגוי, ובדרך של הנמקה: קיימו מה שאני מצוה אתכם, שימו" דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם... למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ד' לאבותיכם".

זכויותינו בארץ ישראל מתחילות בחובותינו כלפיה. מערכה שלימה של חובות ומצוות התלויות בארץ, הקובעות את קדושת הארץ ומחייבות מחשבות וכוונות נעלות, מעשים מלאי סייגים וגדרים בעבודת האדמה, בגידול פירותיה, באגירת יבולה, החל מביכורי ראשית פרי האדמה ועד אכלנו מלחם הארץ מתבואתה, ולמעלה מזה בהלולי קודש עם פירות אילנותיה, בתוככי ירושלים.

והדוגמא הבולטת ביותר - **שבת הארץ**, שנת השמיטה על משמעותה הרוחנית, החברתית, הכלכלית, שנת השבתון והשויון, שנת האחדות וההתעלות - "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (דברי הימים א יז, כא) - בארץ אינון גוי אחד" (זוהר ויקרא, 97 צג, א).

מתוך מערכת החובות היומיומיות המפורטות, צומחות ועולות הזכויות הבסיסיות המקיפות, זכויות על "ארץ תמדה טובה ורחבה", בכדי לפתח בה "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו), "עם אשר מכל קהילתו, אשר מכל בניו נתבעת התביעה האלקית: "קדשים תהיו" (ויקרא יט, ב)!

והדברים ברורים ומפורשים: "ויתן להם ארצות גויים ועמל לאמים יירשו, בעבור ישמרו חקיו ותורתו ינצרו" (תהלים קד, מד-מה).

חלק גדול ממערכת חייו הדתיים של עם ישראל קשור בארץ כולה או בחלקים ממנה. רבות הן מצוות הגוף, שחובתן גם בשעה שאדם מישראל אינו נמצא בארצו (אם כי לדעת הרמב"ן גם מצוות אלו עיקרן בארץ ישראל), אולם חלק נכבד מן המצוות תלויות ממש בארץ - חובת קרקע הן הקשורה בקדושתה של ארץ ישראל.

מתרי"ג המצוות - מאה תשעים וחמש (195) נוהגות רק בארץ, ולא יתכן קיומם במקום אחר, בין שהן קשורות בארץ כולה, ובין שהן קשורות במקדש, שמקומו הוא רק בירושלים.

"שארץ ישראל ראויה לתורה ואין התורה שלימה אלא בארץ ישראל (רמב"ן, בראשית כו, ה; דברים יא, יח). "כי המצוות המשפט אלקי הארץ" (רמב"ן, שם כו, ה). "שעיקר המצוות כולן בארץ ישראל" (שם, דברים ד, ד; ועיין באריכות ברמב"ן ויקרא יח, כה). וכך כתב רבי יהודה הלוי: "וארץ כנען מיוחדת לאלקי ישראל, והמעשים לא ישלמו אלא בה" (כחרי מאמר ה, כג).

הגילוי המופלא של הנבואה - הקשר הישיר בין אלקים ואדם - מקומו רק בארץ ישראל. "אדמת הנבואה" קורא לה רבי יהודה הלוי, "וכל מי שנתנבא לא נתנבא אלא בה ובעבורה" (כחרי מאמר ב, יד). ורש"י ז"ל קובע בפירושו (בבא בתרא 97 טו, א) שגם כתיבת הנבואה אינה אלא בארץ ישראל.

"כי ישראל קרואים נחלת ד' והארץ היא נחלתו, והתורה התלויה בשניהם בעם ד' על נחלת ד', והעוזב אחת עוזב השנית. ואמרו (בבואשית רבה פרשת לך) אם נכנסים לארץ מקבלים אלקותי" (הגר"עב"ן, בהקדמתו לסדרו "בית יעקב").

ז. משה חידש את הקריאה לשלום והסכים הקב"ה על ידו

והנה הגיעו ישראל לארץ סיחון ועוג, והיו צריכים לעבור שם בדרכם לארץ ישראל. נוהג נאה נהג משה רבינו ע"ה במלחמתו הראשונה: לפתוח בקריאת שלום גם אל אויב, אשר ברור מראש שלא יענה לקריאה. חז"ל מפענחי הצפונות, גילו לנו שהיתה זו יוזמתו של משה רבינו ע"ה. כך

הורה רבן של ישראל: בהליכות עולם ראוי ללכת בנתיבות שלום, כך צריכים לנהוג לפי דיני אדם. ואם יש חשבונות על ודיני שמים, מסורים הם לשמים, "די הטוב בעיניו יעשה", ויש לו דרכים משלו ואמצעים משלו להשיג מטרתו - "ועצת ד' לעולם תעמד".

אמנם משה רבינו ע"ה רמז לנו שהוא למד זאת מדרכי הבורא, מצורת טיפולו בפרעה וכו' (עיין רש"י דברים ב, כו, ומקורו במדרש ילמדנו, הובא בילקוט שמעוני פרשת חוקת סוף רמז תשסז). ברם בדברי חז"ל נמנה הדבר בין מה שעשה משה רבינו ע"ה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו:

"אמר לו הקב"ה [למשה], כך אמרתי לך להלחם עמו [עם סיחון מלך האמורים], ואתה פתחת בשלום? - חיך שאני מקיים גזרתך, כל מלחמה שיהיו הולכים לא יהיו פותחים אלא בשלום, שנאמר (דברים כ, י): "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום" (דברים ובה ה. יג).

בדבר המדרש "כל מלחמה שיהיו הולכין, לא יהיו פותחים אלא בשלום" - נרמז לנו שהסכמתו של הקב"ה היא הרבה יותר רחבה מיוזמתו של משה רבינו ע"ה, כי אם ממעשהו של משה למדנו על החיוב ללכת בדרכי שלום (גם עם לא יהודים), ולהשתדל למנוע מלחמה בזמן שהמדובר היה על מעבר בתום לב, בזמן שלא היתה שם שום כוונה לכבוש ארץ זו ולהתיישב בה (עיין רמב"ן במדבר כא, כא). הרי ציוויו של הקב"ה - שנתממש אחר כך על ידי יהושע בן נון - כולל הרבה יותר, והיינו לא רק סדר הנהגה ביחסים בינלאומיים, אלא **שגם מלחמה על ארץ שבאנו לרשת אותה, חייבים אנו להקדים ולהציע ליושביה הצעת שלום.**

משה קיבל תורה זו מפי הגבורה ומסרה ליהושע, ותלמידו נאמן אהלו, יהושע בן נון ה"ראש לכובשים" (פתיחתא דאסתר רבה) "קיים את הפרשה הזאת", וממשיכים שם חז"ל ומוסרים לנו על משלוח אגרות ליושבי הארץ, וכך מפורש גם בתלמוד ירושלמי (שביעית ה. א): "שלש פריסטיגיות [אגרות] שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ, מי שהוא רוצה להפנות - יפנה, להשלים - ישלים, לעשות מלחמה - יעשה".

אכן הלכה גדולה למדנו מתורה שבעל פה שמסר משה ליהושע ושעל פיה נעשה מעשה האגרות של יהושע - **הלכה גדולה בהלכות מדינה.** האיגרת לתושבי ארץ כנען, שבה נאמר כי הרוצה "להשלים - ישלים"! היא **הכרזה מדינית בעלת משמעות מוסרית גבוהה, זו הכרזה על זכויות אדם, על זכות הפרט, זכות החיים והקיום של האדם בארץ מולדתו, גם אם אין לו בה זכויות לאומיות והארץ צפויה לתמורה מדינית.** הכרזה זו אומרת שגם אם הארץ בכללה שייכת לעם ישראל מכח הירושה העתיקה, הברית והשבועה, ו"ארץ ישראל מוחזקת בידינו מאבותינו" (בבא בתרא קיט. ב), הנה עם זאת יש לכבד את זכות הפרט במקום מולדתו, ואם פרט זה לא יהיה עויין אלא ישלים ויקבל עליו חובות אזרחיות, ואף נורמות דתיות מוסריות מינימליות "שבע מצוות בני נח" ["לא שיתגיירו ויהיו גרי צדק, אלא שיקבלו עליהם שבע מצוות שנצטוו בני נח" (רמב"ן, דברים כ. יז)] - שוב אין לפגוע בזכות הפרט שלו, ואין לעקור אותו ממקומו. **זו הכרזה שזכויות אנושיות טבעיות תוקף יש להן, והן מחייבות צדק ומשפט גם בעתות מלחמה וכיבוש.**

ח. לו זכינו היינו יורשים הארץ ללא מלחמות

התכנית האלקית המקורית היתה, שהעם אשר נגאל ממצרים, "במסות, באותות ובמופתים", אשר יצא ביד רמה ועבר בין גזרי ים סוף, יפיל אימה ופחד פנימיים על יושבי כנען בעצם הופעתו, ובראותם גודל זרוע ד' ותפארת עוזו, יכרעו ברך בפני אלקי ישראל המוליך עמו להר נחלתו. שבעת

העמים יזכרו ימי עולם, יזכרו מסורת אבות מימי קדם - "מסורת היתה בידי הכנענים שנופלים בידי בני יעקב" (בראשית רבה סוף פרשה 9) - ויבחרו באחת משתי האפשרויות, או ללכת בדרכי עשו אשר עזב את ארץ כנען והלך להר שעיר שדה אדום, היינו **לפנות** את הארץ ולעבור לארצות אחרות, או **להשלים** ולקבל עליהם חיוב קיום "שבע מצוות בני נח", לא רק מכח הכרעת הדעת אלא בתוקף הצו האלקי (עיין רמב"ם הלכות מלכים ה, יא) - והיתה זו מגמת הדעת העליונה שעלתה במחשבה תחילה, אילו נשאר ישראל במעמדו הגבוה, מעמד הגאולה ומעמד מתן תורה.

"לולי חטא העגל, היו האומות היושבות בארץ ישראל משלימות עם ישראל ומודות להם, כי שם ד' הנקרא עליהם היה מעורר בהן יראת הרוממות, ולא היתה שום שיטת **מלחמה** נוהגת, וההשפעה היתה הולכת בדרכי שלום כבימות המשיח" (מדרן הגרא"ה קוק זצ"ל, אורות המלחמה, פרק ד).

וזו היתה בקשתו של משה רבינו ע"ה, אחרי חטא העגל, שימשיך הקב"ה הליכתו הגלויה עם ישראל עמו - **"ונפלינו** אני ועמך וגו'" (שמות לג, טז) - "כי בראות הכנענים שאתה עמנו, נהיה בעיניהם **נפלאים**, ולא יתאמצו להתקומם נגדנו" (ספורנו, שם). ולדעת הספורנו (במדבר א, ב; ועיין גם דברים א, ח), נתקבלה בקשתו תפילתו של משה רבינו ע"ה, והיתה גם אחר כך המגמה "לסדרם שיכנסו לארץ מיד איש על דגלו בלתי מלחמה, אלא **שיפנו הכנענים** מפניהם כמו שעשו קצתם". אלא שנוסף אחר כך חטא המרגלים והוא שהפך את הקערה על פיה [עיין רש"י דברים א, ח: "אילו לא שלחו מרגלים - לא היו צריכים לכלי זיין"] ונשתבשו הדברים לגמרי. הירידות הן שגרמו לשינוי המערכות.

חטא העגל וחטא המרגלים, ואף מרחק הזמן שבין יציאת מצרים לכניסה לארץ וכן תחלופת הדורות, הם שהחלישו את הרושם הראשוני החזק. במקום ההכרה הברורה האמורה מפי נביא אומות העולם **"אל מוציאם ממצרים"** (במדבר כג, כב), אומר בלק מלך מואב: **"הנה עם יצא ממצרים"** (שם כב, ה), והוא מנסה לעמוד בדרכו, ואף מעז לחשוב על השמדתו: **"ואגרשנו מן הארץ"** (שם ו). ועם זאת: **"ויקץ מואב מפני בני ישראל"** (שם ג) - לצד היותם בני ישראל שאין נצחונם לפי הטבע, אלא **בנס ופלא**" (אור החיים שם).

כשהגיעו ישראל לגבולות הארץ המובטחת, נתברר כי עדיין לא פגה השפעתן של השמועות העתיקות, ובעלת הפונדק במבואי יריחו אומרת: **"ידעתי כי נתן ד' לכם את הארץ... כי שמענו את אשר הוביש ד' את מי ים סוף מפניכם"** (יהושע ב, ט-ז)!

בני הגרגשי יושבי כנען, הכירו כי לא זרוע בשר היא הנוחתת עליהם בסערת מלחמה, כי ימין ד', היא העושה חיל, ויקומו וילכו אל ארץ מעבר למצרים והלאה.

וכך נמסר בהמשך הדברים בירושלמי שביעית שם: **"גרגשי פינה, והאמין לו להקב"ה והלך לו לאפריקיי"**. הבליטו חז"ל שהפינוי בא לא מחמת פחד גרידא, אלא מתוך אמונה בהקב"ה, מתוך שראו בעלייתן של ישראל לארץ, התגשמות המסורת העתיקה על שוב בני יעקב לארצם, מתוך שידעו וזכרו את השבועה לאבות שהתחילה להתממש בגאולתן של בנים.

במקום אחר מוסרים לנו חז"ל שגם ההשפעה הרוחנית המוסרית של האב הראשון, של אברהם אבינו, עדיין פעלה במעמקי הלבבות. דמותו האגדית של האדם הגדול בענקים, וזכרון אישיותו והברית הכרותה לצאצאיו הקרבים והולכים אל שערי הארץ, שכנעו אותם שלא לפתוח כלל במלחמה זו, והם החליטו לנטוש שדות המרעה ולהעתיק אהליהם לארצות אחרות ועד לוב הגיעו - **"בני כנען שכבדו את אברהם, זכו שתשקוט הארץ עליהם... ועוד נותרה בהם פליטה ומהם הלכו לאפריקיי"** (ילקוט שמעוני, יהושע רמז כג).

ובמכילתא פרשת בא (יח. א): "והיה כי יביאך ד' אל ארץ הכנעני" (שמות יג. ה), זכה כנען שנקרא הארץ על שמו, וכי מה עשה כנען? אלא כיון ששמע כנען שישראל נכנסין לארץ, עמד ופינה מפניהם. אמר לו הקב"ה: אתה פינית מפני בני, אני אקרא הארץ על שמך ואתן לך ארץ יפה כארצך, ואיזה זו אפריקא. וכן הוא אומר: "ויענו בני חת... שמענו אדני" (בראשית כג. ה-ו) - אמר להם הקב"ה: אתם כיבדתם את ידידי, אני אקרא הארץ על שמכם ואתן לכם ארץ יפה כארצכם.

אחריהם עמדו הגבעונים בנפש חצויה, לא עמד בהם הכח ללכת בעקבות הגרשי ולפנות את עריהם, ואף לא נזדרזו להענות לקריאת יהושע בן נון לשלום, ולבסוף כשראו נצחונות ישראל - לא אזרו חיל למלחמה, ורק אז חפשו דרך לחזור ולהשלים עם המצב, ואף התחכמו להגיע לכריתת ברית¹.

ומעשה הערמה של הגבעונים נרמז בנבואתו של משה רבינו ע"ה, בפסוק האחרון של דברי ברכתו לכלל ישראל: "אשריך ישראל וגוי ויכחשו איביך לך" (דברים לג. כט). ופירש רש"י: "כגון הגבעונים שאמרו מארץ רחוקה... באו עבדיך" (יהושע ט. ט).

ט. החרמת שבעה עממין על שום מה?

האמונים עלי הגדרת רבי עקיבא "חביב אדם שנברא בצלם" (אבות ג. ז), הזוכרים כיצד נאבק אבינו הראשון למען הצלת הרעים וחטאים אנשי סדום מכליון, מתקשים בהבנת הציווי האלקי ביחס לשבעה העמים אשר ישבו בארץ כנען - "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ. טו)!

אמנם ניתן שם נימוק ברור: "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם" (שם. יח), ופירשו לנו חז"ל בספרי "שאם עושים תשובה - אין נהרגים", ונתבארו הדברים שמקבלים אותם גם שקייים החשש שרק מחמת יראה ופחד עשו זאת, ואין תשובתם גמורה. והרי לנו אפוא פתח רחב להצלה ולהמשך חיים וקיום.

ועם זאת עדיין הדברים טעונים הסברה רחבה יותר, ואף פירוט עובדתי יותר. והעולה מן המקורות הוא, שלא עמדו כאן לפני ישראל עמים בעלי נורמות אנושיות מוסכמות, ורק דתיהם שונות, אלא הבעיה היתה חמורה ביותר, שכן היתה שם לפניהם תופעה שגבלה עם תקופת המבול - "כי השחית כל בשר את דרכו" (בראשית ו. יב). היו לפניהם שם עמים, שהתדרדרו לגמרי מבחינה

---

1 אף על פי שכאמור, גרמו חטאים להקטנת הרושם המכריע של העם אשר "כלביא יקום וכארי יתנשא" (במדבר כג. כד), עדיין היה "בכור שורו הדר לו" (דברים לג. יז) ליהושע בן נון, וגדול היה רושם הכניסה לארץ מיד עם מעבר הירדן.

באותו היום עברו [ישראל] את הירדן... ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם... שנאמר (שמות כג. כז): את אימתי אשלח... ואומר (שם טו. טז): תפול עליהם אימתה ופחד" (סוטה לו, א). ומלחמת יריחו - מנועלה של ארץ ישראל - ונפילת חומותיה, המשכו להטיל חלחלה בלבבות. וכך מתאר הרמב"ן (דברים ט, ג): "כי היו העמים ההם יראים מאד מישראל, ובלב רגז וברוח שפלה ורפיון ידים, היו יוצאים אליהם למלחמה, כמו שאמר 'ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגוי' וימס לבבם, ולא היה בס רוח מפני בני ישראל".

ולעומת זה מלחמת העי שהיתה בתחבולות מלחמה טבעיות, ושהיתה שם גם נסיגה בגלל חטא עכן, עודדה את מלכי כנען להתאחד ולהלחם עם ישראל, כמפורש ביהושע פרק ט, א-ב (עיין מה שכתב מוהר"ם אלשיך ז"ל בפרשת וזאת הברכה, "אשריך ישראל וגוי" (דברים לג. כט), ובספרו מראות הצובאות).

מוסרית, ובלי שום קשר עם התנחלות ישראל, היו אלה ראויים לגזר דין של "והנני משחיתם" (שם ג), היינו שהגיעו למצב שאין להם תקנה.

כך מבואר שורש דבר בספר החינוך (מצוה תכה): "שבעה עממים הם שהחלו לעשות כל מיני עבודה זרה, וכל תקרובת ותועבות ד' אשר שנה, ועל כן בהיותם עיקר עבודה זרה ויסודה הראשון [מקורו של ניסוח זה ברמב"ם ספר המצוות, עש"ן קפז] - נצטוונו עליהן למחותן ולאבדן מתחת השמים... כי שבעה עממים אלו קלקלו מעשיהן והרשיעו עד שנתחייבו כלן אבדון ומות" (ובהמשך דבריו שם, הוא מתחבט בשאלה, למה נבראו אומות אלה? עיין שם).

ובמדרש התנאים שנינו: "מניין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר "וכמעשה ארץ כנען וגו' לא תעשו" (ויקרא יח. ג), ומניין למקום שבאו בו ישראל וכבשו, שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה... זימן לדור החייב, שיבואו ישראל ויפרעו מהם" (תורת כהנים יח. ג).

גם בספרים החיצוניים הוסבר המצב החמור שאליו הגיעו יושבי כנען, וכך נאמר בספר חכמת שלמה (יב. ה): "הכנענים אכלו קרבים, ויערכו כירה מפגרי אדם ומדמו". ושם יב: "מי ירשיעך בהשמידך גויים אשר אתה יצרתם?" ובספר היובלים (כס. יא): "ואין כיום עם [כאמורים] אשר השלים כל חטאיהם, ואין להם אורך ימים בארץ".

ובקיצור נמרץ מסביר רש"י ז"ל (דברים יב. ג) וקובע: "יש לך לתת לב, מפני מה נשמדו אלה, מפני מעשים מקולקלים שבידיהם".

והמקראות המפורשים בתורה: "כי יביאך ד' אלקיך אל הארץ... ונשל... שבעה גויים רבים ועצומים ממך... החרם תחרים אותם, לא תכרת להם ברית ולא תחנם. ולא תתחתן בס... כי עם קדוש אתה לד' אלקיך, בדך בחר... להיות לו לעם סגולה מכל העמים" (דברים ז. א-י), פירשם הגאון בעל "הפלאה" ז"ל בפירושו לתורה "פנים יפות", וכתב באר היטב:

"בשבע האומות שהם שרשי הטומאה של שבעים אומות, אין תקנה אלא להחרים ולהרחיק אותם מכריתת ברית ומחנות... שאין כת ביד ישראל להכניסם בקדושה כמו גרים של שאר אומות, ואין תקנה כי אם להרחיקם בתכלית הריוחוק... ולאחר שיכרתו שבע אומות שהם שרשי שבעים אומות, יהיו ישראל סגולה מכל העמים".

מין הגראי"ה קוק זצ"ל מרחיב את הדברים באיגרת לתלמידו ד"ר בנימין מנשה לוין ז"ל: "ושבע האומות - אשר היום, אחרי אשר היד האלקית הפיצה את ענני מאפליה אלה לכל עבר, לא נוכל גם לצייר את עומק הרשעה, שהיה מאוחד כבר עם כל תכונות נפשם. ומפני אותו השריד אשר נואלנו להותיר מהם, גרמנו לנו כל אותן הצרות, החמירות והרוחניות, ולמדנו לעשות את כל תועבותיהם, שריפת בנים ובנות באש וכל תועבות האמורי.

אתה, יקירי, שואל: למה התייחסנו אליהם באכזריות? - לא נוכל לצייר, כמה חשוך ושפל היה העולם, לולא האכזריות הזאת שלנו" (איגרות דא"ה, ירושלים תרפ"ג, עמ' 47).

חובת ההשמדה מנומקת אפוא "ברשעת הגויים האלה" (דברים ט. ה), ומפרש באור החיים (שם): "כי זולת הרשע, לא היה ד' גוזר עליהם, לא תחיה כל נשמה". היינו שלא בגלל זכותם של ישראל על ארץ ישראל נעשה דבר זה, ולא היתה זכות זו מצדיקה פעולה דרסטית כזאת. שופט כל הארץ יעשה משפט, ולא יעקור משפחות אדמה ממקורתם, רק בגלל העדפת הרצויים לו. ורק בהמלא סאת הרשע, כשהארץ כבר לא יכלה לשאת את כובד הפשע עד כדי הקאה, אז הוא מוריש אותם.

"כי ברשעת הגויים האלה ד' אלקיך מורישם מפניך" - "כי ברשעתם הפסידו נחלתם" (רשב"ם), "שרצה [הקב"ה]... שתחרימם בעוונם, כאמור "ויאמר השמד" (דברים לג, כח) (ספרדו), "כי בלא רשעת הגויים לא היה ד' מורישם שלא על פי המשפט" (אור החיים).

"ובגלל התועבת האלה ד' אלקיך מוריש אותם מפניך" (דברים יח, יב) - אמר רבי שמעון מלמד שהזהרו כנענים על כל המעשים האלו" (ספרי שופטים, קנג), ועיין אור החיים בראשית, סוף פרשת תולדות, על הפסוק "וישלח יצחק וגו'" (בראשית כח, ח).

המתחללים למשמע הציווי "לא תחיה כל נשמה" בספר דברים, ואינם ממשיכים לעיין בסיפא דקרא "למען אשר לא ילמדו", שוכחים גם משנת ילדותם בספר בראשית, שהקב"ה אומר לאברהם אבינו "ודור רביעי ישובו הנה - כי לא שלם עון האמרי" (בראשית טו, טז), לאמור: כל זמן שלא נתמלאה סאת החטא של העם היושב בארץ, גם אם בעיקרו התיישב שם שלא כדין, אף הקב"ה אינו רואה אפשרות לעצמו לעקור אותו ממקומו¹.

ולפי פירוש הרמב"ן ז"ל, היתה זו משמעות שאלתו של אברהם אבינו: "במה אדע כי אירשנה"? (שם, ח) "שמא יעשו הכנענים תשובה"? (שם ז). ולהלן שם פירש הרמב"ן (שם טז): "ודור רביעי ישובו הנה... דור רביעי לאמורי המשלים עוונם... כי אם ישובו לא יחרימם, אבל יהיו למס עובד או יפנו להם", רמז לנו אפוא כאן הרמב"ן לתוכן אגרותיו של יהושע בן נון, שהיה מוכן לקבל את המשלימים ולהשאירם במקומם, וכן שאלה אשר ירצו לפנות לא ירדפום עד חרמה, ויאפשרו להם לצאת בצורה מסודרת.

[ומצינו במסכת בבא קמא לח, א, שרשעת הגויים גורמת להם גלות מעל אדמתם, לאו דוקא בקשר עם התנחלות ישראל: "ראה שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימום, עמד והגלה אותם מעל אדמתם" ומפרש רש"י "כגון כפתורים... וכן אומות הרבה", והיינו שאמנם לא הגיעו לשפל מצב שיחייב השמדה, ברם הגיעו לחובת גלות]².

1 "אם יחזור האמורי למוטב, ויעשה הישר בעיני ד', הלא ישמע לקול דברי הנביא, אשר ידבר אליו בשם ד' לאמר, תנה הארץ הזאת לבני אברהם. ואם לא ישמע - להכריחו בחזקה ולגרש אותו וחרב נוקמת - בל יאות, עד כי ישתרש בעונו, ויוגבר חטאו, ואז יהא ראוי לגרשו וחרב. ובפרט כי זה הנבואה שהארץ היא של בני שם כבר נודע לכל בני נח, מנח אביהם אשר היה נביא לד"י" (משך חכמה פרשת לך לך, שם).

2 וכאן הבן שואל: במה זכו הגבעונים שנתנו דעתם להערים על ישראל וכך נצולו מהשמדה והחרמה? ואף זכו להשאר במקומם?

ומצאנו פתר לשאלה, בדברי חז"ל במקומות שונים, המצטרפים לכדי הסברה מאירת עינים, השופט כל הארץ, גם בבואו לערוץ עוברי רצונו יעשה משפט, והוא היודע משקל הזכויות והחובות, ואינו מקפח שכר מעשים טובים ושכר מחשבות רצויות ודיבורים של אמת - "ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעוונות אלא לפי גודלם... ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות" (רמב"ם פרק ג מהלכות תשובה הלכה ב).

וכך שנינו בספרי בעלולתך (עח, על הפסוק "ויאמר משה לחבבי", במדבר י, כט): "וכן אתה מוצא בגבעונים... ומה אלו שהם מעם שחייבים כליה, על שקירבו עצמן - קירבם המקום". ומפרש שם מרן הגאון הנצי"ב זל: "גבעונים... על שקירבו עצמן - ומסרו נפשותיהם, דאילו היה נתודע היו מסוכנים. ויכולים היו לילך מארצם, אלא שרצו להתגיייר ולהתקרב תחת כנפי השכינה". וכך נאמר באבות דרבי נתן נוסחא ב פרק מה: "שלשה שמרדו והודו ונחלו העולם הזה והעולם הבא ואלו הן המילדות ורתב וגבעונים".

ובמסכת בבא בתרא צא, ב, למדנו: "ויוקים" (דברי הימים א ד, כב) - זה יהושע שהקים שבועה לאנשי גבעון, "ואנשי כזיבא" (שם) - אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע" ופירש המהרש"א ז"ל בחידושי אגדות: "ויהושע הקים השבועה אף לאותן שכזבו בו, והיינו מפני שבאו לידבק בשכינה".

הנה מסכם יהושע בן נון את מערכות המלחמות על כיבוש הארץ, ובספרו כתוב לאמור: "כאשר צוה ד' את משה עבדו, כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע" (יהושע יא. טו) ומודגש כאן שכל מה שעשה - כתורה עשה, כהלכה עשה, כפי שקיבל התלמיד בכתב ובעל פה מפי משה רבו, וברור שגם הצעות השלום נעשו כפי שנתחייב לעשות בדיני אדם.

ברם, דיני שמים להם מהלכים אחרים. וקוי משפט בית דין של מעלה דנים על גויים וממלכות, לפי מידות מעשי רשע של הפרט, של היחיד, וחוקי התועבות של הכלל, של האומה.

וממשיך ומוסר לנו יהושע, כי תגובת יושבי הארץ היתה כמי שנגזר עליהם בדיני שמים, והוא מדגיש בפירוש שדינם היה כדין פרעה מלך מצרים, אשר הקשה ד' רוחו ואימץ לבבו: "לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל, בלתי החוי יושבי גבעון... כי מאת ד' היתה לחזק לבם לקראת המלחמה את ישראל, למען החריםם, לבלתי היות להם תחינה" (שם. יט-כ).

ובדוגמא הזאת משתמש הרמב"ם, (בפרק ו מהלכות תשובה הלכה ג), בבואו להסביר לנו את נעילת דלתי התשובה בפני אלה שהרבו לפשוע: "וכן הכנענים, לפי תועבותיהן מנע [הקב"ה] מהן את התשובה, עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר "כי מאת ד' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה עם ישראל למען החריםם".

והרמב"ן ז"ל (דברים ב. כה) מוסיף ומסביר, כי אומץ לב זה היה, אף על פי שידעו שבעה העמים כי במלחמה עם ישראל ינוצחו, אולם: "הקשה ד' את רוחם ואימץ לבבם לאמר: טוב מותנו בחרבם [של ישראל] מלהיות להם עבדים".

וכתב באור החיים, שמות כג, לב: "לא תכרות להם ולאליהם ברית... שלא אסר [כריתת ברית], אלא בזמן שלא קיבל שלא לעבוד עבודה זרה, אבל אם אין לו אלוה, מותר לכרות לו ברית, כמו שכרתו ברית לגבעונים". והרי לנו שישאל הבינו שהגבעונים מוכנים לקבל על עצמם שלא לעבוד עבודה זרה.

הבהובי האמונה הם שהצילו את הגבעונים מגורל הכנענים, אשר דינם נחרץ. בוחן לבבות הנותן לרוח משקל, זיכה אותם בפליטה גדולה והיתה להם נפשם לשלל.

וכיוצא בזה מצינו בילקוט שמעוני פרשת שלח רמז תשמב, על הפסוק "וישלח אותם משה" (במדבר יג, ג), שאמרו אנשי ארץ כנען למרגלים: "והלא כל העולם כולו של אלקים (פירוש של הקב"ה), ולמי שהוא רוצה נותנו... ובשכר זה שייר מהם הקב"ה עד גלות הבית האחרון, ויש אומרים עד אותה שעה".

והמקור של הילקוט הוא בתנא דבי אליהו רבא פרק כט, ושם הוא מוסיף: "ואין צריך לומר, לגבעונים שנשאר שם" [שעשו שלום עם יהושע], היינו שגם הם הגיעו להכרה זאת, ולכן זכו ונשארו במקומם.

והרי לנו הסברה מפי חז"ל, שכל אותם הגויים שהכירו בלבם במלכותו של הקב"ה על עולמו - הנה הכרה זו הוציאה אותם מכלל גזירת החרם תחרימם, ולא יכלו בני ישראל להשמידם. והיה הדבר מסור בידי הקב"ה יודע מחשבות, אשר "לו נתכנו עלילות" (שמואל א ב, ג).

ועם כל זאת, הוכיח סופם של הגבעונים על תחילתם, כי רבה היתה מידת ההשתתף שהשתרשה בהם, וגם אחרי דורות של התערות בסביבה יהודית, ואף קירבה למרכז האומה, משכן ד' שנתחבר באוירה של קדושה, ושל מעשי חסד, נשארו במעמד מיוחד של "ועברתם שמרה נצח" (על פי עמוס א, יא), בניגוד לבני ישראל שהצטיינו במידת הרחמים.

ובירושלמי קידושין ד, א למדנו, ש"תלה אותם יהושע ברפיון": "אמר אני לא מקרבן ולא מרחקן, אלא במי שהוא עתיד לבנות את בית הבחירה, ואת שדעתו לקרב יקרב לרחק ירחק. בא דוד וריחקן בגלל מידת האכזריות שגילו ביחס לבית שאול, שנאמר (שמואל ב כא, ב) "והגבענים לא מבני ישראל המה".

אף על פי שהיו אלה סמוכין למשכן ד', ולכנהנים בני אהרן אנשי מידת החסד, נשארו באבירות לבם וריחוקם מחסד ורחמים, וכאותה ששינו בברכות יז, ב: "אבירי לב הרחוקים מצדקה" (ישעיה מו, יב), אמר רב אשי בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו, דקא חזו ביקרא דאורייתא תרי זמני בשתא, ולא קמגייר גיורא מינייהו".

"ויתן ד' לישראל את כל הארץ אשר נשבע לתת לאבותם, ויירשוה וישבו בה" (יהושע כא, טא), ואבות לבנים סיפרו על **מלחמות ד'** אשר נלחם לישראל, כאשר הביאם ונטעם בהר נחלתו: "אלקים באזונינו שמענו, אבותינו ספרו לנו, פעל פעלת בימיהם בימי קדם, אתה ידך, גויים הורשת - ותטעם, תרע לאומים - ותשלחם, כי לא בחרבם ירשו ארץ, וזרועם לא הושיעה למו, כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם" (תהלים מד, ב-ז).
 "גפן ממצרים תסיע תגרש גויים ותטעה, פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ... תשלח קצירה עד ים [הגדול] ואל נהר [פרת] יונקותיה" (שם פ, ט-יב).

י. גם כיבוש מלך בבל וגם החזרה מהגלות היו בדבר ד'

לדעת חז"ל: "ארץ ישראל מוחזקת היא בידינו מאבותינו" (בבא בתרא קיט, א), מוחזקת היתה הארץ בידי העם כולו עוד בטרם הגיע אליה, בטרם כבש אותה, ועל אחת כמה וכמה שנשארה בחזקת העם אחרי "כיבוש וחילוק", אחר שישב "תחת גפנו ותחת תאנתו", הקים בה כמו רמים מקדשו, והשמיע ממנו בעוז ובגאון חזון נביאיו, נביאי האמת והצדק.

ההבטחה האלקית בברית ובשבעה, היא שהעניקה לחזקת הארץ תוקף ועוז, והיא שעמדה לעם גם במצוקת גלותו, שלא לשקוע ביאוש של אבדן דעת ושלא לוותר על ארצו ויתור מדעת.

לית מאן דפליג שכיבוש נבוכדנצר מלך בבל, לא פגע כלל בקדושתה העצמית של הארץ, ולא הפקיע את זכות ישראל על ארצו, אם כי נחלקו תנאים, באיזו מידה היתה לכיבוש השלכה על קדושתה הראשונה לגבי **המצוות** התלויות בה, הואיל והללו נתחייבו מכח מעשי אדם (עיין רמב"ם סוף פרק ו מהלכות בית הבחירה).

אף גם זאת: גם אם כיבוש מלחמה רגיל, תוקף אין לו לגבי הארץ אשר הובטחה בברית ובשבעה, הרי ישנה דעה האומרת כי לכיבוש נבוכדנצר היה תוקף מיוחד, הואיל ונעשה בגזירת עליון בדבר ד' בידי נביא אמת ומקרא מלא הוא בירמיה כז, ו: "ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנצר מלך בבל עבדי וגו'", ולהלן שם פסוק יב: "ואל צדקיה מלך יהודה דברתי, ככל הדברים האלה לאמר, הביאו את צואריכם בעל מלך בבל, ועבדו אותו ועמו וחיו", וכבר נרמזו הדברים בראשית נבואתו של ירמיה (עיין פרק א, טו, ועיין מדרש איכה דבתי ג, כט; שם ד, טז; ומדרש שוחר טוב פרשה עט).

מאידיך גיסא, אותה נבואה מפורשת שהבטיחה שבות הארץ, אחרי שבעים שנות גלות, היא גם שחזקה את הגולים אימצה רוחם לקראת שיבת שבותם. גולי ציון שאבו נחמות מנבואות חוזי ה', ישע מישעיה **רוממות** מירמיה **וחיזוק** מיחזקאל, וברציפות החזון והעידוד של הנביאים האחרונים, חגי זכריה ומלאכי, חזרו ראשוני העולים על זרובבל והניחו את יסוד המעלה, העלייה וההתערות המחודשת.

מהלך הדברים מפורש על ידי פרשן המשניות, הגאון תוספות יום טוב ז"ל - תלמידו המובהק של מהר"ל מפראג ז"ל - בפירושו למסכת עדיות ח, ו: "שכמו שדי' יתברך נתן לישראל הארץ, כך ניבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם, וכן ניבאו על כורש מלך פרס שיחזירה".

אמנם היו כאלה בעם, אשר השבר הגדול ערער את השקפתם, והם העלו את הדעה כי ניתנה תורה לישראל תוך הבטחה על קיום מדינה, ואילו עתה משבטלה ההבטחה עם חורבן המדינה,

פקעה ההתחייבות של קבלת תורה [עייני סנהדרין קה, א, באו עשרה בני אדם וכו', אמרו לו עבד שמכרו רבו וכו', כלום יש לזה על זה כלום?].

אולם כללית נשאר העם נאמן לתורתו, לשובו לארצו, "החרש והמסגר" עשו את פעולתם הנאמנה לחשל חשוקי האומה (עייני מדרש תנחומא נח, ג), הנביאים האחרונים של הבית הראשון והחכמים הראשונים של הכנסת הגדולה, הם שהיו המכנסים בשעת הפיזור והמחזקים בתקופת החולשה.

אבני ארץ ישראל ועפרה אשר לקחו אתם אנשי גלות יכניה (רש"י תהלים קב, טו ומגילה כט, א) שימשו לא רק לבנין בתי כנסת, הם בנו את הכנסת עצמה, את כנסת ישראל אשר החזיקה מעמד בתנאי גולה עד שיבת שבותה לציון.

יא. לאחר שיבת ציון הצהרנו נאמנות לקדושת ארצנו

הצהרת כורש מלך פרס, המופיעה בקיצור בסיום דברי הימים, ובהרחבה בתחילת ספר עזרא, שהיתה מושפעת מחזון נביאי ישראל (עייני ישעיה מד, כח), מכריזה על שיבת ישראל לעיר מקדשו "מי בכס מכל עמו, יהי אלקיו עמו, ויעל לירושלם אשר ביהודה ויבן את בית ד' אלקי ישראל" (שדא א, ג) - ירושלים יהודה וישראל מהווים כאן חטיבה אחת, והצהרה המדינית נתמכת גם על ידי הבטחת סיוע כלכלי לתנועת העלייה - "ינשאוהו אנשי מקמו בכסף ובוזה וברכוש ובהמה" (שם ד).

הצהרת כורש חזרה אפוא ואישרה את זכות ישראל בארצו, זכות השבות לעיר מקדשו ירושלים ובנינה, גם אם לא חזרה והעניקה לעם את עצמאותו המדינית, והוא נשאר תחת שלטון מלכות פרס, והיה נתון להתנכלויות מקרוב ומרחוק.

בעצם התקופה של מאמצי בנין ומאבקי הגנה, אשר היד האחת עושה במלאכה והאחת מחזקת השלח (נחמיה ד, יא), חזר גם העם ואישר את זיקתו העמוקה לארץ, על ידי הצהרת חידוש קבלת חובותיה, גם אם אין היא מעניקה לו מלוא זכויותיה.

הצהרה זו באה בצורת האמנה אשר עליה חתמו שבי ציון, תוך הדגשה ברורה שהם עושים זאת למרות מצבם הקשה בארץ הנתונה לשלטון זר:

"הנה אנחנו היום עבדים, והארץ אשר נתת לאבותינו לאכל את פריה ואת טובה, הנה אנחנו עבדים עליה... ועל גויתנו משלים" (שם ט, לו), "ובכל זאת אנחנו כרתים אמנה וכתבים, ועל החתום שרינו לוינו כהנינו" (שם י, א).

העם הצהיר בזה את נאמנותו לקדושת ארצו, נכוונתו לחדש ולקבל עליו מרצונו הטוב, את כל מערכת החובות והמצוות שהיו קיימות בשלימותן בימי השלטון העצמאי, אף על פי שמצבו המדיני לא חייב אותו לעשות זאת, וכלשון המדרש: "בשעה שעלו מבבל, ביקש הקב"ה להתיר להם את המעשרות, מה עשו? עמדו וגזרו על עצמן שיהיו מעשרין, שנאמר (שם לח) ואת ראשית עריסתינו ותרומתינו, ופרי כל עץ תירוש ויצהר נביא לכהנים... ומעשר אדמתנו ללוים" (מדרש תנחומא ויחי, ח).

וכך מוסרים לנו רבותינו בתלמוד הירושלמי שביעית (ריש פרק ו): "מאליהם קיבלו עליהם את המעשרות!" בזמן השיבה הדלה מגלות בבל, באתחלתא של שיבת ציון, בעודם חסרי ביסוס כלכלי, מוקפים אויבים ומציקים - "צרי יהודה ובנימין" - כבר אז הזדרזו עולים אלה חסרי כל, לחתום על כתב אמנה, שבו התחייבו מרצונם הטוב במצוות התלויות בארץ, תרומות ומעשרות, ואף קיבלו עליהם את ההתחייבות הקשה ביותר - שמירת השמיטה, "וניטוש את השנה השביעית" - מצוה

שגם בתקופות מבוססות ורגועות יותר, העריכו את מקיימיה כ"גיבורי כח" (עיין ויקרא רבה א. א), שכן נחוצים הרבה כחות נפשיים רוחניים בכדי לקיימה כהלכה.

יב. בית שני וקשייו המדיניים

לעומת הצהרת כורש, היו גם ערעורים על ישראל. העמלקיות השוללת את הקיום הישראלי מכל וכל, שנתגלתה "בדרך בצאתם ממצרים" (דברים כה, יז), המשיכה בעוינותה בדורות הבאים. "גבל ועמון ועמלק, פלשת עם ישבי צור" (תהלים פג, ח), הערימו סוד, חרשו מזימות, כינסו מועצות, והמגמה היתה אחת- "פתרון סופי": "לכו ונכחדם מגוי, ולא יזכר שם ישראל עוד" (שם ה). כך היה בימי הבית הראשון, כך היה בימי הבית השני, וכך נמשך הדבר הלאה, לאורך גלויות ישראל ועם האתחלתא של הבית השלישי, שיבנה במהרה בימינו.

גם הנסיונות המדיניים לערער על זכותנו בארץ ישראל - לא חדשים הם. הקריאה "ליסטים אתם!" כבר הדהדה בעולמנו בסוף ימי הכנסת הגדולה, והדבר הגיע להתדיינות בפני אלכסנדר מוקדון.

המאורע מפורש בשלשה מקומות במקורותינו: סנהדרין צא, א; מגילת תענית פרק ג, ובראשית רבה סא, ז. מסופר שם שהמערערים הטוענים היו בני אפריקה, שהתייחסו ליושבי ארץ כנען: "אמרו **כנענים**, מתורתם [של ישראל] אנו באים, בכל מקום [בתורה] כתיב **ארץ כנען**, יתנו לנו את ארצנו!"

היו אפוא אלה בני הגרגשי, אשר כמסופר בתוספתא (שבת ז, כה) ובמכילתא (שמות יג, יא), בירושלמי שביעית (ו, א) ובמדרשים, פינו את הארץ והלכו לאפריקה, והם שמרו על המסורת שהיתה בידיהם מאבותיהם, מימי יהושע בן נון. לפי מקור היסטורי לא יהודי ישבו אלה בלוב, ובאחד היישובים, ליד מעין גדול, הקימו שני עמודי שיש ועליהם חקקו: "אנחנו האנשים אשר נסנו מפני יהושע בן נון".

אם כי מבואר במקורותינו, שבשעתו היה זה פינוי מרצון שבאמונה, הנה ברבות הימים נשתנו הדברים, ועם עלייתו של אלכסנדר הגדול כמושל עמים, החליטו להעלות תביעה משפטית נגד ישראל.

הסבר לעיתוי של תביעה זו - שמתוכו עולה גם הרחבת הטיעון עצמו - נותן לנו המהרש"א בחידושי אגדות למסכת סנהדרין שם: "ואיכא למידק בטענתם, דכיון דבני אפריקה היו באים בראיה מן התורה... על כרחם יאמינו במה שכתוב בתורה, ואם כן אין להם פתחון פה כלל, דכמה כתובים [מפורשים] בתורה, שהקב"ה נתן לישראל ארץ שבעה עממים... וכמאמר רבי יצחק מה טעם פתח בבראשית?... והנראה לפי זמן המעשה הזה שהיה בתחילת בית שני... היתה טענת בני אפריקה על פי דברי התורה: כי באמת ברשעתנו נטל הקב"ה הארץ מאתנו ונתנה לכם... אבל הנה כבר אתם עשיתם כמונו וכו', וקאה אתכם הארץ בחורבן בית ראשון... ולא טובים אתם מאתנו... והנה אתם שבים להיאחז בארץ, והרי אנחנו קודמים לזכות בה מצד **ירוש"ה**" (ועיין תורת חיים בחידושי סנהדרין, שם).

דברי המהרש"א שם, לא נתברר: מה תשובה היתה בפי ישראל לטענה זו? ואכן התשובה היא מלבד שגלות בבל לא היתה כלל בבחינת "נטלה" מישראל, שהרי בפירוש אמרו הנביאים שאין זו אלא גלות זמנית, היתה עוד טעות בידם, והיא - שביחס לישראל נאמר לאב הראשון: "ונתתי לך

ולזרעך אחרך את ארץ מגריך, את כל ארץ כנען, לאחזת עולם" (בראשית יז, ח). וכמו שפירש הרמב"ן ז"ל: "וכאשר ציווהו על המילה אמר לו לאחזת עולם, לומר שאם יגלו ממנה - ישוּבו וינחלוה (שם טז, יח). והוסיף הרמב"ן לבאר במקום אחר (דברים ט, ד): "ובעבור שבועת אבותיך ירשת את הארץ, כי אין החטא שלך יכול לבטל המתנה שנתן לאבותיך, כי נתנה להם".

ועל פי האמור מוסבר לנו הטעם שנאמרה שבועה זו בלשון ירושה - "ונתתי אתה לך מורשה אני ד'" (שמות ו, ה) ומבואר בירושלמי בבא בתרא ת, ב: "מאחר שנתן להם לשום מתנה חזר ונתן להם לשום ירושה". מה נתחדש בלשון ירושה? - "בירושה פועל תמיד כמו של המוריש, ירושה אין לה הפסק" (מרו הגאון רבי יעקב משה חר"פ זצ"ל, מי מרום, ממעיני הישועה, עמ' רעו).

(ועיין מה שכתב הגאון רבי יהושע אייזיק חר"פ ז"ל בספרו נחלת יהושע חלק ב דרוש יג, ובספרו עמק יהושע חלק ב דרוש יד).

בהכרעתו של אלכסנדר מוקדון, שקיבל את הטיעון היהודי, חזרה שוב ההכרה של לא יהודים, בזכויות ההיסטוריות של ישראל בארצו, זכויות שהתבססו על הכתוב בכתבי הקודש¹.

אלכסנדר הגדול חזר בזה על גישתו של כורש מלך פרס, וכעבור הרבה דורות חזרו על כך אומות העולם, בוועידת השלום שלאחרי מלחמת העולם הראשונה, שהכירו בהצהרת בלפור שארץ ישראל צריכה לחזור לעם היהודי.

טענת "ליסטס אתם" חזרה ונעורה בתקופה יותר מאוחרת, בתקופת החשמונאים, בפיו של המלך אנטיוכוס סידטס, הכותב ברוב גאותו אל אנשי השלטון היהודי העצמאי: "אתם מושלים

1 פרשה היסטורית עתיקה זו יפה הועלתה מנבכי הדורות על ידי החוקר ד"ר יוחנן לוי ז"ל. ובמאמרו "מריבה על קרקעה של ארץ ישראל" ("עולמות נפגשים", ירושלים תשי"ד) ריכז את כל החומר שבמקורות הלא יהודיים על נדידת עם מיוחדת זו - "עזובת החורש והאמיר אשר נדדו מפני בני ישראל".

אכן על יסוד הערה אחת, הוא מרשה לעצמו, להפוך סדרי היסטוריה ולשבש ספרי קדם, והוא מחליט לאחר את מאורע ההתדיינות לתקופה הרבה יותר מאוחרת, להוציא אותו מאלכסנדר מוקדון ולהעבירו אל אנטיוכוס סידטס. "התלמוד מעביר את הויכוח לזמנו של אלכסנדר הגדול" כותב ד"ר לוי - אבל - טוען הוא - "אותה שעה היו היהודים מצומצמים בתחומה של ירושלים, ובכברת הארץ הדלה שלהם לא היה כדי למשוך את ליבם של הפניקים העשירים" (עמ' 67).

אכן טיעון זה חלש מדאי מכדי שיקבע על פיו, שהנאמר במקורות חז"ל אינו מדויק, ולאחר שהוא בעצמו קובע שם כי "יהודים ופניקים היו נוטרים איבה אלה לאלה מימי הנביאים", לא יפלא כלל שענים היתה צרה בכל מאחז יהודי, והרי לא מעט מסופר בעזרא ונחמיה על צרי יהודה ובנימין, שעשו כל שבכוחם להפריע לכל נסיון יהודי לחזור ולהבנות בארצם, גם אם אותה חזרה מצומצמת ביותר היתה, והתחלת הבנין התחלה כל שהיא היתה. ואם כך נהגו שונאי ישראל בתחילת הבנין, על אחת כמה וכמה בימי שמעון הצדיק.

והנה מלבד שלא היתה להם לחז"ל שום סיבה להקדים את המאוחר ולקשור את המאורע דוקא עם אישיותו של אלכסנדר הגדול, ואין לנו לשבש שלשה מקורות עתיקים.

וגם החכם הטוען היהודי גביהא בן פסיסא היה ודאי אישיות ידועה, שלא יתכן לטלטל אותה "טלטלת גברי" (על פי ישעיה כב, יז) של יותר ממאתים שנה ולהחזירה מימי החשמונאים לימי שמעון הצדיק. הרי זה גם בניגוד להגיון, כי מעמדו של אנטיוכוס סידטס במזרח העתיק לא היה כלל כה איתן, שצאצאי הכנענים יראו בו כח שיפוטי בין לאומי, ושיטרוהו להעלות לפניו תביעות טריטוריאליות, מתוך תקווה כלשהי שיוכל להטיל מרותו על ממלכת החשמונאים שהיתה אז בעיצומה.

חז"ל מוסרים לנו שבהתדיינות הזאת זכה הטיעון היהודי - אילו היה אנטיוכוס סידטס השופט, ודאי שהיהודים היו המפסידים בדין.

משנה ראשונה במגילת תענית ומסורת חז"ל בגמרא ובמדרש, לא זזה אפוא ממקומה, ונאמנים עלינו דבריהם שהדיון היה בפני אלכסנדר מוקדון.

ביפו, ובגזר ובמצודה אשר בירושלים **ערי ממלכתי** (!), ועתה תנו את הערים אשר לקחתם... ולא - ובאנו ונלחמנו אתכם!"

אכן, רבה החוצפה בדברים האלה, הואיל והטענה אינה מתייחסת לשטחים מרוחקים מיהודה, שכאילו היה מקום לדון בשייכותם למלכות המחודשת של היהודים בארצם, אלא **ליפו** שנכבשה על ידי שמעון וטוהרה מיושביה (חשמונאים א), **לגזר** שעל יד אשדוד (שם יג. חג), ואפילו למצודת חקרא **שבירושלים** (שם ט) - יתד תקועה זו בעיר הקודש, שגרמה הרבה סבל ליהודים במשך תקופה ארוכה (שם יד. כז-ח), ושחרורה נקבע כיום שמחה לדורות [וכך מפורש במגילת תענית: "בעשרים ותלתא ביה באייר) נפקו בני חקרא מן ירושלים].

ברם שמעון החשמונאי הבן הגדול למשפחת הכהנים ממשמרת יהויריב, משיב תשובה נמרצת: "לא ארץ נכריה לקחנו, ולא ברכוש נכרים משלנו, כי אם נחלת אבותינו, אשר אויבינו כבשוה בלא משפט, ועתה הצליח ד' את דרכנו והשיבנו לנו את נחלתנו" (שם טו. לד-לה).

יג. גם לאחר חורבן בית שני לא פסקה בעלותנו על הארץ

חורבן הבית השני גרם להתמוטטות כללית. התפורר העם לרסיסי גולה ואבדה הארץ מבניה, אולם היתה זו "אבדה המתבקשת". שארית העם התעקשה והמשיכה להיאחו בארץ ההרוסה, ועולי רגל המשיכו לעלות ירושלימה (גם אחרי שנחרשה וגם שמה נגזל ממנה). **כשם שתקופת הגלות גילתה את הכח המופלא של נצח ישראל, כך נתגלתה גם זיקת האמת לארץ ישראל.**

ארץ ישראל היא רכושו הנצחי של עם ישראל, מעולם לא התייאש מארצו, מעולם לא ויתר עליה. תמיד ערג אליה, ציפה לשוב אליה, ובכל דור שנפתחה בו אפשרות שיבה כל שהיא, שנפתח בו סדק עלייה, עלה דרכו ושב והשיב שבות הארץ.

שיבות ציון אלה שימשו תזכורת לכל אומות העולם מי הם הבעלים החוקיים של ארץ ישראל, גם אם ברובם רחקו ממנה בתגרת יד האויב אשר סגר עליהם דוד המלך.

קרקע איננה נגזלת, ואף יאוש אינו מועיל לגבי קרקע, ועם זאת שנינו בתלמוד ירושלמי כלאים ז, ד, ש"אם נשתקעו שם הבעלים", היינו אם תוך מהומות ותמורות נשתכח שם הבעלים, הרי במצב זה מועיל יאוש גם ביחס לקרקע, שהרי שוב אין בידי הבעלים הוכחות מספיקות לצורך תביעה משפטית (עיין סוכה ל. ב. תוספות ד"ה וקרקע. ובבא בתרא מד. א. תוספות ד"ה דוקא).

מצב כזה אף פעם לא היה קיים ביחס לכלל ישראל. כאן לא נשתקע אף פעם שמם וזכרם של הבעלים החוקיים. וגם אם נשתכח שם הפרט, שם הבעלים הפרטיים, לא נעקר ולא נשתקע ולא נשתכח שם הכלל, שם הבעלות הלאומית הכוללנית. היא נשארה שרירה וקיימת, גם בתודעת ישראל וגם בתודעת אומות העולם, ולא עוד אלא שמכח תודעת הזיקה לכלל, ראו את עצמם גם הפרטים כבעלי זיקה ישירה לנחלה שהנחילום אבותיהם, לכברת ארץ באדמת הקודש.

לתודעה חזקה זו של העם בארצו, לזיקתה הקיימת לכלל, ניתן בדיני ישראל מעמד משפטי ממשי בהלכות הקניינים של הפרט, ובטופסי שטרות המחזקים תוקפה של הרשאה והתחייבות על ידי קנין אגב קרקע, נכנס הנוסח "ונתתי לו ארבע אמות בחצרי" על יסוד ההלכה "שאין לך אדם מישראל, שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל, שקרקע ארץ ישראל אינה נגזלת" (תוספות בבא בתרא מד. ב. ד"ה דלא וכי, ובסוד חושן משפט סימן קכג הביא דעה זו בשם הגאונים).

מי הם הגאונים הקדמונים שקבעו מה שקבעו וניסחו מה שניסחו? דבר זה נתגלה לנו בתקופה הרבה יותר מאוחרת, בין התשובות הרבות של גדול חכמי אשכנז בזמנו, מהר"ם מרוטנבורג ז"ל רבו של הרא"ש, נמצאה תשובת גאון קדמון, רבי נחשון בר רב צדוק גאון ז"ל מסורא, והיא נדפסה בשלימותה בשו"ת מהר"ם בן ברוך, פראג ה'תקל"ו, סימן תקלו: "דקים להו לרבנן דאין כל אחד מישראל שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל, ואם תאמר נטלוח הגויים ואנן בגלות? קים להו לרבנן דקרקע אינה נגזלת, ובחזקת ישראל היא, וארץ ישראל נקראת על שם ישראל, דאפילו בזמן שישראל שרויין על אדמתן, אין להם רשות למכור שדותיהם לצמיתות, שנאמר "והארץ לא תמכר לצמיתת" (ויקרא כה. כג), וכתיב "לדי הארץ ומלואה" (תהלים כד. א), ועתידים אנו לחזור ולירש אותה".

דברי הגאון הקדמון, נתבארו לנו על ידי מרן הגרא"ה קוק זצ"ל, שחשף את הנקודה הפנימית שבהנמקת הגאון, והתרגש מרוממות ההשקפה העולה מתוכה:

"ומה רוממה היא הסקירה אשר סקר אחד מגדולי קדמונינו, רב נחשון גאון ז"ל בתשובתו על דבר הקשר הנצחי שלנו לארץ ישראל (נדפסה בכרך תשובות מהר"ם מרוטנבורג), באמרו כי לעולם לא יוכל שום כיבוש להפקיע מישראל את קנין ארץ ישראל, גם אם נניח שכיבוש נחשב לקנין המפקיע אצל כל העמים וארצותיהם. כי רק ארץ אשר יש בידי הבעלים למסור אותה לידי אחרים, ברצונם, אם הם מסכימים לזה, יכול אולי גם איזה כיבוש להפקיע. אבל לארץ ישראל וקישורה עם ישראל ישנו כח עליון, כח אלקי אשר לא ניתן להפקעה גם ברצונם של הבעלים, כדבר ד': "והארץ לא תמכר לצמיתת, כי לי הארץ", קל וחומר ששום כח של אלמות לא יוכל להפקיע את קנינו הנצחי" (דברי הקדמה בראש הספר "זכותנו ההיסטורית המשפטית על ארץ ישראל" מאת ד"ר ראובן גפני ז"ל).

הואיל והדבר קשור במקרא שכתוב "והארץ לא תמכר לצמיתת", שבישראל לא ניתן להפקיע נחלה מבעליה, למדנו שארץ ישראל קנין עולם היא לא רק לכלל אלא גם לפרט.

כמה מרשים הדבר: יהודים עקורים ומגורשים, נודדים מגוי אל גוי, לא אדמה מתחתם ואין מנוח לכף רגלם, וארץ ישראל רחוקה ושוממה, ועם זאת הם רואים את עצמם כאזרחים היושבים בארצם, הבית הרחוק ההרוס - ביתם, החצר המעלה קוצים - חצרם, וארבע האמות - קניינם.

אזרחים הם בישראל, אזרחים הם בארץ ישראל, בעלי זכויות שרירות וקיימות.

יד. טענות הנוצרים לבעלות על הארץ וכשלונם

קבענו ש"קרקע אינה נגזלת", ועם ודאי שאינו נגזל, והנה מתברר שארוכות הן זרועות העושק, ובתולדות עולם ואדם נתגלתה תופעה של גזילת מעמדו של עם שלם, של נסיון לגזילת שמו וקנייניו, הרוחניים והארציים גם יחד.

"ביום הולדתה של מדינת ישראל, כתב ה"אובסרוטורה רומנו" - העיתון הרשמי של הואתיקן - כי הציונות איננה היורשת של ישראל, כי המדינה החדשה איננה זאת שבה מתקיימות ההבטחות בתנ"ך, כי ישראל האמיתית זאת נצרות, ולה שייכת הארץ הקדושה על מקומותיה הקדושים" (א) ליבנה. "הארץ", כ"ד בחשון ה'תשל"ד, 19 לנובמבר 93).

דברים אלו של בטאון הואתיקן, מבוססים על התפיסה הנוצרית, שיש להבחין בין צאצאי אברהם "לפי הבשר" לבניו "לפי הרוח". שהיהודים הם צאצאים רק "לפי הבשר", והואיל ועם קשה עורף הם, שלא הודו ב"אותו האיש", על כן נגזרה עליהם גזירת גלות וסבל, כעדות תיה לנושאי החטא ועונשו. ואילו אנשי הכנסיה הנוצרית באשר הם שם, צאצאים הם "לפי הרוח",

ומאז קיבלו עליהם את האמונה ב"אותו האיש", הפכו הם להיות הירשמים של עם ישראל, ושל כל ההבטחות האמורות בתנ"ך לזרעו של אברהם אבינו.

אחרי חורבן תבית השני, והמפולת של מרד בר כוכבא שלא הצליח, הנה נוסף לאבדן הארץ והמכות הקשות אשר הוכה העם, הופיע עושק מסוג חדש לגמרי. מלכות רומא שעברה לנצרות, תפסה עד מהרה את הטיעון של הכנסייה הנוצרית, שהיא היא הירשת החוקית של עם ישראל וממילא גם של ארץ ישראל¹.

תפיסה זו היא ששימשה מניע לקנאות רבת עצמה, של תשעה מסעי צלב של העולם הנוצרי לכיבושה של ארץ ישראל, מסעי הצלב אשר כתבו פרקים עקובי דם בתולדות ישראל, אשר בדרך מסעם הרסו רמסו, רצחו ושרפו, ורבות הן "קהלות הקודש שמסרו נפשם על קידוש השם" (מתוך תפילת "אב הדחמים") ונפלו לפני בני עוולה. הללו השתלטו על הארץ התבצרו בה וכבשו את ירושלים, אולם ממלכתם נמשכה פחות ממאתים שנה.

כשלוון הצלבנים להחזיק בארץ ישראל, זו אחת הבעיות המעסיקות היסטוריונים. הדעה המקובלת היא כי הצלבנים הגיעו לארץ בכח אידיאה דתית מופשטת בלבד, מבלי שהיתה להם תחושת מולדת לגבי הארץ הזאת. ובה בשעה שפזורי ישראל השבים לציון, נאחזים באדמתה בכל מקום בכל נפשם, ואין עוזבים אף מקומות מסוכנים ביותר, הרי הצלבנים היו כובשים בלבד, ולא הכו שרשים בארץ.

אולם, דומה שהענין הוא הרבה יותר עמוק. באותה תפיסה עצמה שהבשילה את רצון ההעפלה והכיבוש של ארץ ישראל, בה גופה נזרע גם זרע הפורענות של אי ההתערות באדמת הארץ ומפולת הממלכה כולה.

הואיל והתיאוריה הנוצרית לא היתה סתם "החלפה באומה אחרת" (על פי פסחים 19. ב), אלא היא התבססה על הרעיון של "ישראל בחומר", שהוא חוטא מנודה ומושפל, ונידון לגלות ולנדודי סבל, ולעומתו "ישראל ברוח" והיא הכנסייה הנוצרית, שהיא מכאן ואילך המובילה לגאולת האנושות, הרי כשם שזו ניתקה עצמה - מכח הרעיון עצמו - מגבולותיו של עם מסויים, כך ניתקה עצמה גם מגבולותיה של ארץ מסויימת. "ישראל" החדש, האוניברסלי, אינו יכול להישאר בעל זיקה טריטוריאלית, בעל תחומים גיאוגרפיים מוגבלים.

ההפקעה הרעיונית של מעמד עם ישראל כעם הנבחר, לא יכלה להשאיר במקומו את השטח ואת המקום ואת הזכויות המיוחדות על ארץ ישראל, את היותה ארץ נבחרת, שכן התרכזות הצטמצמות גיאוגרפית זו עומדת בניגוד גמור לכל תפיסתה הרוחנית האוניברסלית של הנצרות.

בעומק הדברים הפכה ארץ ישראל להיות ארץ העבר, ובה כמה מקומות קדושים גם בהווה, אבל בשום פנים אינה משמשת כחזון העתיד, כי היא נשארת צרה, מצומצמת, מוגבלת, הואיל ו"ישראל שברוח" כבר חובק זרועות עולם, וארץ ישראל שברוח כבר מתפשטת על פני כל הארצות.

1 "מאז אימצה לה הקיסרות הרומית את הנצרות [במאה הרביעית], עמדה מדיניותה בארץ ישראל בסימן של מטרה חדשה: למנוע כל פעולה שיש בה זיק תקוה לחידוש העצמאות היהודית, כיון שהיה זה עיקר בתיאולוגיה הנוצרית שאיבוד העצמאות הלאומית של היהודים זה עונש מן השמים על שלא קיבלו את "אותו האיש" (ד"ר שמואל כ"ץ, אדמת מריבה, עמ' 96).

דומה שתיאוריה זו היא שהכשילה בעומקו של דבר את הכיבוש הצלבני, למרות ש"הבסיס האידאולוגי של החברה הצלבנית היה: תביעה לבעלות לגיטימית על הארץ הזאת, בתוקף זכות אלקית המתבססת על התנ"ך" (פרופסור יהושע פראוור, ידיעון "יד יצחק בן צבי", תמוז ה'תשל"ג, עמ' 21)¹.

טו. עם ישראל לא רק כובש את הארץ אלא מתיישב בה

התפיסה הנוצרית המפרידה הפרדה גמורה בין מלכות שמים לבין מלכותא דארעא, התפיסה של ההפרדה בין הדת למדינה, אף היא היתה בעוכריה של מדינת הצלבנים, הואיל והיא מוציאה את היעוד הדתי מכל מערכת החיים הארציים של המדינה.

בנין בתים ונטיעת כרמים - אינם אלא מעשי חול פשוטים. המושג **קדושת** הארץ אינו משתלב כלל בתיאוריה המנתקת את **הקדושה** מכל קשר עם **ארציות**.

יישוב ארץ ישראל שהוא אצלנו **מצוה** - "שנצטוונו בכיבושה ובישיבתה, והיא **מצוה** לדורות" מושג כזה אינו משתלב כלל במערכת הדתית העיונית של הנצרות, ועל כן גם כשהגיעו הצלבנים סוף סוף ל**כיבוש** הארץ, לא המשיכו כלל ב**יישוב** הארץ.

"הצלבנים שלטו בארץ, אך לא נאחזו בה היאחזות של ממש. הם קיימו בגופם את מצות **העלייה** לארץ ישראל, אך לא קיימו את מצות **יישובה**" (פרופסור יהושע פראוור, תולדות ממלכת הצלבנים בארץ ישראל, כרך שני, עמ' 385).

כי אצלנו המצוה היא יישוב ארץ ישראל לא רק **כיבוש** הארץ, אלא גם **יישובה** - "וירשתם אתה וישבתם בה" (דברים י"א, לא), והרמב"ן מדגיש בפירוש שבהשתלטות על הארץ לבד לא סגי, וכל זמן שנשארה הארץ **בשוממותה** גם אם בידינו היא, ברשותנו ובשליטתנו, לא נתקיימה המצוה בשלימותה (ועיין קידושין כו, א).

ואילו הצלבנים גם כשהשתלטו על הארץ וכבשוה, לא הכו שרשים בה. הם הצטמצמו בישיבת כרכין (שבעים וחמשה אחוזים מהם ישבו בירושלים, עכו וצור), ולא ניסו כלל לעבוד את האדמה. הם בנו עוד כנסיה ועוד מנזר, אבל רחוקים היו מאד מהגישה של מצות **יישוב** ארץ ישראל המתבטאת בבנין כל בית נוסף ובנטיעת כל עץ נוסף.

זו מסורת בידינו מאבותינו הראשונים, אברהם נטע אשל ויעקב בנה בית, ובצורה מקיפה בא הענין לידי בטוי על יד התיכון שבשלשת האבות, יצחק אבינו אשר עקידתו גילתה והעלתה את קדושת הר המוריה - ה"שדה אשר ברכו ד'" (בראשית כו, כז) - שלא הסתפק רק בקביעת **שיח תפילה** במקום הקדוש הזה, אלא עמל הרבה ב**יישוב הארץ**, בחפירת בארות וזריעת שדות. והקב"ה עודד אותו במעשיו וצוה עליו "ישכן בארץ" (שם כו, ב) - הוי זורע, הוי נוטע, הוי נציב" (בראשית דבה סד, ג).

במשך כל ימי חייו לא בנה יצחק אלא מזבח אחד (בראשית כו, כה) ואילו בארות מים חפר והוסיף וחפר, גם כשהפלשתים התעשקו עמו ושטנתם ליוותה הפירותיו.

1 וזה מסביר לנו את העובדה שמפקד המסע והמלחמה גוטפריד מבויון, המודיע לאפיפיור על כיבוש ירושלים על ידי הצלבנים, מציין שהוא כותב את המכתב מ"טרה ישראל" מאדמת ישראל. הדגשת הישראליות של הארץ (לעומת השם הרומאי פלישתין), לא בא לכבודם של היהודים אשר רצחו בחמת זעם, אלא היא באה על יסוד האמונה, כי הנצרות ירשה את השם ישראל, והיא אפוא היורשת החוקית של אדמת ישראל.

ולעומת זה, הצלבנים שקראו לממלכתם העצמאית ממלכת **הירושלמים**, לא הקדישו תשומת לב אף לבניינה והרחבתה של **ירושלים** עצמה. העיקר היה אצלם **להחזיק** בירושלים ולא יותר.

והרי אצלנו נתאזרח המושג **בנין ירושלים** כנושא של תפילה קבועה, והציפייה להרחבת גבולותיה שמה בפי מלאכי השרת את הטיעון: **"ירושלים** ששמך בתוכה, ומקדשך בתוכה, וצדיקים בתוכה - אתה נותן בה מדה" (בבא בתרא עה. ב.)?

ולא עוד אלא שהשתמשו בחשיבות **ירושלים**, לעודד הרחבת גבולותיה של הארץ כולה. ושלא למעט בערך קדושת כיבושו של דוד המלך בסוריא, אמרו במשנה: "הקונה שדה בסוריא כקונה בפרורי ירושלים" (סוף חלה: גיטין ח. ב.). בשבילנו הארץ כולה - ארץ קודש היא, ויישוב הארץ, יישובה החמרי - מצות עשה. ועל כן "רצו עבדיך את אבניה, ואת עפרה יחנונו" (תהלים קב. טו.).

וכשנאמר בתורה "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וגו'" (ויקרא יט. כג) - הבינו הראשונים שאין כאן רק ציון מעשה, שממנו נובע הלאו של אכילת ערלה והעשה של נטע רבעי, האמורים שם בהמשך הפסוקים, אלא שגם עצם הנטיעה מצוה היא.

וגאון צדיק תמים בדורות האחרונים, הגאון רבי מרדכי אליאשברג זצ"ל כתב: **"האיש אשר יחפוץ לקיים מצות יישוב ארץ ישראל, עליו לדעת כי אינו יוצא ביישוב הרוחני לחוד, ומוכרח הוא על פי התורה, לעשות יישוב גשמי פשוט"**.

טז. הארץ התמידה בשוממותה לבני הנכר שישבו בה

תקופה נוספת זו, שנמשכה קרוב למאתים שנה, חזרה והוכיחה כי זיקתה של הארץ הזאת היא רק לעם הזה, חזרה ונתאשרה מחדש הסברת חז"ל בתורת כהנים (בחוקותי ב. ו) - שנאמרה הרבה הרבה זמן לפני תקופת הצלבנים - בביאור לנאמר בפרשת התוכחה "ושממו עליה איביכם" (ויקרא כו. לב), כי בקללה זו צפונה גם ברכה: "זו מדה טובה, שלא יהו ישראל אומרים, הואיל וגלינו מארצנו - עכשיו האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח, שנאמר "ושממו עליה איביכם הישבים בה", אף האויבים הבאים אחרי כן, לא ימצאו עליה נחת רוח", וברשיי שם: "שתהא שוממה מיושביה".

דברים אלו שמסרו לנו אבותינו, הרבה זמן לפני תקופת הצלבנים, עודדו את הרמבי"ן ז"ל, מחדש היישוב היהודי בירושלים לפני שבע מאות שנה, בבואו לארץ ובראותו את שממונה הגדול. הוא מצא בזה בשורת גאולה לגלויות ישראל. וכך כתב בפירושו (שם): "היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל היישוב, ארץ אשר היא טובה ורחבה, ואשר היתה נושבת מעולם - והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קיבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה - ואין לאל ידם".

ובעקבותיו כותב שם רבינו בחיי: "ויש בזה סימן גודל לישראל, שמיום שחרבה, לא קיבלה אומה ולשון ולא תקבל, עד שישבו אפרוחיה לתוכה" [ועיין קדושת לוי מגילת איכה על הפסוק "אתה ד' לעולם תשב וגו'" (ה, יט)].

כיוצא בזה כתב בספר תשב"ץ לרבי שמעון בן צדוק ז"ל [תלמיד מה"רם מרוטנברג], סימן תקנט: "ושממו עליה איביכם" - דאפילו אומות העולם שבה אינם מצליחים מחמת שהם עוברי עבירה, ועל כן ארץ ישראל עכשיו שממה היא, ואין בה עיר מוקפת חומה ומיושבת כמו בשאר ארצות".

פרופסור יהושע פראוור כותב בספרו על ממלכת הצלבנים בארץ ישראל, כי הכשלון של הצלבנים הוא שהביא את הרמב"ן לפרש את הפסוק "ושממו עליה איביכם" כדרך שפירשו (כד שני, ירושלים ה'תשכ"ג, עמ' 388). אולם כבר ראינו שמקור הפירוש הוא עתיק ביותר, והוא מפורש כבר במדרש התנאים. המאורע ההיסטורי הנוסף, שימש כאמור רק הוכחה נוספת לאמת עתיקה שנרמזה לנו בגופו של מקרא.

ושממת הדורות המשיכה להטיל צלליה על הארץ. כדרך שהנוצרים לא הצליחו להיות לעם לארץ הזאת, כך לא הצליחו גם הערבים. גם הם לא בנו ולא פיתחו את הארץ. ואף את ירושלים הזניחו. בתקופת שלטונם היתה עיר בירתם - **רמלה!**

אכן, "אין הארץ מקבלת יישוב אלא מישראל", ו"אין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגלויות" (מדרש תנחומא פרשת נח, יא).

שבטי ערב עברו מאז בארץ, "חמולות" שונות באו והלכו, ורק משפחות מסוימות נאחזו בה. אולם הם לא פיתחו את הארץ. הם עסקו יותר בביזה ושוד, מאשר בנטיעה ובזריעה. האלימים שבהם השתלטו לעתים על חבל ארץ מסויים, אבל שלטון זה היה מוגבל ביותר בשטח ובזמן.

"עוד היום לא הצליחה שום אומה להתבסס כאומה בארץ ישראל", - כתב פרופסור סיר ג'ון ויליאם דוסון ב - 1888 - "שום אחדות לאומית ושום רוח לאומית לא קנו להן אחיזה שם. אותו ערב רב של שבטים מדולדלים שישבו בה החזיקו בה רק כאריסים סתם, כבעלים ארעיים שכפי הנראה בעליל הם מחכים לאלה הזכאים לבעלות קבע על האדמה".

כשכבש עומר את הארץ והוציאה מידי הביזנטים, וביטל את האיסורים שאסרו הנוצרים על היהודים, לשבת בארץ בכלל ובירושלים בפרט, הוא טען שהמוסלמים באו לארץ, **מכיון שהם קרוביהם של בני ישראל, בני אברהם**" (ד"ר מנשה הראל, "זאת ירושלים", עמ' 47).

ורבי יהודה אלחריזי ז"ל, מספר ב"תחכמוני" שער כח (מהדורת קמינקא. עמ' 254), שצאלח א-דין, שכבש את הארץ והוציא אותה מידי הצלבנים, הכריז על שיבת בני ישראל לירושלים, והוא פרסם "קול בכל עיר... לאמור: דברו על לב ירושלים, לבוא אליה כל הרוצה מזרע אפרים, אשר ישאף מאשור וממצרים, והנדחים בקצה השמים, ויתקבצו אליה מכל פאה, יחנו בגבוליה".

איגרתו הזמנתו של צאלח א-דין ליהודים שיחזרו, שיבואו להתיישב בירושלים, היא הודאה הכרזה ברורה, מי מהם אזרחיה בעליה החוקיים של ירושלים, של ארץ ישראל.

וכך הכריז כעבור דורות כובש אחר מפורסם - **נפוליאון**. כשכבש חלק מארץ ישראל הוציא כרוז אל יהודי העולם: "אתם הנכם היורשים החוקיים של ארץ ישראל, בואו והתנחלו במולדתכם העתיקה!"

ומזכירו הפרטי של נפוליון, הסופר ארנסט לאהארן פרסם חוברת, ובה תכנית לכינון מדינה יהודית בארץ ישראל: "על אף הרדיפות והעינויים במשך אלף ושמונה מאות שנה, שמרו היהודים על דבקתם בדת אבותיהם, על אחדותם הלאומית ועל אהבתם לארץ מכורתם - תופעה שאין כדוגמתה בתולדות העולם. לפיכך ראויים הם לחדש ימיהם כקדם בארצם". והוא מסיים: "יהודים מכל ארצות, צעדו קדימה! האם קוראת לבניה אשר יצאוה".

אחת השערוריות ההיסטוריות החמורות היתה, הקמת כנסיות ובנין מסגד עומר ומסגד אל אקצה על הר הבית. כובשים ניצלו את כח זרועם ושלטונם, לפגוע במקום קדוש לאומה עתיקה,

לעשוק מקום תפילה, שאף פעם לא פסקה זיקת האומה אליו, ואשר יום יום כיוונה לו ליבה ופיה בתפילותיה ("תלפיות - תל שכל הפיות פונים אליו" - ברכות ל, א).

עושק זה התחיל כבר בתקופה הביזנטית הנוצרית. במאה הששית הקים הקיסר יוסטיניאן כנסייה גדולה בתחום חצר המקדש - והיא מופיעה במפת מידבא - ואף אכסניה לצליינים נוצרים הוקמה שם, אלא ששתייהן נהרסו כשפרצו הפרסים (ד"ר זאב וילנאי, "ירושלים בירת ישראל", עמ' 63).

העושק נתחדש אחר כך בידי המוסלמים, שכבשו את הארץ בשנת 638, הם אמנם הרשו ליהודים להתפלל בקירבת הר הבית, אולם הואיל וראו את מקום המקדש כמסמל את נצחונם, בנה עבד אל מאלך (705-685) במקום הקדוש הזה את "כיפת הסלע" (691). כיפה זו שיש סוברים שהוקמה מתחילתה רק כמצבת זכרון (ד"ר מנשה הראל, זאת ירושלים, עמ' 48), הפכה להיות אחר כך מסגד, ונוסף לה מסגד אל אקצה על ידי בנו אל ואליד (715).

שוב נמשך עושק זה של מקום המקדש בימי הצלבנים (אשר עשו הרג רב ביהודים אשר בירושלים, ורבים מהם נשרפו בתוך בתי הכנסת שבעיר). הם הפכו את מסגד עומר לכנסייה נוצרית, ואסרו על היהודים להתפלל בקירבת הר הבית¹.

ועל זאת שופך לבו רבינו הרמב"ן ז"ל בתפילתו על חרבות ירושלים:

"וההיכל והר הבית - לשמיר ושית... ואויבינו פלילים, זה מחריב ועוקר גבולים, וזה מציב ומקים אלילים, ובאו בו פריצים ומחללים... כל ערל וטמא בבית תפילה נתן תפלה" (כתבי הרמב"ן, מהדורת הר"ד שעוועל, חלק א, עמ' תכו).

בדור האחרון - בשנות תרפ"ט-תר"ץ - העיזו העושקים בני ערב להרחיב גזילתם, ואף ניסו לשלול מבני אברהם יצחק ויעקב את זכות הרינה והתפילה על יד הכותל המערבי. והדברים מרוכזים ומפורטים בספר "הר הבית נזר תפארתנו" לרבי שאול שפר שליט"א (ירושלים ה'תשכ"ט).

יז. רציפות היישוב היהודי בארץ

למרות הרדיפות והנגישות, בטלטולי הגלויות, ובתוככי הצרות - לא נותק הקשר בין שארית פליטת גולי ישראל לבין ירושלים, ולא פסקה עליית יהודים לארץ. כובש בא וכובש הלך, זה ידו תקיפה וקשה וזה ידו רופפת ורכה, ויהודים מסתננים מעיזים ומגיעים, לא רק בימי השלטון הנוח יותר אלא גם בימי השלטון התקיף, ככל הכתוב בספרו המקיף של פרופסור שמואל קליין ז"ל "יתולדות היישוב היהודי בארץ ישראל", ובמחקריו של הנשיא יצחק בן צבי ז"ל.

על התקופות שעד הרמב"ם, הנה מחוץ לעדויות שונות מזמנים שונים, על רציפות היישוב היהודי בארץ ישראל, יש לנו עדות כוללת של הרמב"ם בספר המצוות (עשין קנג), שהקב"ה קיים הבטחתו שלא למחות "אותות האומה" מארצה, היינו שמעולם לא פסק יישוב יהודי בארץ ישראל, ושאל היה דור שלא היו בו יהודים בארץ ישראל. ומהרמב"ם ואילך יש לנו הרבה עדויות מפורטות של יהודים ולא יהודים.

1 רבי אברהם בר חייה, שכנראה לא ידע על הכנסייה שבנה פעם יוסטיניאן, מספר בספרו "מגילת המגלה" (עמ' 99): "הרומים המחריבים את הבית... אף על פי שהיו מחללים את קדושתו, לא היו טוענים על הבית הטהור שיש להם"

"אחת העובדות המפליאות ביותר בתולדות העם היהודי, ובתולדותיה של ארץ ישראל, זו היא הרציפות של החיים היהודיים בארץ" (ד"ר שמואל כץ, אדמת מדיבה, עמ' 95).

"ואם היתה זכות שנשמרה על ידי תביעה עקשנית ובלתי פוסקת - הרי היתה זו זכותם של היהודים על ארץ ישראל" (שם, עמ' 94).

נוסעים נוצריים עוינים, הביעו את הערצתם לעקשנות היהודית, להצמדות האדוקה במולדתם, למרות ההשפלות האלימות והיסורים.

הכומר הישועי מישל נו, כותב בשנת 1674: "היהודים מעדיפים לחיות חיי אסירים בירושלים, מאשר ליהנות מן החופש במקומות אחרים... לא תאומן אהבתם של היהודים לארץ הקודש... רבים מהם באים מאירופה למצוא נחמה מעט, למרות שהעול כבד".

ומסכם את הדברים, הוגה דעות לא יהודי בן דורנו, התיאולוג ההיסטוריון הבריטי הנוצרי, ד"ר גיימס פארקס:

"שטר הקנין האמיתי [של העם היהודי על ארצו] נעוץ בכח העמידה של אלה שקיימו נוכחות יהודית בארץ במשך כל הדורות למרות כל הקשיים, של אלה שהתאמצו והגיעו לארץ למרות כל גורמי ההרתעה".

ובדורות האחרונים גברו כיסופי הגאולה, ונישאו עלי גלים של עליות יחידים וקבוצות: עליות תלמידי הבעש"ט, עליית תלמידי הגר"א מווילנא, תנועת חיבת ציון, עליית בל"ו, עליית תימן (היתרמ"ב), מפעלי "הנדיב הידוע", העלייה השנייה. לא הצליחה הממשלה התורקית לעצור את הגלים הגואים אלי חופי ציון, וכל העליות יצרו עובדות בארץ, עובדות של חיים יהודיים תוססים, יוצרים ובונים, מצמיחים ומפריחים.

ואף חסידי אומות העולם (בעיקר מן הפרוטסטנטים), הגיעו במאות האחרונות לידי הכרה בזכות שיבתו של ישראל לארצו. הוגי דעות ובעלי נפש העלו תוכניות מתוכניות שונות, שעיקרן אחד הוא: היהודים מעולם לא ניתקו את הקשר שלהם עם ארצם. הגיעה השעה שישבו ויבנו וייבנו במולדתם העתיקה.

[הדברים מרוכזים בכרך ח של "ספר המועדים" בעריכת ד"ר יוס טוב לווינסקי ז"ל, תל אביב, מעמ' 293 עד עמ' 306 על פי ספרו של ד"ר נ"מ גלבר "חסידי אומות העולם". וראה "קיצור תולדות ישראל בעת החדשה" לד"ר שלמה הורוביץ, חלק שני מעמ' 10 עד עמ' 16].

"במשך כל הדורות, לרבות במאה הי"ט, כשהחלו לדון ברצינות גוברת והולכת, בשיבת העם היהודי לארץ ישראל והחזרת ארץ ישראל לעם היהודי, כאשר נתפרסמו באירופה, באמריקה ובבריטניה, עשרות ספרים וקונטרסים ומאמרים אין ספור, שהעלו מניעים רעיוניים ותכניות מעשיות לגישומו של הרעיון - לא נמצא אף פעם אחת, מי שיגיד, או ירמוז, כי אי אפשר או אסור, להשיב את הארץ הקדושה ליהודים, מפני שהפכה להיות רכושו של איזה עם אחר. לא חסרו אנשים שאינם חובבים יהודים, לא חסרו נוצרים שמטעמים תיאולוגיים (=אמוניים) התנגדו לעצם הרעיון של ביטול "צו" ההגליה [שהוטל כביכול מן השמים על היהודים - לפי התפיסה הנוצרית - על שלא קיבלו עליהם אמונת "אותו האיש"], אף על פי כן לא היה שום דבר שעוררם לחשוב או לגרוס, כי יש איזו

בו נחלה, ושהוא ראוי להם לבית תפלה", ואילו הצלבנים במקום המקדש "עשו בית תפלה להם [לעצמם] והעמידו פסילי טעותם בתוכו, ומנעו את ישראל מלהתפלל בבית ולקיים בו מצות תפילה".

אומה אחרת שהעלתה או ביססה או קיימה תביעה, או ביצרה זיקה או קשר, או שתרמה תרומה גדולה בזיעה או בדם, שהפכו את הארץ לאחוזתה וקנינה. והסיבה היא פשוטה שלא היתה **אומה כזאת ולא היתה תביעה כזאת**" (ד"ר שמואל כ"ץ, אדמת מדינה, עמ' 112).

אופייני הוא סיכום היסטורי נוסף שלא אחד החוקרים:

"מעולם לא היה שלטון **ערבי** בארץ ישראל. גם בימי השלטון המוסלמי בארץ ובירושלים, היו השליטים - לא ערבים. הסלגיוקים היו **תורכים**, צאלח א דין היה **כודדי**, הממלוקים היו **תורכים**, וכן **העותומנים** ששלטו בארץ ארבע מאות שנה עד הכיבוש האנגלי" (ד"ר מנשה הראל, "זאת ירושלים", עמ' 63).

יח. "חיבת ציון" ו"המדינה שבדרך"

עבודת הבנין המעשית של "חובבי ציון" ושל אנשי ביל"ו - "העז והדונם" - שקיבלו סיוע ממשי על ידי "הנדיב הידוע" הברון בנימין רוטשילד ז"ל, ותנופה מדינית על ידי ד"ר הרצל ז"ל, הכשירו את הלבבות - בישראל ובאומות העולם - לקראת התמורה במעמדה של ארץ ישראל, לקראת "קייבוץ בניה לתוכה".

גדולי ישראל, בעלי עינים מאירות ראו בכל המעשים האלה את יד ד' הגדולה.

הגאון רבי שמואל מוהליבר ז"ל, אשר נשא בלבו את הצער של גלויות ישראל, ראה את הופעת הברון רוטשילד כגילוי אלקי מופלא, גילוי של עדות לישראל, עדות להשגחה עליונה שפעלה ושלחה את שליחה הנאמן בשעה הקשה ביותר, והוא פסק את פסוקו ואמר: "הנר המערבי - הנדיב הידוע" - עדות הוא שהשכינה שורה בישראל!"

הגאון הנצי"ב ז"ל מוולוז'ין, אף הוא עומד משתאה מול **רצון ד'**, המתגלה בנעשה במחנה ישראל ומסתייע במלכותא דארעא, ורואה בזה אותות מן השמים, **אותות ההופכים לדברים**, להדרכות מעשיות:

"על ידי שאנו רואים כמה סיבות היוצאות מהמסבב יתברך, כי כך **ברצונו** יתברך, שתתישב הארץ לאט לאט על ידי נדחי ישראל, והטה לב המלך ושריו להרשות לעשות ועד... והוועד הזה מתנהג על פי חוקים ישרים... אות הוא כי כך עלה **ברצון ד'**... ועלינו למלא אחר **רצון ד'**... וכן לעת כזאת, אחרי שאנו רואים מתוך עלילותינו [של הקבי"ה], שהעיר את לב הנדיב [הידוע], להפליא לעשות לטובת היישוב, והטה את לב השולטן ושריו להסכים לזה, **אותותינו** [של הקבי"ה] הן הן **דבריו**" (שיבת ציון לדא"י סלוצקי ז"ל, עמ' 17)!

ומלחמת העולם הראשונה אשר הסירה גבולות עמים ופוררה את הממלכה העותומנית, הפכה לשעת כושר היסטורית לביצוע המשימה הכבירה - שיבת ציון.

עם פרוץ המלחמה, כתב מרן הגרא"ה קוק זצ"ל באור חזונו:

"מלחמת עולם של עכשיו [תרע"ד - תרע"ח], ציפיה נוראה גדולה ועמוקה יש בה, מצורף לכל גלגולי הזמנים [עיי' רמב"ן בראשית ב. ג; טפרא דצניעותא פרק ה ד"ה יהי רקיע] והוראת הקץ המגולה [סנהדרין צח. א] של התיישבות ארץ ישראל" (אודות המלחמה, פרק א).

והנה נתאמתה הציפייה וקרה המאורע הגדול: בריטניה הגדולה, פרסמה ביום טו"ב בחשון שנת ה'תרע"ח את הצהרת בלפור (2 בנובמבר 1917), וזו קיבלה אישורם של שאר מדינות העולם ביום ז' באייר ה'תר"פ (25 באפריל 1920) בסאן רימו¹.

ובעקבות המאורעות המדיניים הגדולים כתב הגאון המופלא רבי מאיר שמחה הכהן ז"ל: "הרבה עמדו מנגד [להתעוררות יישוב ארץ ישראל], מפני כי חרדו... מהשלוש שבועות שהשביע הקב"ה וכו' [אחת שלא יעלו ישראל בחומה, ואחת שלא ימרדו באומות העולם וכו', כתובות קיא, א]. אמנם כעת הסבה ההשגחה אשר באסיפת הממלכות הנאורות בסאן רימו, ניתן צו אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל, וכיון שסר פחד **השבועות**, וברשיון המלכים קמה מצות יישוב ארץ ישראל... מצוה על כל איש לסייע בכל יכולתו לקיים מצוה זו"².

אומות עולם הודו שארץ ישראל שייכת לעם ישראל, ואומה גדולה - ממלכת בריטניה - התחייבה לסייע להקמת בית לאומי לעם היהודי בארצו.

"בחלקה של אנגליה נפל כבוד גדול. קרענו מן התנ"ך דף אשר עליו חרותה הנבואה העתיקה ביותר, ועל השטר של האלקים הוספנו את ערבותו של העם האנגלי" (קולונל סקוט, מגילת הגדוד. עמ' 231).

התמורות הגדולות האלה, הרנינו לב מרן הגראי"ה קוק זצ"ל, אדיר האמונה אסיר התקווה, הכהן הגדול מאחיו, אשר נשא עיניו בציפייה להר הבית, ל"מרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמיה ז, ב), ובמכתב שכתב אז להנהלה הציונית כתוב לאמור:

"וזה מכבר כאשר נשאלתי מועידה בריטית רשמית, מהי דעתי על דבר מקום המקדש, אודות ייחוסנו אליו? ואמרתי להם: שכשם שאתם רואים שזכותנו על **הארץ** בכלל, אף שהיה דבר זה רחוק אצל כל העולם כולו עד כה, מכל מקום גלגלה ההשגחה העליונה סיבות, עד שמה שהיה רחוק הולך ונעשה קרוב, ואנו בטוחים שהדבר ילך ויאיר, עד שכל העמים יכירו את צדקת זכותנו, הכתובה בכתב קודש, על **ארצנו הקדושה**. כמו כן יבואו ימים, **שכל העמים יכירו את אמיתות זכויותינו על מקום המקדש**, וידעו כולם ויכירו שהחזון של הנביאים שנאמר על המקום הקדוש הזה "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (ישעיה נו, ז), יתקיים רק כשיהיה הבית הגדול והקדוש הזה שם על מכוננו, **בידי בעליו הראשונים**, שהם **בעליו הנצחיים**, שהוא **עם ישראל**, עם ד' מעולם, הוא ולא אחר" (קובץ מתתיהו, ישיבת בני עקיבא נתניה, ה'תשל"ב, עמ' 5).

הצהרת בלפור והחלטת סאן רימו, חזרו והעניקו הכרה בינלאומית לזכויותינו **כעם**, הכרה על שטחים של **מאה ושמונה עשר אלף קילומטר מרובע** משני עברי הירדן. בהצהרת בלפור לא נזכרו כלל **ערבים** רק נאמר בה כי תשמרנה זכויותיהם של **התושבים** האחרים, לאמור הוכרו זכויות **פרט**, זכויות אזרחיות של תושבים, אולם זכויות **עם** - אלו הוכרו רק ביחס לעם ישראל.

1 לבריטניה היו אינטרסים מדיניים ניכרים, שהמריצו אותה להצהרה הציונית, אולם - מציינים ההיסטוריונים - ראש הממשלה לוי ג'ורגי ושר החוץ בלפור הושפעו לא מעט מזיקתם לתנ"ך, זיקה שיצרה בבריטניה כולם יחס והבנה לשאיפות הציונות" (עיון תולדות העמים בזמן החדש טורי שמידט, תל אביב ה'תשי"ד, כרך שלישי, עמ' 60).

2 בשעתו קבע אדמו"ר מסוכצ'יב הגאון רבי אברהם בורנשטיין ז"ל, כי הסכמת הממשלה הנוגעת בדבר היא הקובעת בנידון: "איברא דכל זה [ענין השבועות], הוא רק כשאין לו רשות מהממשלה לעלות [לארץ ישראל], אבל אם השיג רשות לעלות ולהתיישב שמה, שוב מחוייב לעלות... שאם יותן לכל ישראל לעלות, לא יחשב שעולין בחומה, כי

הצהרת בלפור נתקבלה בשקט ובשלוה על ידי התושבים הערבים, שִׁמְנוּ אֶז בִּסְךְ הַכֵּל שֶׁבַע מֵאוֹת אֶלֶף מִשְׁנֵי עֲבָרֵי הַיַּרְדֵּן, וְאֶף רֵאשֵׁי הַמְּדִינִיּוֹת הָעֲרָבִית קִיבְּלוּ אוֹתָהּ בְּהִבְנָה.

לְעֲרָבִים הַמְּקוֹמִיִּים כַּעַם, לֹא הָיָה אֶף פֶּעַם שׁוֹם מַעֲמֵד מְדִינִי בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, סוּרִיָּה הַדְּרוֹמִית הִיְתָה כִּזְאוֹת, חֶבֶל אֶרֶץ מוֹזֻנָּח, לֵלֵא כֹל תְּבִיעוֹת מְדִינִיּוֹת שֶׁל הַגְּדֵרָה עֲצֵמִית מִצַּד תוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ.

הַסַּכֵּם הַמֶּלֶךְ פִּיִּסֵּל וּוִיִּצְמַן (הַאִיגֵרָה אֶל הַשׁוֹפֵט פֶּרְנַקְפוֹרְטֵר), מְכִיר בְּפִירוּשׁ בְּזִכּוּיּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל - גַּם יִשְׁמַעֵאל מוֹדָה בְּזִכּוּיּוֹת בְּנֵי שֶׁל יִצְחָק, בְּאַרְץ אֲשֶׁר הוֹבְטַחָה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ.

בְּשֵׁם הַמִּשְׁלַחַת הָעֲרָבִית לוֹעִידַת הַשְּׁלוֹם (1919), כְּתַב אֶז פִּיִּסֵּל - שֶׁהִיָּה אַחַר כֵּךְ מֶלֶךְ עִירָאֵק - לְשׁוֹפֵט פֶּרְנַקְפוֹרְטֵר: "הַמִּשְׁלַחַת שֶׁלֵּנוּ [שֶׁל הָעֲרָבִים] כֹּאֵן בְּפֶאֶרִיז מְכִירָה אֶל נֶכּוֹן אֶת הַהֲצָעוֹת שֶׁהִגִּישָׁה הַהִסְתַּדְרוֹת הַצִּיּוֹנִית לוֹעִידַת הַשְּׁלוֹם. וּבְעֵינֵינוּ הֵן מִתְּנוּנוֹת וְנֵאוֹתוֹת, וְנַעֲשֶׂה כְּמִיטֵב יִכְלַתְנוּ לְסִיַּע לְקַבְּלָתָן. אֲנַחְנוּ נִקְדָּם בְּבֵרָכָה לְבֵבִית בִּיּוֹתֵר אֶת הַיְהוּדִים בְּשׁוֹבֵם לְבֵיתֵם".

הִיְתָה זֹו הַסַּכְמָה מוֹסַלְמִית עֲרָבִית עַקְרוֹנִית, לְתַבִּיעוֹת הַמִּשְׁלַחַת הַצִּיּוֹנִית בְּוִעִידַת הַשְּׁלוֹם, הַסַּכְמָה לְמַפָּה הַמִּפְּרֻסֶּטֶת אֲשֶׁר כִּלְלָה בְּמִזְרַח אֶת כֹּל עֲבֵר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי עַד גְּבוּלוֹת סְעוּדִיָּה¹, בְּצַפּוֹן אֶת רֵמַת הַגּוֹלָן לְרִבּוֹת קוֹנִיִּטְרָה, וְהַמִּשְׁתַּרְעַת בְּדִרוֹם עַד עַקְבָּה.

הוֹצֵאתָ עֲבֵר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי מִתְּחוּמֵי הַמִּנְדֵּט עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמְסִירָתוֹ לְיַדֵּי שְׁלִיטַת עֲרָבִי (בְּשֵׁנַת ה'תרפ"ב), הִיְתָה פְּעוּלָה שְׁרִירוֹתִית, שֶׁנַּעֲשֶׂתָה כְּתוֹצָאָה מִלְּחָצִים מְדִינִיִּים, וְכֵךְ קָרָה מֵאוֹחֵר יוֹתֵר כְּשֶׁחֲזָרָה מִמִּשְׁלַת הַמִּנְדֵּט וְהַחֲלִיטָה עַל חֲלוֹקַת הָאֶרֶץ.

תְּכִנִּית הַחֲלוֹקָה שֶׁל וְעֵדַת פִּיל, שֶׁהַצְּמִיחָה אֶת הַחֲלַטָּה עֲצַרַת הָאוּיִים בְּלִיַּק סַקְסֵט, נִכְפַּתָּה עֲלֵינוּ בַּעַל כְּרַחְנוּ, שֶׁלֹּא מִרְצוֹנוּ. עוֹד לֹא הִתְאוּשְׁשׁנוּ מִקִּיצוֹף עֲבֵר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְהֵנָּה עֲלֵתָה יַד הַכּוֹרֵת גַּם עַל יְהוּדָה וְשׁוֹמְרוֹן, הַגִּלִּיל הַמְּעֲרָבִי וְכוּ'.

רֵאשֵׁי "הַמְּדִינָה בְּדֶרֶךְ", הַצְּהִירוּ בְּפִירוּשׁ, כִּי אֲנוּ רוֹאִים בִּזְהָרָה רַק פְּתֵרוֹן זְמָנִי. כִּי "אֵינְךָ זֶה אֵלֶּא סִידוֹר לְעֲשִׂרִים וְחֲמֵשׁ - אוּ שְׁלוֹשִׁים הַשָּׁנִים הַבָּאוֹת, וְעֵתִידִים אֲנוּ בְּרִבּוֹת הַיָּמִים לְהִתְפַּשֵּׁט עַל פְּנֵי כֹל הָאֶרֶץ" (כֵּךְ הוֹדִיעַ ד"ר וּוִיִּצְמַן ז"ל לְנַצִּיב הָעֲלִיוֹן הַבְּרִיטִי סִיר אֲרִטוֹר וּוְאָקוֹפ, כִּפִּי שְׁמַעִיד מִשֶּׁה שֶׁרַת ז"ל בְּיוֹמוֹ הַמְּדִינִי).

וּבֵאוֹתֵם הַיָּמִים כְּתַב דּוֹד בֶּן גּוֹרִיוֹן ז"ל: אֲנִי רוֹאָה אֶת עֵתִידֵנוּ בְּבִיטוֹל הַחֲלוֹקָה, לְאַחַר שְׁנַתְבַּצַּר בְּמְדִינַתְנוּ".

וּמִרְשִׁימִים מֵאֵד דְּבָרֵי הַהַסְבֵּר שֶׁל ד"ר וּוִיִּצְמַן ז"ל, בְּסִפֵּר זְכוּרֹנוֹתָיו: "יּוֹדַע אֲנִי שְׁאַלְקִים הַבְּטִיחַ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵינִי יוֹדַע מָה הֵם הַגְּבוּלוֹת שֶׁקִּבַּע, סְבוּרֵנִי שֶׁהֵם רַחֲבִים מֵאַלֶּה שְׁמַצִּיעִים לָנוּ עַכְשָׁיו, וּבּוֹדָאֵי כִּלְלוּ גַם אֶת עֲבֵר הַיַּרְדֵּן. הֵנָּה וְיִתְרַנוּ עַל הַחֲלָק הַמְּזֻרְחִי, וְעֵתָה דוֹרְשִׁים מֵאַתְּנוּ לוֹוֹתֵר גַּם עַל הַחֲלָק הַמְּעֲרָבִי. בִּיד ד' לְקִיַּים אֶת הַבְּטַחְתּוֹ לַעֲמּוֹ בְּעֵתוֹ הַזֶּה, וְאוֹלַם עֲלֵינוּ בְּנֵי תְּמוֹתָה פְּשׁוּטִים, הַחִיִּים בְּדוֹר קֶשֶׁה עֲלֵינוּ לְהַצִּיל כְּמֹה שִׁידֵינוּ מִשְׁגַּת מִשְׁרִידֵי יִשְׂרָאֵל, בְּקַבְּלָנוּ אֶת הַהֲצָעָה הַזֹּאת נוֹכַל לְהַצִּיל מֵהֵם יוֹתֵר מֵאַשֶׁר בְּהַמְּשִׁיכְנוּ בְּמְדִינִיּוֹת הַמִּנְדֵּט" (מִסָּה וְחֲמֵשׁ. עִמ' 376).

בְּחֹמָה פִּירֵשׁ רִשְׁיִי (כְּתוּבוֹת קִיא, א) בִּיד חֲזָקָה. גַּם יֵשׁ לוֹמֵר כִּי אִם יוֹתֵן רִשׁוֹת [מִצַּד אוֹמוֹת הָעוֹלָם] לְעֵלוֹת, יִחַשְׁבֵּה [הַדְּבָר] פְּקִידָה" (אַבְנֵי נֹר, יוֹרָה דְּעָה סִימָן תֵּנַד אוֹת נו, וְעִינֵן שֶׁם סִימָן תֵּנו אוֹת א).

1 גַּם "בְּלִפְרוֹ סְבוּר הִיָּה, כִּי הַגְּבוּל הַמְּזֻרְחִי שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צְרִיךְ לְהִגִּיעַ עַד מְסִילַת הַבְּרִזֵּל הַחִיגִיאוֹזִית" (מִיַּנְרַצָּה אֶגֶן, פְּרָקִי יוֹמָן מְזֻרַח תִּיכוּנִי, עִמ' 33).

ועם זאת היתה ההצבעה של שני השלישים של נציגי אומות העולם בלייק סקסס בליל טו"ב בכסלו ה'תש"ח (29 בנובמבר 1947), אישור מחודש של עצרת האו"ם על זכויות ישראל בארצו, אישור שהביא לתקומתה של מדינת ישראל, והכרזת העצמאות בערב שבת קודש ה' באייר ה'תש"ח¹.

יט. הנסים והנצחונות הגדולים שבמלחמות מראים בעליל את היד הגדולה

והנה באה אחר כך מלחמת השחרור - מלחמת העצמאות והקוממיות - על גילוייה המופלאים, מלחמת סיני - "מבצע קדש" - על הישיגיה הצבאיים, וגולת הכותרת "מלחמת ששת הימים" על ניסיה הגדולים, המלחמה אשר החזירה לנו את ירושלים עיר קדשנו, את הכותל המערבי שריד מקדשנו, בכ"ח באייר ה'תשכ"ז. כל אלה הם אישור מלעילא, פתיחת שער עליון לדרך הגאולים, למהלך גאולתו של עם ד' ושובו לנחלת ד'.

דורנו ראה דברים כבירים שהם נשגבים מביתנו, מאורעות היסטוריים מחרידים בנוראות מוראותיהם ומרוממים בעוזו גבורותיהם: פלא השואה ופלא התקומה, תהום ההשמדה ומעלה הקוממיות.

הרמב"ן ז"ל בפירושו לדברים (ב. י) מפנה תשומת לבנו, להוציא לקחים מכיבושים שהם למעלה מדרך הטבע. הוא מצביע גם על כיבושי עמים אחרים, ומסביר שהתורה מבססת זכותם על ארצם על יסוד **מעשה הנס** של הכיבוש. וזה לשונו: "ואמר כי הארץ היא, ישבו בה מעולם, עם גדול ורם כענקים... והנה ד' עשה נס לבני לוט לכבוד אברהם, ויכלו להם ויירשום מפניהם, ואין ראוי לגזול מהם הארץ אשר נתן ד' להם במעשה נס".

ולהלן שם: בני עשו שהם זרע אברהם, ירשו אותם [את החורים], וישבו תחתם **במעשה נס**, שהיו הם עם רב בארצם, ועשו בא לגור שם, ונתחזק עליהם, כאשר עשה ישראל ליתר הגויים של אברהם, אשר נתן ד' להם **בכחו הגדול**... ואין ראוי לגזול מעשו את אשר הורישם האלקים... כי ד' יקצוף על הגזול מהם נחלה, אשר הנחילם הוא **יתברך**, כאשר יקצוף על הגזול מישראל הארץ, אחרי שינחילנה להם".

1 וראוי להביא כאן דבריו של נשיא ארה"ב הרי טרומן זכור לטוב, שעזר הרבה להקמת מדינת ישראל, והעניק לה הכרה 11 דקות אחרי הכרזתה. הדברים נאמרו למשה שרת ז"ל ולאבא אבן יבדל לחיים (ונתפרסמו על ידי ד"ר הלל זיידמן ב"הצופה" יז בטבת, ה'תשל"ג):

"אגיד לכם מה הניע אותי לעשות מה שעשיתי. אני חונקתי על התניך. אמי לימדה אותי את ספר הספרים עוד טרם שהגעתי לגיל בית הספר. ואני נזכרתי שנאמר בחומש, שד' הבטיח ליעקב "הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך" (טרומן ציטט את הפסוק בבראשית כח, יג). וכאשר העניין הזה עלה על הפרק, נזכרתי באותו פסוק ובהבטחות אלקיות אחרות שניתנו ליהודים על ארץ ישראל, וגם בחזונו של נביאי ישראל בדבר ארץ הקודש, ואמרת לעצמי: "אם בכוחך לתת יד שהבטחות אלקיות אלה תתקיימנה, איזו זכיה גדולה מזו יכולה להתרחש לך?... וניסיתי לעשות מה שעשיתי"...

מצער הדבר ששר החוץ לשעבר, מר אבא אבן, בדברי הספדו על הארי טרומן ב"קול ישראל", לא סיפר את הדברים כהווייתם, אלא רמז עליהם בצורה כוללת, ואמר כי "טרומן היה חזור יראת כבוד בפני המסתורין שבהתמדת העם היהודי בזירת ההיסטוריה. כן העריך את עומק שרשיו של עם ישראל בעבר העתיק.

לא כך נהג הד"ר וייצמן ז"ל בשעתו, אחרי פטירתו של מלך אנגליה ג'ורג' החמישי. הוא סיפר בפשטות, כי אחרי הצהרת בלפור נתקבל לראיון אצל המלך, והמלך אמר לו אז: "כתוב בתורה כי עתידים בני ישראל לשוב לארצם (דברים ל, ה), ואני שמח מאד שממלכתו תסייע לכך".

כיבושינו המופלאים במלחמת השחרור, ובייחוד במלחמת ששת הימים, אף הם משתלבים במערכת ההנחלה האלקית הזאת.

לא כוחנו ולא עוצם ידינו עשו לנו את החיל הזה, לא הם השיגו לנו את המרחבים האלה, רבים מהם הגיעונו ללא תכנון מוקדם, בניגוד להוראות ומעבר ליעדים.

ומי אנו שנשנה - בגלל סיטואציות מדיניות חולפות - עובדות שנקבעו מלעילא, על ידי היד הגדולה של ההשגחה העליונה.

זכור נזכור יום יום את דברו של הנביא ישעיה, נביא הישועה והנחמה: "כי ד' צבאות יעץ - ומי יפר, וידו הנטויה - ומי ישיבנה" (ישעיה יד. כ).

כ. אנו תפילה שהכל ישתנה לטובה

דברים אלו נאמרו בעיקרם אשתקד, לפני הפורענות הקשה אשר התרגשה עלינו במלחמת יום הכיפורים.

אילו זכינו היתה "מלחמת ששת הימים" - מלחמת הניסים הגלויים - מרוממת אותנו ומעלה אותנו מעל לתוהו ובוהו של עולם הגויים, מעל לכל הגילויים השליליים של הניוון המשתולל ב"מערב הפרוע". אילו זכינו היה המאורע הכביר, מעמיק בנו את אמונה בייחודו של ישראל, ובחובתו בעולמו - "קדש ישראל לד'" (יהויה ב. ג) בחיים של יושר וטוהר, של צנע וצניעות, וכל מידה נכונה שהיא ירושה לנו מאבותינו מאז ומעולם. אילו זכינו לא היתה גאות הנצחון מעבירה אותנו על דעתנו, ושנות הבטחון היו מוקדשות לקיבוץ נידחים והתערותם - מתוך אהבת אחים - בנחלת אבות ובמורשת אבות, בכל היקר והקדוש בישראל.

עכשיו שלא זכינו, שקעה החברה הישראלית ביוון מצולה, מצולת חברת השפע, על רוב חלאתה וסיאובה. קפצה למעלה לרמת חיים מסחררת, והדרדרה למטה למתירנות מרקובה מהרסת, וכי וכו'.

ונתקיים בנו "זנח ישראל טוב - אויב ירדפו" (הושע ח. ג), הונחתה עלינו מהלומת הפתע של מלחמת יום הדין, יום חשבון הנפש, ואנו מבכים את מתינו היקרים, לוחמינו חללינו אשר נפלו בחרב. אנו המומים מנסיגותינו, ומרצחינו הרימו ראש, שופכים את דמי ילדינו, שוללים את זכותנו על הארץ, ואף שוללים את זכות קיומנו כעם.

אנו תפילה שהכל ישתנה לטובה, שנבין את פשר הימים, שנאזין לדבר ד' לעמו באותות הזמן, ונחזור לאיתנו, לאיתן התורה, לאיתן הברית. שנוצה שוב לייצב גבולותינו - גבולות הארץ וגבולות העם - לשוב למקורות חיינו, לחדש ימינו כקדם.

- "יתקנא לציון קנאה גדולה ותאיר לרבותי עם מאור נגהד".

בונה ירושלים ד'¹.

1 וראה בהרחבה המאמר על מלחמה זו, מלחמת יום הכיפורים, מאמר שנוקב בשם "מלחמת ירח האיתנים" בספר "מאורות נריה" לאלול ותשרי עמ' 121-137.

יש להתחזק לשמור על גבולות הארץ ולהתיישב בכל מקום*

אנחנו עומדים קרוב לבית המשפט העליון, בו שפטו את אייכמן ימ"ש, שהפך להיות סמל בעולם, שדם יהודי אינו הפקר. אנו מתכבדים להודיע לכל העמים שאדמת ישראל אינה הפקר! הארץ הובטחה לנו בברית בין הבתרים, והדברים חזרו ונשנו בבריתות נוספות מאוחרות יותר.

לאחרונה נחלנו נצחון מופלא לעיני כל העמים, ב"מלחמת ששת הימים". ומי עוד כמוכס אנשי ירושלים, שראו והרגישו את הסכנה שהיתה לעם ישראל ומדינת ישראל בתקופת טרום המלחמה - רוצים להפוך את הנצחון הזה למיטת סדום!! (עיין סנהדרין קט, ב).

תז"ל אומרים: "כיפה של חשבונות היתה חוץ לירושלים" (שמות רבה נב, ד)¹. כשאתה בא לירושלים, אתה ניצב אחרי החשבונות האלה. חיילינו, ככל שהתקרבו יותר לחומות ירושלים, ככל שהתקדמו יותר, יקד בהם להט האמונה של הנצחון והבטחון שירושלים היה תהיה תמיד שלנו.

בוקר בוקר אנו חוזרים ואומרים: "הודו לד' קראו בשמו" - הודו לד' **בכח** - בכ"ח באייר, יום הודיה יום שחרור ירושלים, "קראו בשמו", קיימנו ה"שבועות" (הכוונה למה שנאמר בכתובות קיא, א: "ג' שבועות וכי שלא יעלו ישראל בחומה", ואנחנו חיכינו עד שיתקפו אותנו ורק אז עלינו לכבוש את ירושלים), "הודיעו בעמים עלילותיו" - זה החמישי ביוני!

שלמותה של ארץ ישראל כוללת את כל השלמויות, ובכללם שלמות התאריך העברי. אבל כשאנחנו רוצים להתאחד, נשתמש בתאריך שיאחד את כל אלה שגבולותיה ההסטוריים של ארץ ישראל קדושים להם.

אנחנו חייבים לומר ברורות לגויים: אין אנחנו חייבים להם כלום. לפני עשרים וחמש שנה (בזמן השואה) היה דבר בלתי מובן. חלק מעמי העולם השמיד אותנו וחלק עמד מנגד ולא עשה כלום. אותה תופעה מוזרה היתה בשנה שעברה. אלה שרצו להכיר את עולם הגויים קבלו קורס מזורז. - חלק עמד על הדם² וחלק נתן ידו להשמדה³, ואנחנו לא חייבים להם דבר וחצי דבר.

למדינות ערב שעמדו להשמידנו נאמר: זכותנו האנושית האלמנטרית היא להבטיח לעצמנו גבולות שלא תתכן מהן השמדה. יהודי מעמד הר סיני עומדים על בסיס האמונה. ברור לנו הדבר הזה - אותם הגילויים שראינו אותם בשנה שעברה: הגילוי הגויי, הגילוי היהודי והגילוי האלקי. היינו עם אחד והלכנו בלב אחד, ובזכות זאת זכינו לגילוי העליון, וכשנזרה מהגויים גזירת השמדה עלינו, התערב הקב"ה והנחיל לנו נצחון גדול לעם קטן, כשגבולותינו לפני המלחמה היו קטנים מאד. ברוך מחזיר גבולות ישראל!

* הדברים נאמרו בירושלים בהפגנה למען ארץ ישראל השלימה, כשנה אחרי מלחמת ששת הימים.

1 שם כתוב שהיו עורכים חשבונות מחוץ לעיר, "שלא יחשוב בירושלים ויצר לו, לפי שנקראת (תהלים מזח, ג) משוש כל הארץ".

2 לאחר שחסמו המצרים את מיצרי טיראן והמצב החמיר מאד, פנה ראש הממשלה דאז לוי אשכול ז"ל, לנשיא ארה"ב דאז ג'ונסון, שיבוא לסייע לנו על פי הברית שחתם אתנו. אמר לו ג'ונסון, שאינו מוצא את הדרך היכן כתובה הבטחתו זו.

3 הסובייטים שסיפקו נשק לערבים גם הם בכלל זה.

במשך שלשת אלפים שנה רצו להשמיד את העם הזה ולא הצליחו. רצו בשיטות פוליטיות - ולא הצליחו ולא יצליחו - "למה רגשו גויים ולאמים יהגו ריק" (תהלים ב, א).

אני מאמין באמונה שלימה שעם ישראל בגבולותיו ההסטוריים יביא ברכה, יביא גאולה לעולם. הבאנו ברכה גם לערבים שישבו פה. מדינת ישראל יכולה להציל את כל המזרח התיכון. אנחנו שהבאנו רק ברכה, בכל מקום הפכנו קללה לברכה, ואין צורך לוותר על כך!

המתנחלים בחברון זקוקים לזרם של נוער שיבואו. רמת הגולן זקוקים לרבים שיבואו. הגיעה השעה שנמצא את הדרך לפנות אל הנוער בגולה, **למסור את מחלקת העליה לצה"ל**. יקומו **האלופים שהראו את כוחם במלחמה**, ידברו אל יהודי הגולה בשפה אחרת, וכך יבואו המוני יהודים לארץ ישראל.

עכשיו הזמן, וזה לא מאוחר כלל. בקיץ הבא יש לארגן שיירות של נוער מחוצה לארץ, להראות להם את אחוות הלוחמים ולהשמיע להם את שיח הלוחמים. ויאמר להם הלוחם שידבר איתם: הבה נעלה ונבוא ונגיע ונראה ונרצה.

בפרשת השבוע נשא נאמר: "יברכך ד' וישמרך" (במדבר ג, כד). ומפרש "אור החיים" הקדוש שככל שהברכה יותר גדולה, השמירה על כך תהיה יותר גדולה. **זכינו לברכת ירושלים - זקוקים אנו לשמירה מעולה**.

על ירושלים אומרים גם הפוליטיקאים המפוקחים: "כאן אין מה לדבר". ברוך הוא וברוך שמו! חז"ל הבטיחו לנו "עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל"¹. אנחנו מצפים ליום, שכל מה שיהודי הפשוט ביותר מבין ביחס לירושלים, נאמר אנו על חברון ושכם ואפילו על אל-עריש. (דברי משה דיין - אפשר להתרגל לשמות).

אודה ולא אבוש: שכם - זה לא כל כך נקלט באוזן אצל רבים. הרמב"ן אומר (בראשית יב, ו) משהגיע אברהם לשכם, ושם הקים את מזבחו, וקיבל את ההבטחה: "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (שם ז). וכן כל מה שאירע עם יוסף בשכם, זה נהיה קרוב יותר להבנה.

בדברי הנביאים נאמר (צפניה ג, ח) "ציון אל ירפו ידיך", וכל בני ציון וירושלים המאמינים ביעודה - אל ירפו ידיהם עד בא הגאולה השלימה!

1 עיין פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה א ד"ה ד"א והיה מדי; ושיר השירים רבה פרשה ז ד"ה ג אפך כמגדל.

חומרת פינוי יישוב יהודי בארץ ישראל

"עינינו רואות וכלות כל היום על כל אמה
וטפח של ארצנו הקדושה השבויה ביד בני
נכר" (מתוך מכתב מן הראייה קוק וציל לאדמירי פליין)

נושא פינוי יישוב יהודי בארץ ישראל ומסירתו לידי שלטון עם אחר, הוא מעל ומעבר לנושא מצות יישוב ארץ ישראל, כי השאלה העומדת לפנינו אינה על מידת המצוה - מצות עשה - של הקמת יישוב יהודי בארץ ישראל, אלא מה מידת העבירה - הלא תעשה - של עקירת יישוב יהודי מארץ ישראל, ובייחוד כשהמדובר הוא לא על פינוי גרידא, אלא על פינוי ומסירתו לשלטון עם זר, העם הערבי הלוחם נגד עמנו, העם השולל את זכותנו על ארצנו.

א) הנה מצאנו שענין יישוב יהודי בארץ ישראל שנפל בידי שלטון זר, היה כה חמור בעיני חז"ל, שהם קבעו חובת קריעה אפילו על ראיית יישוב בארץ ישראל שנפל בידי גויים, גם אם יהודים ממשיכים לגור שם. ועל דברי הגמרא "הרואה ערי ישראל בחורבן אומר וכו' וקורע" (מועד קטן כו. א), כותב ה"בית יוסף" (אורח חיים סימן תקסא), : "נראה שכל שהם ביד גויים, אף על פי שיש בהם יישוב (יהודי) - בחורבן מקרי, וכן עיקר". וממשיך שם ה"ב"ח: "כל שיד האומות שולטת עליו - בחורבן מקרי".

והודגש ענין חומר התמורה: יציאת יישוב יהודי מתחת מלכות ישראל למלכות גויים, בזה שהלכה זו מתייחסת לערי יהודה (ראה בית יוסף וב"ח שם). ומסביר תלמידו המובהק של הגאון מווילנא, רבי ישראל משקלוב ז"ל, בספרו "פאת השולחן" (הלכות ארץ ישראל סימן ג, ס"ק א): "מפני ששם היתה עיקר המלוכה בישראל".

ב) גם בימים כתיקונם, שהשלטון הוא כולו בידי ישראל, ואין מדובר כלל על מסירת שטחים לשלטון זר, מצווים אנו - ככל שיש לאל ידינו - למנוע התיישבותם של לא יהודים בארץ ישראל, ואיסור זה הוא לאו מפורש בתורה - "לא ישבו בארצך" (שמות כג, ג). ולדעת הרמב"ם בספר המצוות (לאר"ו, מצוה נא), נובע מן הלאו הזה איסור מכירת קרקעות ללא יהודים - איסור שהסמיכוהו על "לא תחנם" (דברים ג, ב) - "לא תתן להם חניה בקרקעי" - (עבדה זרה כ, א), וזה מתייחס גם למכירה זמנית ומדרבנן גם לשכירות.

הלכה פסוקה היא ברמב"ם (פרק י מהלכות עבדה זרה הלכות ג-ד): "אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל וכו' שנאמר "לא תחנם" - לא תתן להם חניה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן [בארץ] ישיבת ארעי היא".

ואשר למכירה מוחלטת, וכל שכן למסירה גמורה ליישוב של שלטון עם זר, הרי לפנינו דעת הרמב"ן שעל כך ישנו לאו מוחלט מפורש: "והארץ לא תמכר לצמתת" (ויקרא כה, כד) - "שלא נצמית את הארץ בידי הגויים, ולא נעזבנה להם בממכר מוחלט - ולא נניח אותה בידם לעולם - ולא יחפץ [הקב"ה] להושיב בה אחרים זולתנו, רק בידינו תשאר ואלינו תחזור" (השגות לספר המצוות, לאר"ו, רכז, והובאה דעתו זאת בספר החינוך מצוה שלט).

ג) ראינו במסכת עירובין מה, א, חלוק הגמרא בין גויים הבאים על עסקי נפשות שעל זה מחללים את השבת לבין באים על עסקי ממון שעל זה אין מחללין שבת, אבל הוסיפו שאם המדובר הוא על עיר הסמוכה לספר [לגבול שבין ישראל לגויים], אפילו באו על עסקי תבן וקש [לשדוח], יוצאין

עליהם בכלי זיין ומחללים עליהם את השבת, "שמא ילכזוה ומשם תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם" (רש"י שם). (ובשלחן ערוך אורח חיים סימן שכט, סעיף ה, מוסיף הרמ"א: "ואפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבוא").

ואם "דאגת שמא" היא כבר כה חמורה בנידון זה. שהיא מתירה לחימה (שיש בה סכנת נפשות) וחילול שבת, על אחת כמה וכמה פינוי גמור ומסירת שטח לידי גויים, המצהירים בפירוש שמגמתם לכבוש את הארץ כולה.

והרי הדבר ידוע שהוכרזה עלינו מלחמת חרמה אשר רבים חללים הפילה, והכרזה זו שרירה וקיימת (והזרה והוכרזה גם אחרי הסכם אוסלו), ופינוי יישוב כולל בתוכו לא רק חומרי כל האמור לעיל, אלא זו ממש מסירת עמדה קדמית לידי האויב הנוגעת לעסקי נפשות, מסירה שהיא הרבה יותר חמורה ממסירת ממונם של ישראל לידי גויים (עיין חושן משפט סימן שפח).

... הדבר ברור ופשוט שחלילה לישראל לוותר על חלק מארץ ישראל, וכל ויתור על מה שהוא קדוש בקדושת ארץ ישראל - חלק גדול או חלק קטן - הוא בבחינת "לא הודע בארצו" (מד"ש רבה דברים ב, ה), ... וזיתור על חלק מהארץ הוא יותר מ"לא הודע" כי אם גם כופר בארצו, וכל אשר בשם ישראל יבנה, אסור לו לכחד את יהדותו ואת שייכותו לארץ ישראל כולה, בין שנולד בה ובין שלא נולד בה....

וכשם שהאומר כל התורה מן השמים חוץ מאות אחת, הוא כופר בניקר (סנהדרין צא, א), כך האומר כל ארץ ישראל לישראל חוץ משעל אחד, הריהו נוטל מקדושת הארץ ואת נפש ישראל הוא קובע....

ארץ ישראל לישראל היא ארץ החיים, וכל שפע של חיים יונקים הם ישראל מארץ הקודש.... נדגול בשם ד' ונתאמץ לזקוף למעלה את קומתנו שנכפפה בגלות, לא נוותר על מה שירשנו מאת ד' אלוקינו ולא נכח למתנתו אף על שעל אחד בארץ, ומהרה יאמנו דברי ד' לנביאו (ישעיה מא, כ).

"ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתך".... ואור ד' יאיר על כל הגוי כולו להתנחל בארצו, בדביקות נצחית בו ובתורתו, לקיים מה שנאמר (תהלים סט, ה) "זרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בד'".

(מרו הגה"צ רבי יעקב משה חרל"פ ז"ל)

על קדושת חבל ימית*

זאת נחלת מטה בני יהודה (יהושע טו, כ)

שפר קדמי להביא כאן דברים אחדים ביחס לקדושת אזור רפיח כולו, עד בואכה נחל מצרים. מרן הגראי"ה קוק זצ"ל עודד את "האגודה לרכישת אדמות בארצנו הקדושה" אשר קמה בביאליסטוק, לרכוש שטחי אדמה באזור רפיח. וכך כותב הרב אל הרב מאיר לרנר ז"ל רבה של אלטונא: "כעת נמצאת אגודה שיש בה הרבה יראים וחרדים, שמבקשים לקנות חבל אדמה גדול בגבול רפיח, על תחום מצרים, והיא תחת ממשלת בריטניה כעת, **מנחל מצרים ולפנים**, וכשר הדבר להתחבר עמהם" (אגרות הראי"ה, א, עמ' שכד - א' דדאש חודש אדר שני, ה'תר"ע).

הדגשת הרב שהשטח נמצא מנחל מצרים ולפנים, אין זו רק הוספת פרט גיאוגרפי, אלא בית אב להלכה, והוא בא לאשר שאמנם זהו חלק חשוב מארצנו הקדושה.

לצערנו, דבר שהרב מצא לנחוץ לציין אותו בשעתו, עדיין הוא רפוי בזמננו, וכשהתחוללה פרשת פינוי ימית, הנמצאת כשלשים וחמישה קילומטרים "מנחל מצרים ולפנים", היו כאלה אשר קדושת המקום לא היתה נהירה להם, וראוי אפוא להעמיד את הדברים על אמתם:

היות חבל ימית חלק מארץ ישראל, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בספר יהושע ומשולש בספר מלכים. כתוב בתורה - בפרשת מסעי "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים" (במדבר לד, ה): שנוי בספר יהושע - "זאת נחלת מטה בני יהודה וגו', עזה בנותיה וחצריה עד נחל מצרים" (סו, כ-ח); ומשולש בספר מלכים א (ח, סה) [בחנוכת בית המקדש] "וכל ישראל עמו וגו', מלבוא חמת עד נחל מצרים".

הפסוק שבתורה קובע את עיקרו של דבר: "זאת הארץ אשר תתנחלו" (במדבר לד, יג), ואילו הפסוק שביהושע המוסר לנו שזוהי נחלת שבט יהודה, נוגע לכמה הלכות כגון "אין מעברין את השנים אלא ביהודה, (סנהדרין יא, ב). וכן "הרואה ערי יהודה בחורבן, אומר ערי קדשך היו מדבר - וקורע" (מועד קטן כו, א). ודייקו הפוסקים שהכוונה היא דוקא לערים שבשבט יהודה (עיין סוד אורח חיים סימן תקסא).

והפסוק השלישי - במלכים, משמש מקור להלכה, במסכת הוריות דף ג, א: מכדי כתיב "וכל ישראל עמו", "קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים" למה לי? - שמע מינה הני הוא דאיקרי קהל אבל הנך (יושבי חוץ לארץ) לא איקרי קהל.

ואשר לגבול נחל מצרים, הרי גם אם נקבל את הדעה המצמצמת - "נחל מצרים הנקרא ואד אל עריש" (רדב"ז, פרק א מהלכות תרומות הלכה ז) - הרי זה שלשים קילומטרים דרומית לימית.

אמנם העובדה שחבל ארץ זה נתקדש רק על ידי עולי מצרים, ולא על ידי עולי בבל, שללה את קדושת המקום לגבי תרומות ומעשרות וכו', כמו שכתב הרמב"ם (בסוף פרק ו, מהלכות בית הבחירה), אולם עדיין נשארו בו מעלות קדושה, כמפורש ברמב"ם פרק ד מהלכות סנהדרין הלכה ו ש"כל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה" (של דיינים), היינו גם בזמן הזה אף על פי שאין סמיכה בחוץ לארץ, ומבאר שם הרדב"ז: "אף על גב דאינה כארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות ולקצת דברים - לענין מינוי סמוכים הכל הוא ארץ ישראל, וכן לענין הדר בארץ ישראל

* נדפס ב"צניף מלוכה" (עמ' 6-175).

ולענין הנקבר בה ולשאר קדושת ארץ ישראל דינם שוה, וכבר האריך בזה בעל ספר כפתור ופרח (פרק י), עיין שם".

ואם באנו למעט בזיקתנו לאזור ימית כיון שלא נכבש על ידי עולי בבל, כי אז מקום יש לבדוק גם את יחסנו לתל אביב, שהרי היה מי שערער על ההנחה המוסכמת, וטען שגם אזור זה נכבש רק על ידי עולי מצרים. ומרן הרב זצ"ל כותב באחד ממכתביו הראשונים, אחרי עלותו על כסא רבנות יפו: "ועל עירנו יפו עיר הקודש עוד לא נתברר אם נכללה בכיבוש עולי בבל" (אורח משפט עמ' 17).

פסק ההלכה של הרמב"ם שהשטח שכבשו עולי מצרים, נשאר בקדושתו לענין סמיכה, גם אם לא חזר ונתקדש על ידי עולי בבל, מעסיק את הגאון המופלא רבי יהושע מקוטנא ז"ל, ובשו"ת ישועות מלכו, יורה דעה סימן סז הוא מסביר: "נראה לי שדעת הרמב"ם היא... שקידוש יהושע לא נתבטל מכל וכל [בכיבוש נבוכדנצר], אלא כל דבר שאינו תלוי בגידולי קרקע, עדיין קדושה נהגת... ונשארה קדושה לענין ערלה וכלאים ולענין סמיכה... ודוק בדברי הרמב"ם שכתב (בסוף פרק ו מהלכות בית הבחירה) "ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית". הרי שלא כתב אלא על חובת קרקע, ולא על קדושת הארץ לשאר הדברים... ולענין הלכה כבר כתב (רבי אשתורי הפרחי) בספר "כפתור ופרח" שמצוה לדור גם בכיבוש עולי מצרים, ואין ספק להרהר אחרי דבריו.

ועתה זכינו לאור תורתו של הגאון רבי חיים יונה תאומים ז"ל בספרו "סדר משנה" על הרמב"ם הלכות סנהדרין (ירושלים ה'תשמ"א), וגם הוא מסביר בטוב טעם (בעמ' יא-יב) את פסק הרמב"ם, שכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה היא לסמיכה, עיין שם.

כיוצא בזה, בלי להכנס למימדי הקדושה, כותב גם הגאון רבי דוד פרידמן ז"ל מקארלין בספרו "שאלת דוד" (חידושי שביעית): "ברור שכיבושי נבוכדנצר וטיטוס, לא הפקיעו את הארץ מישראל בכיבושם, ורק במה שזכו ישראל בכיבושם, דהיינו קנין פירות וקדושת הארץ לדברים שצריך בהם קידוש (כמו לענין תרומה). אבל להפקיע אותה גם מהשם ארצנו - לא נפקעה... ולענין ערלה אין צריך לשום כיבוש, רק שתהיה אדמת ישראל, ומהשם הזה אינה נפקעת לעולם", וכך כתב גם מרן הגאון החזון איש ז"ל, שביעית סימן ג אות ב.

גם הגאון רבי מאיר דן פלוצקי ז"ל, עומד על צד הקנין שלא הופקע, אולם הוא מוסיף שגם מעלות קדושה ישנן גם בזמן הזה בתחומי עולי מצרים, שהרי ראויים הם להביא משם עומר ושתי הלחם ("כלי חמדה", פרשת שלח).

וראה מאמרו המקיף של הרב יעקב אריאל שליט"א "חבל ימית וחוף עזה לחיוב המצוות התלויות בארץ" - קובץ "תחומין" ב - ירושלים ה'תשמ"א - עמ' 364-82.

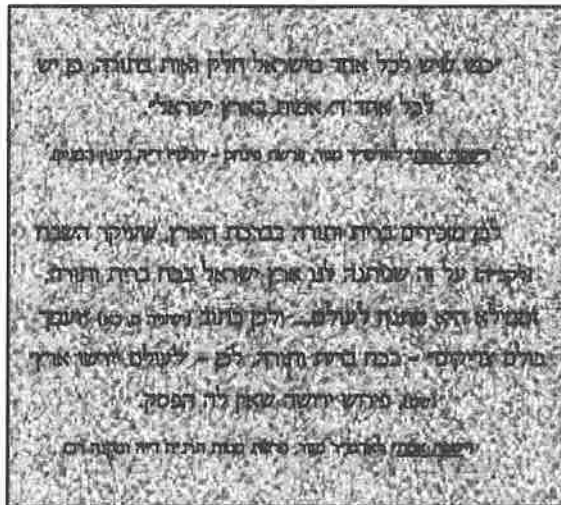
בצפייתנו נצפה לשיבת הגזילה לבעליה האמיתיים, לשיבת נחלת מטה בני יהודה לגבול ישראל, בשוב ד' שבות עמו וארצו.

מלחמת אחים חמורה יותר מכל הנסיגות*

מלחמת אחים חמורה יותר מכל הנסיגות גם יחד. התנועה לעצירת הנסיגה באה למנוע שפך דם יהודי מחר מחרתיים, ואסור לה לגרום לכך שתישפך אף טיפת דם יהודי אחת היום - אמר הרב משה צבי נריה, ראש ישיבות "בני עקיבא".

הרב נריה פנה בקריאה אל ראש הממשלה, באמרו: מנהיג ישראל הראשון, משה רבינו, כשראה שהאותיות פרחו מן הלוחות, היה לו האומץ להשליך אותם ולשבור אותם. כבוד ראש הממשלה, הנך היום מנהיג ישראל בארצו, כמו כולם גם אתה רואה שאותיות הסכמי "קמפ דייוויד" פרחו ואינם, יהא נא לך האומץ לזרוק את הנייר הריק אל סל הניירות, וכמו ז'בוטינסקי בשעתו תקום ותאמר: "באסטה!" היה לנו רצון טוב, כוונות טובות, אולם מצרים פונה עורף לכל אלה, אינה מתכוונת כלל לשלום אמת, ועמדת מובארק תוכיח.

הרב נריה חזר והכתיש את הידיעה ששודרה ב"קול ישראל", כאילו הודיע שיש לסגור אתמול את הישיבות ושפל תלמידי ישיבות "בני עקיבא" יעלו להפגנה בירושלים. "הודעה זו לא היתה ולא נבראה", אמר הרב נריה. אף אחד לא שמע ממני דברים אלו, ומי שהודיע זאת בשמי, על דעת עצמו - חטא חטא כפול, כלפי וכלפי הישיבות גם יחד".

* הצופה ז' באדר ה'תשמ"ב. בתקופה זו התחולל מאבק מר בין מתנגדי הנסיגה מסיני לבין הממשלה על רקע כוונת הפינוי.

דעת תורה על גזירת נסיגה בימית*

פתיחה

ניתוק חלק מארץ ישראל ומסירתו לידי זרים - זו עבירה חמורה ביותר, ועקירת יישובי יהודים-גזירה נוראה היא ואין להשלים אתה.

הנסיגה מחבל ימית והריסת יישוביו הפורחים, עלולות לקרב את מלחמת הדמים שאויבינו מכינים אותה ואף מכריזים עליה, ומסכנות את חיי חיילי צה"ל.

הפקודה להוציא את שטחי ימית ממדינת ישראל ולעקור את יישובי החבל - היא אפוא בלתי חוקית ובלתי מוסרית.

הציבור היהודי הגר בימית, יאבק בכל כוחו על אחיזתו באדמת הקודש ארץ ישראל, יגן על עירו ועל ביתו כהגן כל אדם על מקום הולדתו, ולא יזוז ממקומו בשום פנים.

הנחיות מעשיות

בדיון שנערך בהשתתפות ראשי המטה האחראי סוכם :

א. התארגנות ההתנגדות לעקירה של המשפחות, תהיה בהתבצרות בדירות המגורים.

ב. הנוער ירוכז בקבוצות וישמע באופן מוחלט להוראות המדריכים. התנגדות הנוער לעקירה תהיה **בדירות ובמקלטים**.

ג. על הגנות יעלו רק **בוגרים** (לא צעירים ולא בנות).

ד. אין להשתמש בחומרי התבצרות **חריגים** (הוראות מפורטות תתפרסמה על ידי המטה).

ה. בשום פנים אין להשתמש בחומרים **דליקים**.

ו. **הרמת יד והטחת עלבונות - חמורים הם ביותר, ואזרחים וחיילים מתבקשים להמנע מכגון דא.**

---

* בכנס הרבנים הנמצאים בימית, שהתקיים באור ליום שישי, ערב שבת הגדול, ט' בניסן ה'תשמ"ב, בהשתתפות הרבנים דלקמן :

משה צבי נריה, חיים דרוקמן, חיים שטיינר, אליעזר ולדמן, דב ליאור, יעקב אריאל, ישראל אריאל, יועזר אריאל, יששכר גואלמן, דניאל שילה, יוסי ארציאל, מאיר (הייטנר) האיתן, אלחנן בן נון, יוסף ברמסון, יוסף בדיחי, יצחק לוי, אברהם נחשון, אליעזר רובינשטיין, דב ביגון וראשי המטה: בני קצובר, חנן פורת ואברהם מינץ - הוחלט לפרסם את הדברים המופיעים כאן.

סדר יומו של הרב ערב פינוי ימית*

יום שלישי, כ"ז בניסן (יום השואה) אחה"צ:

תפילת מנחה ב"שומרי אמונה", פרקי תהלים (פרק פג ועד).

שיחה בפני בנות האולפנא על השואה. אחרי זה השתדלתי להסביר להן שעליהן להמנע מכל התנגדות, את המאבק - גם בידיים הנאחזות בשולחנות או בדלתות - ישאירו לגברים, הבכי הטבעי, הדמעות, גם הם יספיקו להביע את הכאב ואת הזעם על עקירת עיר מישראל, על חורבן ימית.

ר.ח. הנלהבת, חניכת האולפנא בכפר פינס, קיבלה את הדברים באי רצון, אולם לא דיברה כנגד.

יום רביעי, כ"ח בניסן:

תפילת ותיקין ב"שומרי אמונה".

שי לבר מצוה נועם שמריה ביגון.

טרמפ ברכב של צה"ל הביאני למוטל, שעל ידו הבונקר, המקלט של אנשי כהנא.

יוסקה שפירא הגיע מתל אביב והביא מצרכי אוכל.

הרב חיים דרוקמן בא להזעיק אותי לעלות על הגגות, כי מישוהו מסר לו שיש שם חומרי נפץ.

הלכתי אתו לגג "קרית ארבע", טיפסנו ועלינו למעלה ונפגשנו עם בני קצובר, האחראי לגג זה. הוא הכחיש מכל וכל. הלכנו לגג "רמת הגולן", שם האחראי הוא בוגר כפר הרוא"ה אמיתי באב"ד. **דרשנו וקיבלנו הבטחה שבשום פנים לא יפגעו בחיילים.** והוא אמר לי שאין ולא היו אצלם חמרי נפץ. הוא בטוח שאף אחד לא העלה חמרי נפץ על הגג¹.

---

* בתאריך כח ניסן היתשמב החל פינוי ימית, כחלק מהסכם השלום עם מצרים, שבמסגרתו נמסרו לידי המצרים שטחי סיני, כולל חבל ימית. לימית זרמו עוד קודם לכן רבים מנאמני ארץ ישראל, שרצו להביע בדרך זו את מחאתם ולנסות למנוע או לפחות לעכב את הנסיגה ע"י התבצרות והתנגדות לפינוי. למקום הגיע גם הרב נריה זצ"ל יחד עם רעייתו שתח, וכמובן הפך למנהיג ומדריך בעת קשה זו עבור חלק גדול מהציבור שבמקום. כאן מובא קטע מיומנו האישי.

1 בענין זה עיין גם ב"מאורות נריה - פורים" עמ' 7-136.

דברי פרידה מכותלי ישיבת ימית בשעתם האחרונה*

... "הכתה העיר" (יחזקאל לג, כא)! - בית אחר בית נהרס, רחוב אחר רחוב הופך לעיי מפולת, והישיבה - הישיבה היקרה שלנו בתור.

ירמיהו הנביא מוסר לנו: "וישרף את בית ד' וגו', ואת כל בית גדול שרף באש (מלכים ב כה, ט; ע"ן בבא בתרא טו, א; ירמיה כתב ספרו וספר מלכים) וביארו חז"ל (מגילה כו, א) מה היא משמעות הביטוי "בית גדול"? מה היתה גדולתו? "חד אמר מקום שמגדלין בו תורה, וחד אמר מקום שמגדלין בו תפילה" - והרי הישיבה שלנו, **ישיבת ימית**, זכתה לשני הדברים גם יחד. אחרי חבלי לידה קשים התייצבה והתבססה, וזכתה גם לגדלות של תורה וגם לגדלות של תפילה. בחודשים האחרונים, שזכיתי להסתופף בין כותלי בית מדרשה של הישיבה, התרשמתי עמוקות משקידת לימוד התורה שבה, ומריכוז הכוונה בתפילה. לא בכל מקום זוכים לכך! והנה נגזרה גם על בית גדול זה הריסה. נתיצה. והמקום שהוא אדמת קודש, עומד להימסר לגויים "אשר לא ידעוך, ... כי אכל את יעקב ואת נוהו השמי" (תהלים עט, ו-ז).

התפללנו, ביקשנו רחמים על הישיבה, על העיר כולה, על היישובים אשר סביבה, והנה ננעלו שערי שמים! עומדים אנו היום בפני הדלת הנעולה! ובמקום אשר נשמע רעש מנופים של בנין, אנו קולטים רעש מנופים של הרס ושל חורבן. וההרס מתקרב אלינו, והחורבן - הנה הוא בא.

אין אנו מבינים את חשבונותיו של הקב"ה, וכמו בקינת "אלה אזכרה", על עשרה הרוגי מלכות, גם כאן בת קול מכרזת ואומרת: "גזירה היא מלפני, קבלוה משעשעי דת יומיים!" אולם קשה, קשה מאד, להשלים עם הגזירה.

ירמיהו, נביא החורבן, מרגיע ואומר "וממכותיך ארפאך" (ירמיה ג, ח) - בעומק המכה גנוזה הרפואה, אולם בשעה קשה זו אין אנו מסוגלים לרדת לעומק הגנוז - "אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו" (אבות ד, יח). בשעה קשה זו שכתלים יקרים אלו אשר ספגו קולות תורה, קולות תפילה, חום אהבת חברים - שעותיהם ספורות, אין אנו מסוגלים לקלוט דברי נחמה כלשהם.

הישיבה נעקרת ממקומה. ספרי הקודש שלה גולים... ספרי התורה, השס"ים, הרמב"ם והטורים, הספריה התורנית וספריית מחשבת ישראל, וכולם יחד איתם. והלב מלא כאב וצער.

- אוי לנו שכך עלתה בימינו!

בימים יבואו נצטרך לעשות חשבון הנפש. להבין מה קרה ומדוע קרה. מהו הלקח שיש ללמוד מאסון חבל ימית, מאסון החורבן והעקירת, מאסון מסירת אדמת קודש לידי ה"גויים אשר לא ידעוך וממלכות אשר בשמך לא קראו". נשב בדד וניזום ונחשוב מה ניתן לתקן בתוך עצמנו, בתוך חוגנו, בתוך עם ישראל, בתוך ארץ ישראל.

ובינתיים נתאזר בגבורה נפשית, שהאסון לא ישבור חס ושלוש את רוחנו, שאל ימוטט החורבן את נפשנו, שלא ימעט את יכולתנו להמשיך בעבודת הקודש שלנו, לגדל תורה ולגדל תפילה ולחזק את כל היקר והקדוש לנו.

* הופיע ב"הצפה" זמן קצר אחרי הנסיגה ושוב בספר "עולה מן המדבר", קובץ בהוצאת ישיבת ימית, לציון שנת הי"א לחורבן ימית - כ"ט בניסן ה'תשנ"ג.

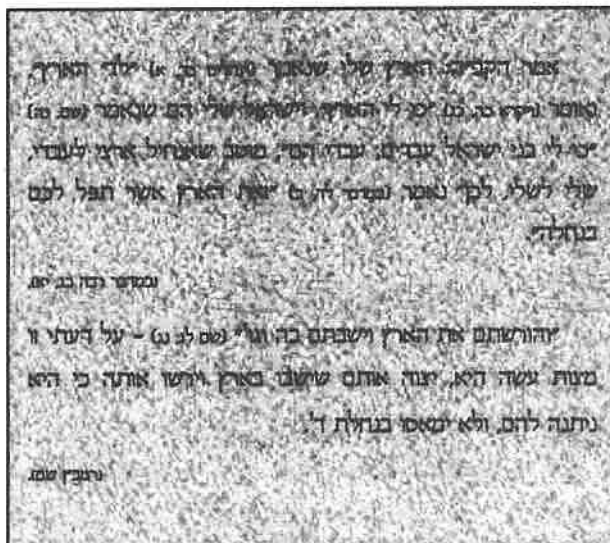
מֶרֶן הַגָּאוֹן הַנְּצִי"ב ז"ל מוולוז'ין, אֲשֶׁר גַּם עָלָיו עֲבָרָה הַפּוֹרְעָנוֹת הַקְּשָׁה - סְגִירַת יִשְׁיבַת וּוְלוֹז'יִן, הִישִׁיבָה הַגְּדוּלָה וְהַמְּפֹאָרַת אֲשֶׁר יִסְדָּה הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים ז"ל תַּלְמִידוֹ הַמּוֹבָהֵק שֶׁל הַגְּרַ"א מוּוִילְנָא - נוֹתֵן טַעַם לְצִיּוּי שְׁבַפְרֶשֶׁת תְּרוּמָה "בְּטַבְעַת הָאָרֶץ יִהְיוּ הַבְּדִים - לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ" (שְׁמֹחַת כַּה. טו.)!

פְּעָמִים - אֹמֵר הַנְּצִי"ב - צְרִיכִים לְהַעֲבִיר אֶת הָאָרוֹן - מִשְׁכַּן הַתּוֹרָה - מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְאִז חַיִּיבִים לְדַאֵג שֶׁלֹּא יִבּוֹזְבוּ זְמַן מִיּוֹתֵר עַל הַטִּיפּוֹלִים הַטְּכָנִיִּים, שֶׁהָעֲבָרָה תִּבּוּצַע בְּזִרְזוּת, שֶׁהָאָרוֹן יִגִּיעַ בְּהַקְדָּם לְמְקוֹמוֹ הַחֲדָשׁ וְיִמְשִׁיךְ לְהַשְׁפִּיעַ אֶת הַשְּׁפַעְתּוֹ.

אִף אֲנִי חַיִּיבִים הַיּוֹם לְהַתְּחַזֵּק, שֶׁלֹּא תִהְיֶה הַהֲעָבָרָה כְּרוּכָה בְּהִרְבֵּה שְׁעוֹת שֶׁל בִּיטוּל תּוֹרָה, שְׁבִשְׁעָה שֶׁתִּגִּיעַ הִישִׁיבָה לְמְקוֹמָה הַחֲדָשׁ אֲשֶׁר נֹעַד לָהּ, לֹא לְעֶסֶק בְּסִידוּרִים טְכָנִיִּים, אֲלֵא רֵאשִׁית כָּל לְהִיכַס לְאוֹהֶל, לְצִרְיָף, אֲשֶׁר נֹעַד לְמְקוֹם לִימוּד, לְפִתּוּחַ אֶת הַגְּמֵרוֹת, וְלְהַמְשִׁיךְ בְּמְקוֹם שֶׁהִפְסְקָנוּ כָּאן.

אֲנִי לֹא מְפַסְיָקִים. לְמֵרוֹת שֶׁהִרְסוּ אוֹתָנוּ - לֹא נִהְרַסְנוּ, לְמֵרוֹת שֶׁקָּרוּ אוֹתָנוּ - לֹא נִעְקְרוּ, לְמֵרוֹת שֶׁשָּׁבְרוּ אוֹתָנוּ - לֹא נִשְׁבְּרוּ.

נִבְנָה מִחֲדָשׁ, נִיטַע מִחֲדָשׁ. נִתְפַלֵּל שֶׁהַקְּב"ה יַחֲדָשׁ כּוֹחוֹתֵינוּ לְהַמְשִׁיךְ בְּשִׁלְיחוֹת שֶׁהִטִּיל עֲלֵינוּ, לְמַעַן עִם יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - "וַחַיֵּי עוֹלָם נִטַע בְּתוֹכָנוּ" (מִסְכַּח סוּפְרִים ג. ו) - וּבִכּוּחַ נְטִיעָה פְּנִימִית זֶה נִמְשָׁךְ אֶת חַיֵּינוּ, נִתְגַּבֵּר וְנִתְאַוָּשֵׁשׁ, וְכֶשֶׁם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵינוּ לְרֵאוֹת בְּהֵרֵס וּבְחֹרְבָן, כֵּן נִזְכָּה לְרֵאוֹת בְּבִנְיָן וּבְגְאוּלָּה."

נתאחד כולנו למען המאבקים הציבוריים הצפויים לנו*

התנועה הציונית הצילה שלשה דורות מהתבוללות, ועשתה גדולות למען יישוב ארץ ישראל. היה זה כל זמן שהיא עדיין ינקה ממורשת אבות, משרשים כלשהם. עכשיו שהשרשים שלה נתייבשו, כואב הלב על צאצאי החלוצים הראשונים, חלוצי העלייה וההתיישבות, מייבשי ביצות עמק יזרעאל, היורדים מן הארץ; על בני מבשרי תחיית העם, המתכחשים לייחודו של עם ישראל; על בני ותיקי ההגנה ולוחמי הפלמ"ח, המטיפים ל"ראש קטן", ופוגעים קשות במוראל של צה"ל.

בעבר התכחשו אנשי הציונות החילונית לתורה, ואף הפריעו לחלוצי תנועתנו להגשמתה בעבודה, בהתיישבות. שנות המאבקים הקשים ליכדו את התנועה וגיבשו אותה, ובכוחות מאוחדים הגדילה לעשות בבנין תאי חברה של ארץ ישראל דתית, חברה של מוסר וצדק, של תורה ועבודה.

המאבק למען ארץ ישראל, למען גאולת הארץ, היה בעבר משותף לנו ולכל המחנות האחרים. עכשיו הוטל עלינו גם המאבק למען ארץ ישראל. עכשיו נשארנו אנו אחרונים על החומה, המחנה שנשאר לפליטה - נאמן לתורה ולעבודתה, נאמן לקדושת עם ד', נאמן ליישוב ארץ ישראל נחלת ד'. הואיל וצפויות לנו שנים של מאבקים, עלינו להתלכד ולהתגבש, לשמור על הישגינו ולהיאבק למען עתידנו. - "בזעקך יצילך קבוציך" (ישעיה נ. יג).

שלשה דורות של ציונות דתית, הצמיחו לנו נוער מפואר, נוער בריא בגופו וברוחו. תנועת "בני עקיבא" היא היום תנועת הנוער הגדולה והמגובשת ביותר. בעזרת ד' קם לנו נוער זקוף קומה, בעל זהות ברורה והכרה איתנה. **הישיבות והאולפנות וישיבות ההסדר הן בשורה ותקוה לעם ישראל כולו.** נוער זה הוא בסיס איתן ליהדות, לציונות, להגשמה דתית חלוצית, מוכן לכל שליחות רוחנית, התיישבותית, בטחונית. נוער זה נושא בגאון את דגל ציון, נושא בקדושה את דגל ירושלים.

ולציבור הצעיר הזה ייאמר: אילו ידעתם מה רבים הכוחות אשר הושקעו למען תהיו מה שהנכם, ומה רבים הכוחות אשר עדיין צריך להשקיע, למען תוכלו להיות משמרת חדשה לכל הקדוש לנו, לכל היקר לנו; אילו ידעתם, אילו הרגשתם זאת בעומק ליבכם - הייתם מתייצבים כולכם במלוא המרץ לפקודת התנועה.

אל נוער יקר זה אנו קוראים את הפסוק: "איתן מושבך ושים בסלע קנד" (במדבר כד. כא) - גם אם זה נראה לך "כי איתן מושבך", עליך לדעת כי "ושים בסלע קנד", כי אתה חייב לבצר לך עורף ציבורי חזק אשר ידאג לעתיד שלך, סלע איתן אשר תתבצר בו ועל ידו.

אנחנו המבוגרים, מרגישים כבר את חומר ימי המצוקה: הקיצוצים בחינוך, פריצת חילולי השבת וכו', והדאגה מרובה מאד, והחרדה צריכה להזעיק המונים.

קריאתנו היא: "**ניקהל ונעמוד על נפשינו!**" ניקהל לשמור על הישגי העבר, לקיים את הקיים בהווה ולהבטיח את העתיד. רק בכוחות גדולים מאוחדים בתוך המחנה, בהפעלת כוחות אדישים ובריכוז קרובים שנעשו רחוקים (מתוך נדידה למחנות אחרים), נוכל להקים בעזרת ד' משמר נאמן לכל

* קריאה לאיחוד וליכוד השורות. פורסמה ב"הצופה", י"ט באדר א' ה'תשמו, תחת הכותרת "באזני הנוער שלנו".

הקיים בהווה, לכל הישגי העבר, וגם נוכל להקים חיל מסור אשר יילחם למען העתיד, למען הדור הצעיר שלנו, שעדיין אינו מבחין מה רבות הסכנות האורבות לו בדרכו.

ושלשה דברים דחופים לפנינו :

א.) לאחד באחדות אמת את הכוחות הפועלים בתוך המחנה.

ב.) להפעיל במרץ את הכוחות האדישים, הרדומים.

ג.) לקרב ולאחד את העומדים מחוץ למחנה שלנו.

- ובשלש אלה נגדיל כוחנו בכמות ובאיכות.

יחד נקים הנהגה אשר תייצג נאמנה את כל המחנה הדתי הבונה.

יתחדש ויתקדש המחנה המאוחד והמלוכד, יתחדש בפנים חדשות של נוער, בפנים חדשות של יהודים טובים שמזדהים עם רעיונינו, שנהנים מפעולותינו. ויתקדש ביזמה מבורכת לחיזוק כל קודש בישראל, כל קודש בחיי הפרט ובחיי הכלל.

במלאות חמשים שנה לפטירת מרן הגרא"ה קוק זצ"ל, נכריז על הגשמת חזונו, חזון אהבת חינוס. באהבה רבה ובאהבת עולם נתאחד כולנו, ונקרב אלינו את כל מי שחרד לעתידו של עם ישראל, את כל מי שחרד לעתידה של ארץ ישראל, לבניין העם ולבניין הארץ על יסוד תורת ישראל.

קול דמי תורה וציון זועקים אלינו אליכם מן האדמה. קול דמי קדושי כפר עציון, ראשוני שדה יעקב, בוני טירת צבי ולוחמי כפר דרום, קוראים ואומרים: שמרו על כל מה שהושג בחומר וברוח, על כל מה שנבנה בריכוזים החברתיים, בקיבוצים, במושבים, בשיכונים. על כל מה שנוצר במוסדות החינוכיים, התייצבו על משמר דמותו הרוחנית של עם ישראל, על משמר קדושתה של ארץ ישראל! למען כל אלה הקרבנו את חיינו, למען כל אלה שפכנו את דמנו.

ותשובתנו צריכה להיות: "נעשה ונשמע" (שמות כד. ז.)! "כאיש אחד, בלב אחד" (דש"י שמות יט. ב.).

יעלה קולנו המאוחד ויעורר קרובים ורחוקים להיחלץ חושים בכוחות מתודשים לכל מה שימי המצוקה דורשים מאתנו.

נחזור כולנו יחד לתקופת מסירות הנפש למען כל הקדוש והיקר לנו, נחזור כולנו יחד לתקופת החלוציות, ונקיים אותה בגופנו וברוחנו, בכל המשימות שהשעה מטילה עלינו.

- חזקו ונתחזקה למען תורתנו, למען עמנו, ולמען ערי אלקינו, והשוכן בציון יהיה בעזרתנו.

את היחס כלפי "הבעיה הפלסטינאית" צריך ללמוד מלקחי ההסטוריה*

ישנם רבים החושבים לתומם, שאלמלא עקשנותו של מרדכי, שהפגין אי כבוד כלפי המן, לא היה הענין מגיע לידי מצימתו של המן להשמיד את כל היהודים, לא היינו מגיעים למגילת אסתר, וימי הפורים לא היו באים לעולם.

ברם על אלה שחשבו כך אז, ניתן לסנגר ולומר כי הם עדיין לא ראו את כל מעשי שונאי ישראל במשך דורות מרובים (אם כי יכלו ללמוד משהו מלבן הארמי וכו'). אולם אלה שגם עכשיו חושבים כך - הם פשוט מתעלמים ממערכת שלימה של תופעות קבועות, ממהדורות היסטוריות החוזרות ונשנות בכל דור ודור, שהמכנה המשותף שלהן הוא - שנאת עולם לעם עולם.

ולכן צריך שיהיה ברור: גם אילו היה מרדכי "כורע ומשתחוה להמן", היה המן מוצא מחר מחתרתיים עילה אחרת, והיה בא אל אחשוורוש במשאלתו לפתרון סופי: "יכתב לאבדס" (אסתר ג, ט)! בשביל נינו של עמלק - שהתנפל על ישראל על לא דבר - מספיקה עצם העובדה "שישנו עם אחד הנושא את שם ד' אחד", בשביל לא לתת לו מנוח, והוא זומם תמיד "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" (שם, יג).

לא מפני שהיה לנו חלק בצליבתו של "אותו האיש", על כן שונא אותנו העולם הנוצרי, אלא להיפך: מפני שהעולם הנוצרי שונא אותנו, על כן הם נאחזו בהאשמת שוא זו, והם טופלים אותה על כל דורות ישראל.

וכיוצא בזה: לא מפני שקיים עם פלסטינאי ובעיה פלסטינאית, שכאילו גזלו מה"עם" הזה את "ארצו", לכן התפתחה שנאה מצד כל העולם הערבי המוסלמי, ליהודים ולמדינת היהודים. אלא מפני שקיימת שנאה עמוקה כלפי היהודים (וגלות ערב היתה גם היא מן הגלויות הקשות), על כן יצרו שונאי ישראל את הגולם ששמו "עם פלסטינאי" - שלא היה ולא נברא - ובשמו ולמענו שופכים הם דמם של יהודים בכל אתר ואתר.

ואנו אמונה כי כשם שעברנו על פני המן ועל פני היטלר ועל פני כל שונאינו ומנדינו בכל הדורות, כך נתגבר ונעבור על פני וראשי ממשליהם באדום ובערב, שונאי ישראל בדורנו, הקב"ה יצילנו מידם, וליהודים תהיה אורה ושמחה וששון ויקר (על פי אסתר ח, טז).

* דברים שנכתבו במיוחד ל"ישבת בשבתנו" על ידי הרב משה צבי נריה זצ"ל, פרשת משפטים ה'תשמ"ז גליון 18 (116).

חובה עלינו להגן על חיינו ולמחות כנגד המעכבים*

למרנן ורבנן, ראשי ישיבות ואולפנות בני עקיבא,

ד' עמכם.

משפטו ומעצרו של עמיתנו רב הפעלים הרב משה לוינגר שליט"א, זהו נושא רציני ביותר אשר מדגים את השפל העמוק שאליו הגיע אינסטיטוט הקיום של החברה הישראלית.

צר מאד על העבר ומדאיג מאד העתיד, שאותה מלחמת השמד שהוכרזה עלינו על ידי הערבים, ואשר לא מעט חללים הפילה, מלחמה שהן עצמם קוראים לה "מלחמת האבנים", שמה וזכרה בפי מערכת הביטחון שלנו "הפרות סדר", וכך היא גם התגובה על פשעיה.

מעציב מאד שעד היום לא מצא לו בית המחוקקים שלנו את האומץ לקבוע שמידי אבנים על רקע לאומני, אבנים שיש בהם כדי להמית, דינם כדין היורה בכדורי "דום דום", והמתגונן בפניו, ובייחוד בפני רבים המיידיים אבנים, ראשי לנהוג לפי חוק ההגנה העצמית, שהיא זכותו הטבעית של כל אדם הנתקף על ידי רוצח - "הבא להרגך השכם להרגו" (ברכות נח, א). ובהעדר חוק כזה נמצאת המערכת המשפטית לחוצה בסעיפי החוק הפלילי של מכים ומוכים במריבות וקטטות אזרחיות.

סילוף מציאות זה (סילוף שבא מתוך טעמים מדיניים, שלא רק שלא הוכיחו את עצמם, אלא גם גרמו לנו נזק מוסרי חמור), הוא שמעוות את מידת הדין, וכבימי שלטון המנדט הופכים מתגוננים בנשק מול התנפלות פורעים רוצחים, לנאשמי רצח והריגה, כשתוך כדי התגוננות נפגע מישהו באיזור ההתנפלות וההתפרעות, איזור קו האש הראשון של מלחמת האבנים.

ענין הרב משה לוינגר שליט"א זו אולי דוגמה קלסית של כל עוברי דרכים במדינתנו בכלל, ובדרכי יש"ע בפרט, שנתונים הם בה יום זה שנתיים ימים.

כבר אמרה בשעתה הגברת גולדה מאיר ע"ה: "לא נסלח לערבים על שהפכו את בנינו לשופכי דם!"

ובעקבותיה נאמר גם אנחנו: לא יסלח לבני ישמעאל, לערבים בחברון ממשיכי מסורת אבותיהם רוצחי ישיבת סלבודקה בפרעות ה'תרפ"ט, שאילצו תלמיד חכם חלוץ, בן בנו של אברהם אבינו, בונה עיר ויוצר מוסדות, לשפוך דם תוך כדי התגוננות מפורעים רוצחים אשר קמו עליו.

איש ציבור מוכר בעיר, שבמשך שנים צעד בסמטאותיה של חברון ללא נשק, שהתאמץ לקשור קשרי שכנות טובים עם הערבים, נאלץ עכשיו לדאוג לשמירת חייו, עבר כבר כמה וכמה פעמים טבילות אש במטר אבנים, ורק כשכלתה אליו הרעה הפעיל את נשקו וניצל ממוות בטוח.

---

* מכתב קריאה לכנס מחאה נגד מעצרו של הרב משה לוינגר שליט"א, שנעצר על הריגתו ערבי תוך כדי התגוננותו על חייו, י"ב באייר ה'תש"ן.

כמי שטעם את הטעם של היות נתון תחת מטר אבנים כבדות, שחיינו היו נתונים בסכנת מוות או פציעה חמורה ביותר, יודע אני את נפש המתגונן באותה שעה, כי זו לא עת מחשבות הרהורים ושיקולים. דומה שכל אחד מאיתנו היה נוהג כמוהו, לו היה נשק בידינו בעידן התקפה. זו לא עת לחשוב אלא עת לירות על ימין ועל שמאל, ובלבד להבריח הרוצחים הקמים עליך לרוצץ גולגולת, לפלח לב, לשבור עצמות.

לצערנו הגדול, כמוהו היינו ודאי נדונים למאסר, אם היינו פוגעים במישהו שאולי לא היה פעיל באותה שעה בהתנפלות הפראית.

מאסרו של הרב לוינגר - איש צבור שלא בא לרצוח ולא התכוון להרוג - אות אזהרה היא לכולנו להקהל ולעמוד על נפשינו, למחות נגד פרקליטות המדינה, הכובלת את ידינו ושוללת מאתנו את זכות ההגנה העצמית, ומעודדת בדרך זו את רוצחי חיילינו, את שורפי יערותינו ומבעירי מכוניותינו.

הזעקו נא ובואו לכנס המתאה בירושלים "עיר עז לנו" תבנה ותכונן, אשר יבטא את הכאב והזעם על המצב הקיים, ויקרא לכל האחראים לבטחון חיינו, להגן ולתת להתגונן. ועל כל אלה לאחוז סוף סוף באמצעים נמרצים שיחסלו את "מלחמת האבנים".

אנו אמונה כי בעזרת ד' ינצח צה"ל גם במלחמה הזו כמו שניצח במלחמות הקודמות.

והיה זה שלום מאדון השלום.

בכבוד ויקר

משה צבי נריה

להיאבק נגד ויתורים על חלקי ארץ ישראל*

ב"ה, ז"ך במרחשון ה'תשנ"ד

שנת השמיטה, כפר הרוא"ה

לכבוד מרן ורבנן, כנס הרבנים שליט"א מארץ הקודש ותפוצות הגולה בירושלים עיר הקודש
ת"ו,

נועם ד' עליכם סלה!

צר לי מאד שבגלל מצב הבריאות נשללה ממני הזכות והחובה הקדושה להשתתף בכינוס קדוש
זה, כינוס מחאה ואזעקה נגד המעשים החמורים של ממשלת מדינת ישראל, ואני נאלץ להעביר
דברים אחדים מפי הכתב.

**כל ויתור על חלקי ארץ ישראל ומסירתם לידי עם אחר, הוא מנוגד לא רק לחוקי תורת ישראל
אלא גם לחוקי הכנסת של מדינת ישראל.**

חוק השבות הפותח את שערי הארץ לכל יהודי באשר הוא שם, חוק השבות המעניק זכויות
עולה לעולים מרוסיה שלא ידעו כלל שהם יהודים, חוק זכויות לעולים יותר מאשר לאלה שנולדו
בארץ, חוק זה הוא הכרזה תגית שארץ ישראל שייכת לעם ישראל כולו לתפוצותיו ולדורותיו.

חוק זה שעל פיו עולים לארץ יהודים שאבות אבותיהם גלו מן הארץ לפני אלפיים שנה - שיש
דעה שהם גלו מן הארץ אחרי חורבן בית ראשון - לכולם ניתנת זכות מלאה לשוב לארצם ולהיעזר
בקליטתם - הוא החוק שעליו מבוסס מעמדה המשפטי הבינלאומי של מדינת ישראל כולה.

חברי הכנסת שנבחרו רק על ידי חלק מן העם היהודי, אינם זכאים להחליט על ויתורים על
חלקים מארץ ישראל השייכים לעם כולו באשר הוא שם, וכאמור החלטה זו מנוגדת לחוק השבות
וסותרת את משמעותו העקרונית.

חברי כנסת קומוניסטים שאינם מכירים בייחודו של עם ישראל ובזיקתו המיוחדת לארץ
ישראל, ועל אחת כמה וכמה חברי כנסת ערבים השוללים מכל וכל את זכותו ההיסטורית של עם
ישראל על ארץ ישראל, ודאי שאין להם שום תוקף מוסרי להכריע בקולותיהם את החלטת
הוויתורים על חלקי ארץ ישראל.

הסכם העקרונית עם הארגון הערבי הטרוריסטי, הוא בלתי חוקי!

חובה על כל אדם מישראל בארץ ובחוצה לארץ להתנגד לביצועו, וקהילות ישראל בכל העולם
צריכות להרים קול מחאה אדיר וחזק נגד מעשה נפשע זה, לגייס חלוצים מתנדבים שיבואו לעזרת
היישובים הנתונים במצור, לחזק את היישובים בחומר וברוח, שלא יזוז איש ממקומו, ושיתווספו
שם בתי מגורים ומפעלי כלכלה שוקקי חיים ויצירה.

ובארץ ישראל נקראים כולנו - ובתוכם ותיקי חלוצים ממפלגת העבודה, מייבשי הביצות
וסוללי הכבישים, כל הבונים וכל הנוטעים - להקים תנועת מחאה מקיפה ביותר, וכן לגייס מערכת

* בעקבות חתימת הסכם העקרונית, המעניק לערבים זכויות אוטונומיות מורחבות על חלק משטחי ישיע.

משפטנים שתעניק הוכחה משפטית לזכותו המלאה של כל חייל בצה"ל, לסרב לכל פקודה הקשורה בהרס כל בנוי ועקירת כל נטוע במרחבי ארץ ישראל.

*

ביסודו של הסכם עקרונות אומלל ומסוכן זה (שעל הסיכונים בו ודאי עמדו גם אחרים), מונח משהו פנימי יותר חמור. **לא רק ויתור על חלקי ארץ ישראל יש כאן, אלא התכחשות והתנערות מייחודו של עם ישראל, ממקורות הווייתו ומחזונות עתידו.**

המגמות של הממונים על החינוך ועל התרבות במדינת ישראל, המכריזים על **תרבות ישראלית חדשה** ועל השתלבות העם במערך של מזרח תיכון חדש, מחזירים אותנו לימים שלפני אברהם אבינו, לימים של **"והכנעני אז בארץ"** (בראשית יב. ה), מחזירים אותנו לכנעניות העתיקה, גם אם היא מופיעה בלבוש חדיש, בלבושים מודרניים או בחוסר לבושים מודרניים - ו"ככל הגויים בית ישראל" (עפ"י יחזקאל כה. ח).

הכרזות הממונים על החינוך ועל התרבות, המשתקפות גם דרך ערוצי התקשורת, הרדיו והטלוויזיה וכו', פותחות שער רחב לטשטוש ייחודו של עם ישראל, להריסת כל מסורת האומה לדורותיה, להתכחשות לעבר של האומה ולחזון העתיד שלה, והיא סוללת דרך **להתבוללות גמורה**.

זהו חורבן מוחלט של מפעל היסטורי, חורבן מפעלם של ארבעה דורות של ציונות חלוצית בונה ויוצרת, של מאמצים במסירות נפש, ושל קרבנות לבב "הנפש היהודית ההומיה", של היעין לציון צופיה" - וכל אדם מישראל אשר זיק לאומי קיים בלבו, חייב להיאבק בעוז ובעוצמה נגד ההורסים והמחריבים את מהות האומה, את החינוך הנאמן של בניה דורותיה.

אנא, רבני ישראל, רועי ישראל הנאמנים, שומרי משמרת התורה והמצוה, התחזקו והתאמצו **באמונתכם האיתנה, בשליחותכם הקדושה, ובאחריותכם הרבה**, לעמוד בעוז על משמרת עם ד' וארץ ד', ונקדש יחד שם שמים ושם ישראל לעיני כל אפסי ארץ, והקב"ה ישלח לנו עזרתו מקודש באור חדש על ציון ועל ירושלים.

והיה זה שלום, כעתירת אחיכם הנאמן הכותב וחותם ביקר אורייתא.

משה צבי נריה

שמחת יום העצמאות על המדינה ולא דוקא על הממשלה*

בכדי להכניס שמחה בלבנו ביום העצמאות הבא עלינו לטובה, עלינו להבחין הבחנה ברורה בין **מדינת ישראל לבין ממשלת ישראל**.

המדינה היא מתנת אלקים לעם ישראל, מתנה שניתנה לנו אחרי השואה האיומה, ואשר בזכות עצמאותה יכלה לקלוט את שארית הפליטה, ועד היום הינה מקלט לכל נדחי ישראל, וקהילות ויחידים מגיעים אליה מארבע כנפות הארץ. חיי החופש שיש לנו במדינה שלנו, מאפשרים לנו לבנות חיים של תורה ומצוה, לגדל ולחזק מוסדות של תורה ושל חסד ולחנך דור ישרים נאמן למורשת קהילות יעקב.

אכן **הממשלה** - נתונה בידי אדם. היא נבחרה על ידי ראשי מפלגות, היא צירוף של אנשים בעלי דעות שונות, דעות שבחלקן הגדול מנוגדות לנו, מנוגדות לאורח החיים של ישראל סבא, לאורחות חיים של תורה ומצוות.

דין ודברים יש לנו עם **הממשלה** על שלקחה לעצמה את הזכות לוותר על חלקים מארץ ישראל ולמסור אותם לאויבינו בנפש, אשר בכלל לא רוצים להשלים אתנו, אשר ממשיכים לרצוח, אשר ממשיכים לשבש את סדרי חיינו.

נמשיך בכאב ובזעם במחאה נגד **מדיניות הממשלה**, נגד **ממשלת ישראל**, ועם זאת נגיל ונשמח על קיומה של **מדינת ישראל**, נשמח על מה שנבנה ועל מה שהוקם, ועל מה שייבנה ועל מה שיוקם. נודה מעומק הלב להקב"ה על כל מה שנתן לנו עד הנה, ונתפלל ברוממות רוח שיחלצנו ממצוקתנו, שנהיה מוחזקים בארצנו ונטועים בגבולנו.

ביום העצמאות הבא עלינו לטובה, נתגבר על כל מה שמכאיב ועל כל מה שמדאיג, ונשמח ביחיד ובצבור בשמחת קיומנו, בתקוה ובצפיה לישועת ד' עלינו, כמובטח לנו מפי נביאינו, נביאי האמת והצדק.

---

* מאמר לקראת יום העצמאות היתשנד. בתקופה זו נחתמו הסכמי אוסלו והממשלה נטתה לויתורים משמעותיים על חלקי ארץ ישראל, ורבים התלבטו כיצד אפשר לחגוג על מדינה כזו.

בעקבות הסכמי אוסלו*

ראשי פרקים

א. הפקרת הבטחון

ב. פגיעה בערבים

ג. הדרך לשלום

ד. חובת הציות וחובת המחאה

ה. ומה יקרה אם...

א. הפקרת הבטחון

גם עליך מקובלת הטענה, כי ממשלת ישראל מפקירה את ביטחונם של המתנחלים בישראל:

לצערי הרב כן. מקובלת ומכאיבה ומדאיגה ומדירה את שנתי בלילות. יושבים שם הבונים והחלוצים, פאר העם היהודי. מתנגדיהם הפכו את הביטוי המפואר הזה - המתנחלים - לכינוי של גנאי.

נסיגת צה"ל מאזורים אלה, למרות כל ההבטחות הריקות שממשלת ישראל תישא באחריות לשלומם של התושבים, הקמת משטרה פלסטינית ומסירת נשק לידי הרוצחים, שילבשו מדים ויתכסו באיצטלה של שומרי חוק - כל אלה הם סכנת נפשות לפרט ולכלל.

יש כאן איזה ליקוי מאורות. יש כאן איזו אשליה נוראה. אלה, הרוצחים, שינקו את השנאה לישראל עם חלב אמם וחונכו כל ימי חייהם, שחובת קודש היא להשמיד את היהודים, אלה ישמרו על הביטחון!?

בימי המנדט הבריטי לא סמכנו על השוטרים הבריטים, שבחדרי חדרים לחשו "בלאדי ג'וי". ועכשיו תובעים מאיתנו לסמוך על הרוצחים הערבים, שצועקים בראש חוצות "איטבח אל-יהוד"!!
מה שממשלת ישראל מתכוונת לעשות, אין לי כינוי אחר זולת זה: **מהלך שתחילתו גיטואיזציה וסופו אושוויץ.**

אתה, אדוני הרב, שכל שנותיך הקפדת על מוצא פיך, משתמש בביטויים כל כך חריפים וקיצוניים?

את הדימוי המזעזע לאושוויץ לא אני קבעתי, קדם לי מדינאי מפוכח רב נסיון, שר החוץ לשעבר מר אבא אבן, שהכריז בשעתו כי חזרה ל"גבולות 67" זו חזרה לגבולות אושוויץ.

---

* העיתונאי דב גולדשטיין מראיין את הרב משה צבי נריה, בגליון הראשון של השבועון "שישי", ג' בטבת, ה'תשנ"ד.

אין ברירה. זו הזעקה הגדולה. האיסלאם מתעב אותנו. זה אינו ניתן לשינוי. שום ויתור, שום ריצוי, מלבד הכליה הגמורה שלנו והתבטלות מוחלטת, לא יפסיקו את השנאה הבוערת שלו. הממשלה מטילה את קיומה של ישראל על כף המאזניים. **לשום ממשלה אין מנדט לנהוג כך!**

ב. פגיעה בערבים

מה תשיב לבתך ולבנך ולאחד מתלמידיך שישאלו אותך: המחבלים הערבים חוזרים והורגים בנו. מותר לנו לנקום?

כאשר מדובר על מאבק ישיר נגד המחבלים, לשמור על הנפש, אין בעיה של נקמה. במלחמה נגד רוצחים קשה להציב סייגים. אבל הנקמה היא ענין אחר. לפגוע בערבי מזדמן, שאין לי שום תגרה איתו - אף כי אפשר בהחלט, שאיננו חף מפשעים של העלמות רוצחים ושל שיתוף פעולה איתם - אסור בתכלית האיסור.

המושג נקמה, או נקמת דם, איננו מצוי בלקסיקון היהודי המעשי, אין ואסור שתהיה נקמת דם בידי אדם. גם המושג "גואל הדם" בתורה מסויג מאד, ונעשה אך ורק לפי הוראת בית דין. על כל קדוש שנופל במלחמת קיום זו אנו מוסיפים את התיבה הי"ד - השם ייקום דמו". אנו מוסרים את ענין הנקמה לידיו של הקדוש ברוך הוא, ובשום אופן איננו משאירים אותה בידינו. הקדוש ברוך הוא היודע מי אשם ובמי יש להתנקם.

בהנחה, שטרם הוכחה, שיהודים רצחו את שלשת הפועלים הערבים בתרקומייה, מה דעתך על המעשה הזה?

יש משקל רב לשתי המלים "שטרם הוכחה". הערבים רוצחים איש את אחיו מעשה יום יום. טיפוסים שונים מקרב הערבים, עברניים פליליים, מנצלים את התווה ובוהו לחיסול חשבונות עם יריביהם.

מעשה רצח שכזה יכול גם להיות פרובוקציה של אחד מארגוני הטרור, כדי להטיל את האשמה על היהודים. להרבות שנאה, לגרור את התושבים היהודים לתגובה, ולהוכיח כי יהודים וערבים אינם יכולים לחיות ביחד.

אבל אם יהודים אמנם עשו את המעשה הזה, זהו מעשה מטורף, פשוט טירוף נפש שבא במקום חשבון נפש. מי שעושה מעשה מטורף שכזה, איננו מבין או שלא אכפת לו איזה נזק עצום הוא גורם לענין היהודי והציוני.

בימי השואה היו מקרים, שאנשים שחייהם היו כבר אבודים, יכלו לפגוע בגרמני רוצח ואולי אפילו להימלט אחר כך על נפשם, אבל גילו תעצומות נפש והתגברו על הפיתוי, מפני שידעו, כי הגרמנים יכלו את חמתם במאות יהודים אחרים שלא יצליחו לברוח, גם מסיבה זו בלבד, חייבים היהודים להימנע ממעשי נקם כאלה.

ג. הדרך לשלום

תמיד היו מקובלות עליך דרכי שלום. אם דרכה של הממשלה להשיג פתרון מדיני לסכסוך הדמים איננה נראית בעיניך, מה הדרך שלך?

מה שהממשלה עושה עכשיו אינו עושה כלל שלום. איזה שלום זה? איפה השלום? הערבים הגיעו למסקנה, כי הדיבור על שלום, הפרחת סיסמאות על נכונותם לשלום, זהו נשק מעולה לגרום לנסיגת ישראל ולהתקפלותה.

בניגוד לנאצר, שגרס "מה שנלקח בכוח יוחזר בכוח", הבין סאדאת ש"מה שנלקח בכוח יוחזר במוח". נאצר נכשל. סאדאת הצליח.

כל דיבוריהם של הערבים על שלום הם דיבורי שקר וכזב, דיבורים המסתירים את כוונותיהם האמיתיות. אין אף מנהיג ערבי אחד, שרוצה באמת לעשות איתנו שלום. חתימותיהם שוות כקליפת השום. "אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר" (תהלים קמד. ח).

שלוש שעות אחרי טקס החתימה המשפיל של ראש ממשלת ישראל ורב המרצחים ערפאת, בבית הלבן בווישינגטון, הכריז ערפאת שזהו רק הצעד הראשון, והפלסטינים ימשיכו להילחם עד שישגו את ירושלים ויקימו את מדינת פלסטין בכל השטחים הכבושים. "כל השטחים הכבושים", בטרמינולוגיה (=מערכת מושגים) האש"פית, הידועה ברבים כל השנים, אינם - בית-אל וחברון וקריית ארבע. אלא גם תל אביב וחיפה ובאר שבע, וכל סנטימטר מרובע שיהודי יושב עליו במדינתו.

את סעיף 20 באמנה הפלסטינית, הקורא להשמדת ישראל, לא מתקו וגם לא ימחקו. כי זהו לב הענין. זהו מעשה התרמית הנורא שממשלת ישראל נלכדה ברשתו. את מי מייצג ערפאת? בשם מי הוא חותם על מסמכים? על החמאס ועל עוד שנים עשר ארגוני טרור אין לו שום שליטה. וגם בתוך ביתו, בפת"ח, אינו שולט. הוא עוד מעולם לא עמד בשום מבחן של אמינות. כל ההסכמים שחתם, גם עם ארצות ערב, ביטל והפר.

לאיש הזה מעניקה ישראל את שטחי ארץ ישראל?! באיש הזה נותנת ממשלת ישראל אמון?! לא, לא, יש כאן איזה סיוט, איזה חלום בלהות. זה הרי לא יכול להיות נכון.

לא ענית עדיין על החלק השני של שאלתי: מהי הדרך שאתה מציע?

ב"קמפ דייוויד" חתם מנחם בגין על הסכם להעניק אוטונומיה לאנשים ולא לשטחים. ב"קמפ דייוויד" הוסכם על מינהל עצמי ולא על שלטון עצמי.

ב"קמפ דייוויד" חתם מר בגין גם על הכרה בזכויות הלאומיות הלגיטימיות של הפלסטינים.

נכון. זה היה המשגה הגדול שלו. לשום עם אחר אין זכויות לאומיות בארץ ישראל. אין כאן שני עמים בעלי זכויות לאומיות. רק עם אחד, רק העם היהודי הוא בעל הזכויות הלאומיות המלאות. כל ארץ ישראל היא שלנו.

הדרך האחרת היא להבטיח לערבים, לנוצרים, לדרוזים, לצירקסים, לכל מי שרוצה לחיות כאן בשלום, את כל הזכויות האזרחיות, אבל אף לא זכות לאומית אחת.

ב-1992 קרע וינסטון צ'רצ'יל, אז שר המושבות הבריטי, תשעים ושבעה אלף קילומטרים מרובעים מגופה של ארץ ישראל ומסר אותם לעבדאללה, כדי לפייס את הערבים על הצהרת בלפור. זו מדינת ירדן הנוכחית. השטח שנשאר בידינו, כרבע מהשטח שנמסר לערבים, היא ארץ ישראל המערבית. כל כולה שלנו.

מלחמת ששת הימים החזירה לנו את כל ארץ ישראל. אורי צבי גרינברג ז"ל כתב: "חזרנו למפה הגיאוגרפית של החומש". זהו ביטוי נפלא.

העם הפלסטיני לא היה ולא נברא. קיים עם ערבי אחד (שיש לו הרבה מדינות) והערבים הגרים בארץ ישראל הם חלק ממנו, ארץ ישראל היא כל כולה שלנו מכוחה של ההבטחה האלוקית. אין לאיש בעולם סמכות לכפור בזה!

אבא אבן סיפר פעם, כי שישה שבועות התווכחו במועצת הבטחון על ניסוח ההחלטה מספר 242. והנה אין שם אף מילה אחת על ה"עם" הפלסטיני. מדובר רק על הפליטים הפלסטינים.

תשע עשרה שנה היו יהודה ושומרון וירושלים העתיקה בידי המלך חוסיין. איש לא דיבר על עם פלסטיני. עכשיו אנחנו מקימים במו ידינו את העם הפלסטיני ונותנים בידי מרצחים אלה שליטה בשטחי ארץ ישראל. בה בשעה שהם מצהירים השכם והערב, שלא ינחו ולא ישקטו עד שיקימו כאן מדינה פלסטינית על חורבותיה של מדינת ישראל.

יש כאן איזו סתירה קטנה: אתה אינך מאמין לאף מילה של הערבים. הכל שקר וכזב. מדוע אתה מאמין דוקא להצהרות המנופחות שלהם?

אינני מאמין אף למלה אחת של הערבים, כאשר הם מדברים לטובתנו על שלום ועל התפייסות. אבל כאשר הם מדברים לרעתנו, אני מאמין לכל מלה שלהם באמונה שלימה, ויש להם על כך לא מעט "קבלות", לצערנו הגדול.

עדיין לא גילית לי מהי הדרך שלך להשכין שלום.

הדרך היא אך ורק אוטונומיה מוניציפלית, בלי שום מרכיב מדיני. בלי נשק. בלי צבא. בלי שום סממן של עצמאות. כבישים. בתי חולים. בתי ספר. בתי משפט, סעד לעניים. ביוב וכ"ו. אין להם בארץ ישראל שום זכות אחרת.

ד. חובת הציות וחובת המחאה

מהו בעיניך גבול הציות של אזרח, או של ארגון של אזרחים, להחלטותיה של ממשלה נבחרת במשטר הדמוקרטי בישראל?

בענייני מיסים, כלכלה, כבישים, תחבורה, הסדר הציבורי והחוק הפלילי והאזרחי - החובה היא מוחלטת.

אבל בעניינים גורליים, חורצי גורלה של ארץ ישראל, העניין איננו פשוט כל כך.

לממשלה זו אין מנדט מן העם לעשות מה שהיא עושה. מפלגת העבודה זכתה בבחירות, מפני שהעם נתן אמון בהבטחותיו של יצחק רבין. היה כאן ביטוי ממשי מאד לאמון אישי ברבין.

לפי המצע של המפלגה, אסור היה לממשלה לעשות מה שעשתה, ואסור לה בתכלית לעשות מה שהיא מתכוונת מכאן ואילך.

ברגע שממשלה פועלת בניגוד גמור למצע של מפלגת השלטון. בניגוד להבטחות המפורשות של מי שעומד בראשה, אין לה מנדט מטעם העם.

מה שהממשלה עושה זו גניבת דעת. זהו מעשה הונאה. העם הצביע בעד רבין וקיבל את יוסי ביילין. רבין הבטיח: "לא יהיה משא ומתן עם אש"ף". העם האמין לו ובחר בו. רבין הפר את ההבטחה, ומרגע שהפר - פקע המנדט שלו.

רבין הבטיח: "לא נרד מהגולן". עכשיו הוא אומר: "כגודל השלום, כך עומק הנסיגה". כלומר: "שלום מלא - נסיגה מלאה מהגולן". זו הפרת אמונים. זה מעשה תרמית.

ההסכם באוסלו, כך אומרים גם האמריקנים, מלא חורים. ואני אומר, שהוא כל כולו חור אחד גדול.

ההסכם נחתם בניגוד משווע להלכה, שעל פיה ארץ ישראל כולה שייכת לעם ישראל. הוא נחתם בניגוד לחוק השבות, שעל פיו ארץ ישראל שייכת לכל עם ישראל לתפוצותיו ולדורותיו, ואין לשום ממשלה זכות וסמכות לוותר על מה שהקדוש ברוך הוא נתן לעם ישראל כולו!

הוויתורים לערבים מהווים סכנה קיומית, לא רק לאזרחים היהודים ביישע, אלא לכל מדינת ישראל. ממשלת ישראל מוסרת עמדות קדמיות לידי הגדולים שבשונאינו. אני זועק זעקה גדולה לרבין: "חזור בדך! טעית טעות נוראה. לא נכון שאין חזרה מההסכם הזה. הלא אתה רואה, במו עיניך, שכל מה שהערבים מסכימים אין לו שום ערך. הלא אתה רואה, שככל שישיראל מתרככת ומוותרת - הדרישות של ערפאת הולכות וגדלות.

אני נושא תפילה בלבי שיהיה לך הכוח והאומץ לבוא אל העם ולומר לו: הוטעיתי וטעיתי. אם תעשה כך, תיקנה את עולמך בשעה אחת ותזכה להערצת עם.

אם רבין לא ישמע לתפילתך והממשלה תמשיך בדרכה, מותר לאזרחים ביישע שלא לציית להחלטות הממשלה?

לא רק מותר, אלא חובה עליהם לפעול. הם חייבים לגלות התנגדות מוחלטת לנסיגת צה"ל ולמסירת השלטון בידי הרוצחים. צריך לעשות הכל כדי להפיל ממשלה זו ולסכל את המזימה המסוכנת. צריך להפגין וצריך לשבות וצריך לזעוק וצריך למחות וצריך לעשות כל מה שאפשר.

גם לאחוז בנשק?

לא. זה לא. זה אסור. נזהרנו עד היום מסכנת מלחמת האחים. בעזרת השם לא נגיע לזה. אבל במדינה דמוקרטית ישנו מרחב גדול לפעולות גדולות של מחאה והתנגדות, שיכריחו את הממשלה לחזור בה או להתפטר. הפלת ממשלה זאת בהקדם, הוא אינטרס כלל ישראלי עליון.

ה. ומה יקרה אם...

אם בשלב האוטונומיה, בעוד זמן קצר, תחליט הממשלה על נסיגה מכל שטחי ארץ ישראל ומסירת השלטון לרשות פלסטינית, תמליץ באוזני המתיישבים להישאר במקומותיהם תחת שלטון פלסטיני?

בשום אופן לא! זאת תהיה התאבדות, נעודד את המתיישבים להתארגן להגנה עצמית. זו זכותו הטבעית של כל אדם. הם לא הגיעו ליישוביהם כשודדים בלילה. אלו אינן ערי שינה. אלה ערי חיים, שיש בהם יצירה יהודית לתפארת. הם באו לשם מתוקף זכותם ההיסטורית, על פי ההבטחה האלוקית, בעידודה ובסיועה של ממשלת ישראל. ואין רשות למסור אותם. לגזור עליהם לחיות תחת שלטון ערבי.

אני מקווה שתהיה התנדבות המונית, מהארץ ומחוצה לארץ, מכל הקהילות היהודיות, שיחוו לעזרתם ויעמדו לימנים, כדי שיוכלו לעמוד על נפשם.

למען חברון לא נחשה!

קריאה גדולה

להשתתף ב"הפגנת הרוב היהודי"*

הננו עומדים המומים נוכח ההתנפלות הפרועה על חלוצי יישובי יש"ע בכלל ועל שבי חברון בפרט, נוכח דברי העקירה ותביעות ההרס של כל אלה אשר חברו יחדיו להדביק אות קין על אנשי עמל, חלוצי בנין ויצירה, נאמני ארץ אבותינו, ארץ ישראל.

כמיטב המסורת של שונאי ישראל בכל דור ודור, טופלים הם על הרבים חטא של יחיד אשר שפך דם אחים העביר אותו על דעתו¹, ומסיתים הם ומעלים חימה על גואלי נחלת אבות ושוחרי שלום-אמת.

בשם השלום מקדשים הם מלחמה על בניי שבים לגבולם, גבול האבות והאמהות, בשם הדו קיום בשלום מוכנים הם לעקור את הממשיכים הנאמנים של תקופת החלוציות הנהדרת, החל מבוני אם המושבות, דרך מייבשי ביצות עמק יזרעאל, ועד מקימי חומה ומגדל. מוכנים הם לגזור גזירות של גירוש על נושאי דגל ציון, אנשי שלום, אשר רשמו פרק חלוצי חדש בתקומת ישראל בארצו, בבנין בתים לתפארה ויישובים לתהילה.

לא עת לחשות! לא עת לעמוד מנגד! אסור לנו להחריש בעת הזאת, על כולנו לקום כאיש אחד, למחות נגד המזימה לגרש את שבי חברון, נגד המזימה לבצע מחדש את מגמת פרעות הערבים באב תרפ"ט, לעשות את עיר הקדש חברון "יודן ריין".

על כולנו למחות נגד צעדי החנק והעקירה של יישובי יש"ע, נגד ה"אאוסזידלונג" (העקירה) של יישובים יהודים פורחים וחורבן קהילות קודש מפוארות.

על כולנו לחזק את לב אחינו הנתונים בצרה ובמצוקה, לעזור להם בחומר ולאמץ אותם ברוח. לעמוד לימנים מקרוב ומרחוק - חומה נהיה להם גם לילה גם יומם.

על כולנו להחלץ להפגנות המונים, למצעדי מחאה ולאסיפות זעקה, ועל כולנו לייחד ליבנו בתפילת מעמקים לביטול רוע הגזירות, ליציאה מאפילה לאורה, לייחד ליבנו בצפיה לישועות ה', לחיים של שלום על ישראל ושלום על ארץ ישראל.

---

* ביום ג' בניסן היתשנד בכיכר מלכי ישראל בתל אביב.

1 הכוונה היא לברוך גולדשטיין שרצח עשרות ערבים במערת המכפלה.

ההתנגדות והמאבק במדיניותה של ממשלת השמאל*

ראשי פרקים

רקע

א. שנאת העמים לישראל היא פנימית

ב. פסק ההלכה בענין סירוב פקודה

ג. תוקפה של החלטת הממשלה

ד. המפד"ל כאופוזיציה

◇ ◇ ◇

רקע

ההדים שעורר פסק ההלכה של שלשה מורי הדור של הציונות הדתית בזכות סירוב פקודה לפנות יישובים יהודיים בישי"ע, לא במהרה שכחו. מעטים פסקי ההלכה שהם כה משמעותיים כמו פסק זה, שחשף את ההתלבטות הקיימת מאז קום המדינה בדבר ה"שניות" שבין החובה לציית למצוות התורה, להלכה היהודית, לבין החובה למלא אתר חוקי המדינה החילוניים, בתוכם פקודות הצבא. "סיבכה" את המצב העובדה שלא מדובר ברבנים מהשורה השניה או השלישית, אלא בשלשה פוסקים המהווים את עמוד השידרה של הרבנים הציוניים דתיים. על מעמדו של הרב אברהם שפירא שליט"א כראש ישיבת "מרכז הרב" וכרב ראשי לשעבר, לא ניתן לערער. הרב ישראלי שליט"א (זצ"ל) הוא גדול הפוסקים, והרב משה צבי נריה שליט"א (זצ"ל) מסמל באישיותו את הציונות הדתית.

את ראש ישיבות בני עקיבא הרב משה צבי נריה פגשתי בשבוע שעבר בירושלים, ביום ירושלים. עננה כבדה העיבה השנה על החג שנקבע בדורנו, אבל הרב נריה נראה מאושש למראה הרבבות שגדשו בכל זאת את עיר הנצח, שהגיעו לרחבת הכותל בהמוניהם, מניפים בהתלהבות דגלי ישראל ופיהם מלא שירה. וכך באווירה של חג קיימנו ראיון חגיגי לרגל חג השבועות. אם כי אי אפשר היה להימנע מלפתוח בנושאים האקטואליים, המשפילים את מצב הרוח.

---

* ראיון ב"הצופה", יום א', ה' בסיון תשנ"ד. מראיין: חגי הוברמן.

א. שנאת העמים לישראל היא פנימית

הרב נריה, ממשלת ישראל פועלת כיום במרץ למען השלום. כולנו, כידוע, חפצים שלום. אולי באמת יש מקום לבחון אפשרות של ויתורים על חלקים מארץ ישראל כדי להביא את השלום הנכסף, כפי שטוענים נציגי השמאל?

הרב נריה: "הנקודה היא מהותית. צורת המאבק היא טריטוריאלית, אך המהות היא עירעור על עצם קיום העם היהודי. בתהלים פרק פג, ד-ה, נאמר: "על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך, אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד". לא מוזכר פה ענין הארץ. כך היה וכך הווה אצל כל הגויים במזרח התיכון. המאבק הוא יותר עמוק. יש כאן מאבק יסודי נגד העם היהודי. מסתבר כי בניגוד למה שחשב הרצל כי עם הקמת מדינה יהודית תיעלם האנטישמיות, אנו רואים שמדינת ישראל היא מוקד האנטישמיות הנוצרית והמוסלמית גם יחד.

"ביחסים הפנימיים בין אומות העולם לבין עצמם ראינו שוויתורים משיגים מטרות מסוימות, אבל בין ישראל לעמים זה שונה לחלוטין. קיימת שנאת עולם לעם עולם, ובמקרה שלנו האיסלם אינו משלים עם היהדות. מייצגי האיסלם אומרים במפורש שאין שלום עם ישראל. אלו דברי הפונדמנטליסטים שהחמאס מייצגם בצורה הכי בוטה ותוקפנית. הם הרי טוענים שאדמת ארץ ישראל כולה היא "וואקף" ("הקדש") מוסלמי וחובת הגייהאד חלה על כולה. זו בעצם גם עמדת האמנה הפלשתינית, שפרס אמר שביטולה הוא העיקר הנדרש מאש"ף, ועובדה היא שעד היום הם לא ויתרו עליה ולא עומדים לוותר עליה כלל וכלל. מדברים על 'מזרח תיכון חדש', ולמעשה תישאר בו האנטישמיות הישנה, ואנחנו מעניקים לערבים נשק. ועמדות חיוניות והפתח בגבול ירדן פרוץ לשטפון של מהגרים. כל זה על יסוד "פטה מורגנה", על יסוד תכנית שאין שום הוכחה שהיא ממשית. הרי הערבים מצהירים שהם בעד "תורת השלבים", ושימשיכו באינתיפאדה.

"בנוסף לכך, הנסיון הוכיח שהוויתורים לא השיגו שום דבר. עובדה היא, שבעבר ויתרנו על עבר הירדן המזרחי שהיה כולו כלול בהצהרת בלפור, כי המנדט הבריטי השתרע עד מסילת הברזל החיג'אזית. אנחנו ויתרנו לערבים על תשעים ושבע אלף קמ"ר משטח המנדט ולנו נשארו עשרים וחמש אלף קמ"ר בלבד. מה השגנו מהוויתור הזה? שום דבר.

"תשע עשרה שנה שלטו הערבים בישי"ע בשטחים שהם קראו 'הגדה המערבית'. איש לא דיבר אז על מדינה פלשתינית, וגם אז פעלו כנופיות ה"פידאיון". הם לא השלימו גם עם מדינת ישראל הקטנטנה של גבולות 48.

"עשינו שלום עם מצרים. ויתרנו על כל סיני. ויתרנו על יישובים פורחים, על העיר ימית. עד היום יש עם מצרים רק אי לוחמה אבל אין שלום נורמאלי. אין נורמאליזציה. והרי פרס הבטיח שאחרי שהם יקבלו את טאבה תבוא הנורמאליזציה. אז איפה היא?

"מכאן שהנסיון מוכיח שכל הוויתורים שעושים לערבים לא מביאים דבר, ובוודאי לא שלום".

ב. פסק ההלכה בענין סירוב פקודה

פסק הלכה של גדולי הציונות הדתית בדבר סירוב פקודה עורר סערה רבה. אנו שומעים דעות רבות הגורסות שעתידו של עם חשוב מעתידה של הארץ, ולכן יש מקום לדאוג לשמירה על

שלמותו של העם יותר מאשר שלמותה של הארץ. האם באמת יש סתירה בין השניים, ואם יש - מה באמת עדיף?

ראשית, מה החידוש בכך ששואלים רב מה היא עמדת ההלכה והוא עונה על השאלה? הפסק הזה לא מחדש שום דבר. ישנה מצות יישוב ארץ ישראל שמקיפה את כל הארץ. יש איסור של "לא תחנם" (דברים י. ב), האוסר על מכירת קרקע למי שאינו יהודי. האם יש צל של ספק שקיים איסור לעקור יישוב יהודי ולהעבירו לשלטון לא יהודי?

ובכלל, מצחיק ממש לשמוע את אלו המדברים על שלמות העם. אנשי השמאל הם המדברים על שלמות העם? הרי בחוק 'מיהו יהודי' הם מוכנים לפרוץ את גבולות העם היהודי, הם מעודדים נישואי תערובת, מדברים על 'ישראליות' במקום יהדות, מחנכים את הנוער ללא כל ערכים יהודיים, תוך ניתוק גמור מהעבר היהודי, מהחזון היהודי. אלו האנשים שקבעו את הישילוש הקדושי החדש: 'אני 'כאן' יועכשיו'. שזו עבודה זרה מסוג חדש. לא לאנשים אלו הזכות לדבר על שלמות העם. רק אלפיים שנות יהדות אמיתית הם ששמרו על שלמות העם. אלמלא יהדות של תורה ומצוות לא היינו מחזיקים מעמד בגלות אלפיים שנה. עובדה היא שכל קיבוץ יהודי שנותק מהדת - בסופו של דבר התבולל והתנוון.

נוסף לכך, הטענה שהעם קודם לארץ היא דוקא טענת האורתודוכסיה האנטי ציונית, שאמרה תמיד שהעלייה לארץ תסכן את העם. זו גם היתה האידיאולוגיה שמאחורי 'תוכנית אוגנדה' שגרסה כי תחילה יש לדאוג לעם מפני הפוגרומים, ואת ענין הארץ אפשר לדחות לימים יבואו.

הוכח שהם טעו, לגבי האורתודוכסיה האנטי-ציונית ידוע איזה מחיר שם שילמו. אלפי אנשי תורה ממזרח אירופה נכחדו רק בגלל שסירבו לעלות לארץ כי סברו "העם קודם לארץ".

יש מי שכינה את הפסק הזה "פסק פוליטי", האם זה באמת פסק פוליטי?

ארץ ישראל איננה נושא פוליטי. לא מטרות פוליטיות הביאו אותנו לארץ ישראל. לא יסודות פוליטיים שמרו על זיקתנו לארץ ישראל אלפיים שנה. ארץ ישראל מתחילתה היא ענין דתי ואמונתי.

אין כל הבדל אם ההתנגדות לפינוי נובעת מטעמים פוליטיים טהורים או ממניעים אידיאולוגיים מעשיים המשפיעים על המהלכים הפוליטיים. כמו שהאמונה ב'מזרח תיכון חדש' השפיעה על המהלכים הפוליטיים של ממשלת ישראל, כך גם אמונה דתית משפיעה על מהלכים פוליטיים. האמונה הדתית השפיעה הרבה מאד על המהלכים הפוליטיים של המפד"ל, על דרכה הציונית החלוצית, וכשם שהיא השפיעה על מצות עשה של יישוב הארץ, כך היא גם משפיעה על מצות לא תעשה של פינוי יישובים.

אני רוצה לצטט כאן דברים שאמר רמטכ"ל מסויים לפני שנים ביריחו, והכוונה למלאך "שר צבא ד'" (כלומר הרמטכ"ל) שראה יהושע בן נון וחרבו שלופה בידו. וכך אומר המלאך ליהושע: "ישל נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עמד עליו קדש הוא" (יהושע ה. טו). זו היתה ההדרכה שלו ליהושע, הסיוע הצבאי.

אותו רמטכ"ל מקורי בא להודיע שארץ ישראל היא אדמת קודש ואתה הולך לכבוש אדמת קודש עבור עם בעל שליחות קדושה, שליחות אלקית, להנחיל את ארץ הקודש לעם שיעודו הוא - כפי שנאמר לפני מעמד הר סיני - "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט. ז). זו היתה הפתיחה לכיבוש יריחו ולקדושת הכיבוש של כל ארץ ישראל.

מכאן שאם שואלים רבנים אם מותר לפנות חלקים מארץ ישראל, מה הפליאה על כך שהם פסקו שהדבר אסור? זו הלכה ברורה. אלו הגורסים שמותר לפנות חלקים מארץ ישראל, הם צריכים להביא הוכחות לשיטתם.

ג. תוקפה של החלטת הממשלה

ובכל זאת, האם בעצם הפסק אינכם מעמידים בדילמה בלתי אפשרית את חיילי ההסדר?

אולי כדאי שנבחן קודם מהי פקודה בלתי חוקית? הלא מדובר כאן על פקודה צבאית שמקורה במהלך מדיני שיטודו בהשקפה מסויימת, בגישה אידיאולוגית מוגדרת, גישה המנוגדת לעיקר זכותנו על ארץ ישראל, לעיקר המפורש בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים.

מדברים על ויתורים טריטוריאליים תמורת שלום. רק אלו שבעומק ליבם לא מכירים בזכותנו על ארץ ישראל ורואים את יהודה שומרון ועזה כ'שטחים כבושים', אלה שסטו גם מדברי בן גוריון שאמר 'התנ"ך הוא המנדט שלנו', שבעומק ליבם רואים עצמם 'ליסטים' כדברי רבי יצחק בפירוש רש"י בפרשת בראשית, הם הם המוכנים לוותר ביד רחבה. אבל יהודים המאמינים שארץ ישראל היא נחלת אבותינו, לא יהיו מוכנים לוותרים ולפינוי יישובים תמורת דמויות של שלום.

ממשלת ישראל צריכה לדעת שעליה להתחשב ברצון העם בכל נושא. גם כאן היא חייבת לדעת, שישנו חלק גדול בעם שלא יוכל להשלים עם פינוי יישובים, והיא חייבת להתחשב גם בעמדתו.

אנו חיים במדינה שקוראת לעצמה מדינה דמוקרטית ופועלת לכאורה לפי כל כללי הדמוקרטיה, אבל המצב האמיתי ביחס לנושא שלנו הוא בלתי חוקי בהחלט. לממשלה יש אולי זכות חוקית לפעול בענייני מסים ותחבורה, אך היא משוללת לגמרי כל זכות להכריע בבעיות גורליות שהן מעל ומעבר למקום ולזמן. וזאת מארבעה נימוקים: ראשית - זו ממשלת מיעוט לפי מספר המצביעים לכנסת, כאשר הימין קיבל יותר קולות מהשמאל, הגם שמבחינה פורמלית אין לדבר משמעות לגבי הרכב הכנסת. שנית - הממשלה פועלת בניגוד מוחלט למוצהר במצעה, וזו הונאת חלק גדול מהבוחרים שהצביעו למפלגת העבודה, וכן לאלו שהצביעו ש"ס אשר התחייבה שתלך לקואליציה רק עם הימין, זו פשוט הונאה. שלישית - מקובל בעולם שדברים עקרוניים נקבעים ברוב מיוחד ולא ברוב רגיל, וכאן גם בדברים כה עקרוניים מחליטים הם על חודו של קול. רביעית - אין לך דבר מופרך מזה שהחלטות בנושא ארץ ישראל מתקבלות על פי קולות ח"כים ערבים וקומוניסטים, הכופרים מכל וכל בזכותנו על ארץ ישראל.

ובכל זאת, היכן זכותה של ממשלה נבחרת לפעול לפי ההבנה שלה? הממשלה אמרה שפינוי תל רומידה למשל הוא מסיבות בטחוניות. האם אין זו זכותה המלאה של הממשלה ובסמכותה לקבוע את הנושאים הבטחוניים וממילא את הנגזר מכך?

אני הזדעזעתי לשמוע את ראש הממשלה אומר ש'להתיישבות יש ערך שולי'. הרי זה היה אי"ב של הציונות המגשימה, שהמחרשה היא שתקבע את הגבול. האם אפשר לומר שלאצבע הגליל יש ערך בטחוני שולי? כשהוקמו אחת עשרה הנקודות בנגב במוצאי יום הכיפורים, לפני מלחמת השחרור, זה לא היה כדי לקבוע את גבולות המדינה? בעקבות ההתיישבות בא הבטחון, ולמען ההתיישבות מוכנים חיילינו להלחם ולהביא בטחון.

אילו היו עוד עשרים "תל רומידה" הכל היה נראה אחרת. תל רומידה היא ששומרת על חברון. ההתיישבות במיתחם 'אברהם אבינו' היא ששומרת על חברון יהודית. וחברון עבורנו איננה רק

מושג גיאוגרפי. גם לעיר העתיקה בירושלים יש 'ערך בטחוני שולי'. האם יעלה על הדעת לקבוע את יחסנו לירושלים על פי הבחינה הזאת?

ד. המפד"ל כאופוזיציה

ישנם אנשים, גם במפלגה שלנו, הטוענים כי הציונות הדתית והזרוע הפוליטית שלה המפד"ל - סטו מדרכם ההיסטורית, המקורית. המפד"ל לטענתם תמיד ידעה להשתלב בעשייה ולא להסתפק בצעקות אופוזיציוניות מבחוץ. איך הרב רואה כיום את דרכה וחשיבותה של הציונות הדתית והמפד"ל במאבק למען ארץ ישראל?

ראשית, הרי מפלגת העבודה היא שמנעה מאיתנו להיכנס לקואליציה. חיים רמון עשה הסכם עם דרעי שהמפד"ל תישאר באופוזיציה. פשוט, לא נתנו לנו להכנס. איפה כאן הסטייה שלנו?

אבל הענין עמוק יותר. כל זמן שמפא"י ההיסטורית או מנהיגיה ינקו משורשי האומה, הרי גם אם הם ניתקו עצמם מחיים של מצוות, עדיין הושפעו הרבה מגירסא דינקותא, ממסורת אבות, מנכסי צאן הברזל של תרבות יהודית מקורית. אז התייחסו לציבור הציוני דתי ביתר הבנה. חלק מהם גם חשב בליבו פנימה, שטוב שקיים בציבור גורם השומר על מסורת אבות, ומוסיף גוון יהודי מקורי לחברה המתהווה.

אבל היום קם דור חדש 'אשר לא ידע את יוסף', שהוא מנותק מכל המסורת היהודית, והוא מפתח אידיאולוגיות חדשות של נתק ושל התבוללות רוחנית. הוא מקבל כל מה שנוצר בעולם המערבי על קירבו ופירשו. כל עיסוקם הוא בחיקוי העולם המערבי על ההפקרות המתירנית שלו, על ההתחרות המשיגנית שלו, וכך הגיע הנוער לשקיעה בהתמכרות לסמים וכו'.

יכולנו לשתף פעולה עם חלוצי עמק יזרעאל, אבל אנחנו לא יכולים לשתף פעולה עם עוקרי כל מסורת יהודית, עם גורמי ההתדרדרות לעמק האלכוהול, עם גורמי הירידה מארץ ישראל.

ואלו שניתקו עצמם מהמסורת היהודית - אנו עומדים בדרכם. בנו, לא בש"ס ולא ביהדות התורה, הם רואים את המתחרים הרציניים שלהם. כי אנחנו "משחקים במגרש שלהם", עם הישיבות התיכוניות והאולפנות, עם ישיבות ההסדר, עם אוניברסיטת בר אילן, עם פנימיה צבאית דתית, עם מכללת "אורות", ועם בית הספר הטכנולוגי "מכון לבי". אותנו הם רואים כמתחרים בהם בכל התחומים: בחברה, בכלכלה, בבטחון ובמדע.

המציאות הממשית הזאת מפריעה להם, ולכן הם מנסים להרוס אותנו עד היסוד. אנחנו מציגים בפניהם כלכלנים, דוקטורים ופרופסורים ואלופי משנה חובשי כיפה סרוגה. המאבק בתת אלוף אפי פיין הוא בדיוק הדוגמא לכך. הם מוכנים לוותר על נכס בטחוני כמו אפי פיין מתוך חשבונות פוליטיים, למרות שאני בטוח שגם הם היו שמחים יותר אילו ילדיהם היו משרתים תחת אפי פיין ולא תחת קצין אחר.

לא אנחנו סטינו מדרכנו - הם סטו מדרכם. אנחנו נשארנו חלוצים, אנחנו הציונים האחרונים על החומה, אנחנו ממשיכים לשאת את דגל העלייה וההתיישבות כמו שתמיד נשאנו. במה בדיוק סטינו? מפלגת העבודה היא שסטתה מדרכה. היא היום מפלגה אנטי ציונית, שהתפרקה מכל ערכיה החלוציים ומהעבר ההתיישבותי המפואר. את החינוך הפכו לספורט. כדאי שהם יעינו בכתבי ברל כצנלסון, בן גוריון, יצחק טבנקין, יגאל אלון, יצחק שדה וישראל גלילי, כדי לראות מי באמת סטה מהדרך.

חברינו, הותיקים והצעירים הם נושאי המאבק למען ארץ ישראל. אפשר שבכנסת יש מי שמשמיע נאומים יותר אופוזיציוניים מאשר נציגי המפד"ל, אבל במציאות היומיומית הרי הציבור שלנו הוא המנהל העיקרי את המאבק, הוא העומד בראש המערכה. ולא רק בהפגנות בצמתים, אלא ראשית כל במערכת הבנין והיצירה, בעבודה המעשית היומיומית.

בנינו חניכינו הם הם רוב המתנחלים ביהודה ובשומרון, בחבל קטיף וברמת הגולן. הם הקימו יישובים לתפארת ברוב מסירות, הם הוסיפו פרק נהדר במסכת החלוצית של יישוב ארץ ישראל. הם הפריחו שממה והם הנאבקים עכשיו במגמות הייבוש והחנק, העקירה והפינוי. הם ממשיכים לעמוד עמידה איתנה על משמר ארץ אבותינו. עוברים עליהם, עוברים עלינו ימים קשים מאד, אולם כולנו מתחזקים באמונה שיבוא שינוי, שתבוא ישועה, "כי לא יטש ד' עמו ונחלתו לא יעזוב" (תהלים טז, טז). כולנו מצפים לאור חדש אשר יאיר על ציון, ונזכה כולנו מהרה לאורו.

אהבת ארץ ישראל ותחומיה

"רבי זירא הוה קא משתמיט מדרב יהודה, דבעי למיסק לארעא ד"ישראל"

רבי זירא השתמט מפני רב יהודה כי רצה לעלות לארץ ישראל (שבת מא, א) - כל דוברי הציונות הדתית, משתמשים במאורע זה בכדי להוכיח שיש מצות עליה לארץ גם בניגוד לדעתם של רבנים ואדמו"רים.

אולם השומעים בקולם של התועמלנים ועולים לארץ, אינם צריכים לשכוח את ה"סיפא דקרא" ("אמר איזיל ואשמע מיניה מילתא ואיתי ואיסק", כלומר שרצה לשמוע עוד דבר מרבו לפני שיעלה לארץ), כי אף על פי כן נשאר רבי זירא תלמידו של רבי יהודה, תלמידו המובהק, הכפוף לו בכל שטחי חייו...

כל הפרשנים למיניהם תולים את עצמם באילן גדול, במרן הרב זצ"ל ובאהבת ישראל שלו, והם שוכחים את דבריו (עיין ערפלי טהר עמ' ח): "אהבת ישראל היא מקצוע גדול בהלכה" וכמו בכל הלכה יש גם כאן איסור והיתר, לכתחילה ובדיעבד, דאורייתא ודרבנן, הפסד מרובה משעת הדחק וכו'.

כנס רבנים למחאה, עידוד ואמונה*

נתכנסנו היום, "יום צרה ותוכחה ונאצה" (מלכים ב יט. ג) - כלשון המלך חזקיהו - כי "באו בנים עד משבר" (שם), כי כולנו המומים ממעשיה החמורים של ממשלת ישראל, ששריה מנותקים ממסורת עם ישראל ושרשיהם עקורים מקדושת ארץ ישראל, והם מעבירים חלקים חשובים מארץ ישראל לשלטונו של עם אחר, ומוכנים לוותר גם על חלק מירושלים עיר הקודש, עיר קדשנו ותפארתנו, עיר עוז לנו.

"והנצח" (דברי הימים א כט. יא) - זו ירושלים" הכריז רבי עקיבא בשעתו (ברכות נח. א). והמסורת העתיקה שלנו, המסורת הקדומה, הקדימה וקבעה שכל ארץ ישראל היא בשבילנו ירושלים, כפי שהובטח ליעקב אבינו: "הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך" (בראשית כח. יג) - ש"קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו" (רש"י, על פי הגמרא חולין צא. ב), וכל הארץ ספגה מקדושת ירושלים. נצח ירושלים הוא אפוא נצח ארץ ישראל כולה.

וכמה קלות ראש וקלות דעת בכינוי "ציופצייק" שניתן ליריחו' והמוכנות הקלה לוותר עליה. יריחו עיר התמרים - תחילתה של ארץ ישראל, יריחו - מנעולה של ארץ ישראל. יריחו - השער הראשי של הכניסה לארץ ישראל. שער הכניסה לירושלים.

איתן היה הקשר בין יריחו לירושלים. המשנה במסכת תמיד מפרטת לנו שורה של מעשים שנעשו בירושלים וקולם הגיע ליריחו (עיי' שם בפירוש הראב"ד, תמיד ג. ב). שורת המעשים האלה מוטייחסת לזמן שבת המקדש היה קיים, והנה גם שם באה המסורת הקדומה ומספרת לנו ש"דושנה של יריחו", מרחב המטע של עיר התמרים לא נמסר בתחילתו לשום שבט, הוא הופקד בידי בני חותן משה, עד שייקבע מקומו של בית המקדש, והשבט שבחלקו יבנה בית המקדש הוא יקבל אותו כתמורה, יקבל את "דושנה של יריחו" כפיצוי על הפקעת שטח הר הבית מנחלתו והעמדתו לרשות כלל ישראל (ספרי, בהעלותך, פא).

כנס של מחאה

"בזעקך יצילך קבוציך" (ישעיה נח. יג) - "כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו" (בראשית רבה פד. א) וכיוצא בזה יצילנו מיד ישמעאל.

לכינוסנו היום ארבע מטרות: **מחאה, הצהרה, קריאה, חיזוק אמונה.**

בראש וראשונה - זהו **כנס של מחאה נגד הנסיגה**. נגד אלה שלקחו לעצמם את הזכות לוותר על נחלת אבות, על מה ששייך לעם ישראל כולו, לעם ישראל לתפוצותיו ולעם ישראל לדורותיו.

זו גם **מחאה בשם ההורים השכולים**, הורי חיילי צה"ל, שעל גבולות הארץ הקריבו בניהם את חייהם הצעירים. הנחמה היחידה של ההורים האלה היתה, שבניהם עלו במעלות קדושים למען

* ירושלים עיר הקודש ת"ו, כ"ב באייר ה'תשנ"ד. בעקבות הסכמי אוסלו, המעניקים סמכויות שלטוניות נרחבות לתושביהם הערבים של שטחי ישיע.

1 בשלב הראשון של הסכמי אוסלו נסוג צה"ל מאזורי עזה ויריחו. ראש הממשלה דאז יצחק רבין ז"ל ניסה לגמד את ההפסד שבכך בטענה שמדובר בסך הכל ב"ציופצייק" קטן.

תקומת העם, למען גאולת הארץ, והנה עושקים מהם גם את הנחמה הזאת. קול דמי בנים זועקים מן האדמה, ואבות ואמהות אין להם מנחם.

אנו מוחים נגד קשירת ידי חיילי צה"ל, האחראים לבטחוננו, שמונעים מהם יכולת תגובה על יידיי אבנים המסכנות נפשות, יידיי אבנים שכבר גרמו אבידות בנפש ופגיעות חמורות.

אנו מוחים נגד יוזמות הייבוש והחנק של יישובי יהודה ושומרון, ונגד תכניות הפינוי הסופי של יישובים פורחים אלה שהוקמו במסירות נאמנה, בלהט חיבת הארץ, בהמשך הדרך החלוצית של מחונני עפרות ארצנו, האדמות ששוחררו בנסים גלויים ב"מלחמת ששת הימים".

מבטיחים לנו עכשיו שצה"ל לא יפנה, לא יעקור יישובים, אולם אנו יודעים שקיימת מגמה לבצע פינוי על ידי "עבודה ערבית", על ידי הפקרת היישובים לחסדה של המשטרה הערבית, לחסדם של רוצחים, שרצחו אתמול ומבטיחים לנו בפירוש שירצחו גם מחר.

מזעזע לשמוע משפט כמו "להתיישבות יש ערך בטחוני שולי" - הלא תמיד דאגנו להרחיב את ההתיישבות, ליישב פינות נידחות, וההתיישבות היא שקבעה את גבולות הבטחון.

הלא זאת למדנו בבית מדרשם של חלוצי בנין ארץ ישראל. הלא זה היה הא"ב של הציונות המגשימה, הלא זאת היתה גאוות תנועת העבודה.

אם פונים עורף להתיישבות - אפשר גם לחסל את אצבע הגליל ולהעביר את כל התושבים לחיפה. אפשר לוותר על חנייתה בצפון ועל עין יהב בדרום, וכיוצא בזה, ועל בית הערבה וכו'.

*

ומדהים הדבר, באיזו קלות ראש מתייחסים לחברון עיר האבות.

וכי חברון זה רק ענין של ארבע מאות וחמש עשרה נפשות היהודים אשר בתוכה? (וגם מספר זה יכול היה להיות כפול ומכופל, אילו לא הקפיאה הממשלה את תנופת הבנין היהודי בעיר), הרי חברון קודמת אצלנו לירושלים, הרי חברון שייכת לנפש האומה.

אנחנו מתפללים יום יום על ירושלים בתפילת שמונה עשרה, אבל - ראשית כל אנחנו מתייחדים עם חברון, עם מערת המכפלה. אנו פותחים את תפילה שמונה עשרה בברכת האבות - אנו פונים אל אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב, השוכנים בחברון.

וההכרזה המבשרת יום חדש בבית המקדש, המקדימה את 'תמיד של שחר', עולת התמיד, היא ההכרזה החגיגית: "האיר פני כל המזרח עד שבחברון" (יומא כה. א.)! כדי להזכיר זכות אבות (ירושלמי שם. ג. א.).

פתאום - הכל מתגמד. לכל זה יש ערך שולי. בקלות דעת ובקלות ראש מוכנים לוותר על הקניינים הבלתי מעורערים של עם ישראל לדורותיו, קניינים שחזקו את רוחו והעניקו לו כח עמידה בכל טלטוליו ובכל צרותיו, מתכחשים לכל הקדוש לאבותינו ולנו, תמורת דיבורים של שלום שאין להם כיסוי, הבטחות של שקט שאין להן ערבות.

ואנו מוחים נגד שומרי תורה ומצוות התומכים בממשלה הזאת, המאפשרים את קיומה. אנו קוראים להם: אל תפקירו חיי עולם מפני חיי שעה! אל תחזקו ידי אלה הפוגעים בנחלה, הפוגעים בכל קדשי ישראל, הזוממים לגזול גם מכם את הדורות הצעירים שלכם, אל תסייעו לצועדים בדרך מדינית המסכנת הרבה נפשות מישראל.

כנס של הצהרה

אנו מצהירים שהציונות איננה מתחילה מבזל, וזכותנו על ארץ ישראל איננה מתחילה מסאן רימו ולא מלייק-סקסס¹. לא משם יונקת זכותנו, ולא הם הקובעים את גבולותינו. הציונות האמיתית מתחילה מאברהם אבינו, מן ההבטחה האלקית "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (בדאשית יב. ז). משם נובעת זכותנו הבלתי מעורערת על ארץ ישראל. ומשם היא נמשכת דרך עזרא ונחמיה, יהודה המכבי, רבי עקיבא, רבי יהודה הלוי, הרמב"ן, וכל נאמני רוחם ההולכים בעקבותיהם.

מי שמנותק מציונות זאת, אחיזתו בארץ ישראל רופפת ביותר, ובניו יורדים ללוס אנג'לס. רופפות זאת היא הגורמת שלמען שלום מדומה, למען "פטה מזרגנה" של שלום, מוכנים לוותר על חלקים מארץ ישראל, ואפילו על המקומות הקדושים ביותר. מוכנים לוותר על חברון, ומוכנים לניתוח של ירושלים².

אנו מצהירים אפוא ברמה, שאין אנו מכירים בהסכם שנחתם עם ראשי רוצחי ישראל. הוא לא שריר ולא קיים. אין לו שום תוקף חוקי, הוא מנוגד ל"זאת חקת התורה" (במדב' יט. א), חוקת עם ישראל כולו, והוא בטל ומבוטל כעפרא דארעא.

כנס של קריאה

וזהו כנס של קריאה - קריאת עידוד וחזוק לחלוצינו הנועזים, הנתונים בצרה ובמצוקה, לחלוצינו המתנחלים במרחבי ישי"ע, בבקעת הירדן וברמת הגולן, קריאה חמה מקרב לב, לאחינו, בנינו ובנותינו, מפריחי שממות ארצנו, משיבי בנים לגבולותינו: היו איתנים! עמדו בעוז על משמרת אדמת הקודש אשר גאלתם בזיעת אפכם. עמדו בעוז על משמרת היישובים המפוארים אשר הקימותם ברוב מסירות ואהבה, לב ישראל כולו אתכם.

וקריאה אל עצמנו ואל כל עם ד' באשר הוא שם: נתגייס במרץ להעניק סיוע כלכלי ובטחוני למחנה העומד בחזית שלמותה של ארץ ישראל, נעמוד כחומה בצורה מסביב לכל יישוב אשר חיילי צה"ל יקבלו פקודה לנטוש אותו. נשמור עליהם ושמור ישראל ישמור על כולנו.

כנס של אמונה

זהו כנס של אמונה - "בטח בד' ועשה טוב, שכן ארץ ורעה אמונה" (תהלים מז. ג) - את ארץ ישראל אפשר לשכן, ליישב, רק על ידי בחינת אמונה, כך מפרש רבי נחמן מברסלב. יסוד האמונה רק הוא המעניק כח יציב לבונים.

איתנו של יסוד זה נתגלה עוד לפני כניסתנו הראשונה לארץ ישראל. הוא בא לידי ביטוי נמרץ בהכרזתו הרמה של כלב בן יפונה. לעומת הנרתעים ואומרים "לא נוכל לעלות" (במדב' יג. לא) הכריז

1 כל אלו נקודות ציון בדרכה של הציונות.

2 על כאלה הביע דאגתו בשעתו, מנהיג תנועת העבודה בארץ, ה' ברל כצנלסון ז"ל, בנאום בקונגרס הציוני הי"ט בלוצרן: "העקורים משרשי התרבות הלאומית ומההוויה הלאומית, הנטולים כל דבק תרבותי שאיחד את פזורי ישראל במשך תקופות שלימות ועשה אותם חטיבה אחת, נטולי שרשים אלה - מה נעשה ולא יהיו לנו לרועץ!"

הוא ואמר: "עלה נעלה וירשנו אתה" (שם, ל!) אלא שהדבר מותנה - "אם חפץ בנו ד', והביא אתנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו" (שם יד, ה).

אמונה זאת היא שליוותה אותנו בכל גלויותינו, אמונה זאת היא שחיזקה את ליבנו, חישלה את רוחנו, בכוחה של האמונה הזאת שבנו לארצנו ונטענו בגבולנו.

אכן, כבר קבע רבי שמעון בר יוחאי ש"ארץ ישראל נקנית ביסורים" (ברכות ה, א), וחייבים אנו להתאזר בעוז אמונה בכדי לעמוד במבחנים הקשים. להאמין שבעזרת ד' נתגבר על היסורים הפוקדים אותנו בימים אלה. להאמין שבעזרת ד' נגיע לימים של שלום אמת, לימי חיים של שלום בערי יהודה ובחוצות ירושלים.

- "ויהודה לעולם תשב, וירושלם לדור ודור" (יזאל ד, ט).

פסק דין: פיקוח נפש של מליוני יהודים בארץ ישראל*

בשולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת (סימן שכס סעיף ו) כותב מרן המחבר: "עכו"ם שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם את השבת. באו על עסקי נפשות, ואפילו סתם, יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת. ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת". בהגהה כותב הרמ"א "ואפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבא". בשולחן ערוך הרב בעל התניא (שכס. ו): "ובעיר הסמוכה לספר אפילו אינן רוצים לבוא אלא על עסקי תבן וקש מחללים עליהם את השבת, שמא ילכדו העיר ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם". והוא על פי רש"י (עירובין מה. א. ד"ה לספר) וזה לשונו: "עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות, יוצאין עליהם, שמא ילכדוה, ומשם תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם".

ברור מפסק הדין בשולחן ערוך שבעיר הסמוכה לספר אפילו באים הנכרים על עסקי קש ותבן (=טוענים שרוצים שלום ולא שטחים), יוצאים בכלי זיין אפילו בשבת. אף שזהו רק ספק פיקוח נפש, כי אולי באמת רוצים שלום. הרי כשמדובר בספק פיקוח נפש דבני ישראל ואפילו בספק ספיקא מחללין את השבת. כי אסור לגרום לכך אפילו בספק ספיקא שהארץ תהיה נוחה ליכבש לפניהם.

המצב כיום בארץ הקודש הוא הרבה יותר חמור מהמצב המתואר בשולחן ערוך, ומכמה סיבות:

א. היישובים והעיירות עליהם מדברים שרוצים "למען שלום" - כביכול - להעביר לנכרים אינם רק עיירות הסמוכות לספר אלא הן בעצמן... עיירות ספר.

ב. הנכרים שבאים, אינם באים על עסקי תבן וקש אלא אומרים בפירוש שרוצים את ירושלים, רמלה, לוד, יפו והגולן.

ג. מדיניות הממשלה בארץ הקודש כיום היא (היה לא תהיה) לתת על מגש של כסף, וביוזמתם הם, שטחים שמסכנים את כל תושבי ארץ ישראל על ידי פתיחת הארץ לפניהם. ואם כן הרי זה ודאי פיקוח נפש ולא ספק. שהדין בשולחן ערוך (ואין חולקין על זה) שיוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת, שלא תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם.

על פי כל זה ברור, שבנידון דידן לא משנה כלל, ומיותר הוויכוח, בענין קדושת ארץ ישראל, כי ההלכה בשולחן ערוך מדברת על פיקוח נפש, ואין שום נפקא מינה (=הבדל) אם מדובר ביישוב ספר בחוצה לארץ או בארץ הקודש. וראה עירובין (מה א): "אמר רב נחמן: ובבל כעיר הסמוכה לספר דמיא, ותרגומא נהרדעא" וברש"י שם: "שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד, ולעיירות שיושבין בהן בני גולה מצד שני".

הרבה שואלים "האם מותר על פי הלכה לוותר על שטחים תמורת שלום?" ולפי דעתנו יש בזה הטעיה מכוונת, ובאם השאלה היא אמיתית יש לשנות את הנוסח ולשאל: "האם מותר לסכן את העם היושב בציון ולהכניסם למצב של פיקוח נפש, על ידי העברת יישובים שעל הספר לנכרים, ולקבל בתמורה (במקרה הטוב...) פיסת נייר"!!! רואים כעת לדאבונו, שרק הדיבורים על העברת יישובים לנכרים, גורמים לשונאי ישראל להרים ראש, ופוגעים רחמנא ליצלן ביהודים בכל ארץ

* בשנת תשנ"ה פורסם פסק זה בעיתונות ובבמות שונות. גם חתימת ידו של רבינו זצ"ל צורפה לפסק זה בצירוף ברכתו "חזק ואמץ".

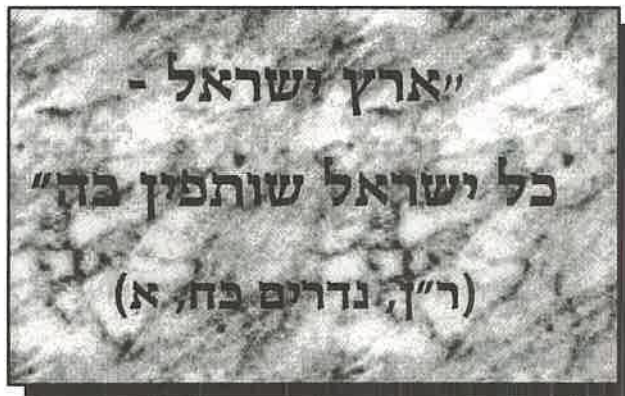
הקודש ביתר שאת, מפחיד רק להעלות על הדעת מה יהיה חס ושלום באם תבוצע העברת היישובים שעל הספר.

התורה שהיא "תורת חיים", נותנת תשובה לכל שאלה בחיי יום יום, ובוודאי בשאלה כה חשובה ועקרונית הנוגעת למליוני יהודים כן ירבו. ישנו פסק דין ברור בשולחן ערוך, המאיר לנו את הדרך איך צריך להתנהג על פי התורה, והפסק דין הוא שאסור בשום אופן להעביר חלקים מארץ ישראל לנכרים, כנ"ל.

אני החתום מטה מצטרף לפסק הדין דלעיל ובאתי על החתום בחתימת ידי.

תאריך: ט אדר א התשנ"ה. שם: משה צבי נריה. תפקיד רבני בהוה/עבר: ראש ישיבה.

בברכת חזק ואמץ

סירוב לפקודת פינוי*

ראשי פרקים

- א. פסק ההלכה
- ב. בעקבות גולדשטיין
- ג. ממשלת השמאל
- ד. יחס הנוער למעשה גולדשטיין
- ה. יחס המפד"ל לפסק ההלכה
- ו. בעקבות הפסק
- ז. עזה ויריחו
- ח. תושבי חברון ויש"ע

א. פסק ההלכה

עובדה היא, שרק בגלל פסק ההלכה של שלושת הרבנים והבהלה מפניו, החליט ראש הממשלה לעצור את הפינוי מחברון.

אנחנו שואלים את הרב נריה איך קרה שלפתע התהפכו היוצרות - מחסידיהן הגדולים ביותר של המדינה והציונות, מצאתם עצמכם היום, דוקא אתם, מאמצים את סיסמת 'נטורי קרתא': "בשלטון הכופרים אין אנו מאמינים ובחוקותיהם אין אנו מתחשבים"...

הרב נריה, בתשובה, מצטט את דברי הרב קוק מלפני תשעים שנה על סופו של מי שמנסה לבנות עם ישראלי במקום עם יהודי:

"עומד להיות נהפך למשחית ולמפלצת, ולבסוף גם לשונא ישראל וארץ ישראל".

הסערה הגדולה מפסק ההלכה נבעה כנראה גם מהעובדה שעד היום לא הייתם רגילים להתערב בנושאים כאלו...

---

* ראיין מיוחד ל"כפר תב"ד", ניסן תשנ"ד. המראיין - ה' יצחק יהודה.

זמן קצר לפני כן פרסמה קבוצה מרבנייה המרכזיים של הציונות הדתית, ובהם גם הרב נריה זצ"ל, פסק הלכה, הקובע כי פינוי ישובים ובסיסי צבא משטחי ארץ ישראל נוגד את ההלכה, ועל כן חייל שיקבל הוראה כזו - אל לו לבצעה.

כשהתחילו לדבר באופן רציני על הפינוי, על עקירת יישובים, פנו אלינו רבים מתלמידינו בשאלות. קיימנו התייעצות והחלטנו שצריך להודיע דברים ברורים.

הפסק לא היה קשור ספציפית לחברון?

לא. הוא ניתן הרבה לפני המאורעות האחרונים.

נשמע קצת תמוה שהמדינה כולה רועשת ורוגשת על פסק ההלכה, ואיש לא טרח להתעניין מה בדיוק כתוב שם...

בכל אופן, זוהי העובדה. הנה, אצטט לך את פסק ההלכה: "בתשובה לשאלתך על דעת תורה בענין - במסגרת שרות מילואים - לעזור בפינוי אדמות ומבנים בישי"ע ובגולן, הננו להודיע דעתנו: כיון שנפסק על ידי רוב הרבנים בארץ, שיש איסור לפנות שטחים בארץ ישראל ולמוסרם לגויים, לפי מה שכתב הרמב"ן (וכן פסקו באחרונה בכנס רבנים שנוכחו בו יותר מאלף רבנים וראשי ישיבות), וכן פסקו ברבנות הראשית הקודמת וגם במועצת הרבנות הקודמת, הרי ככל איסור תורה אסור ליהודי לקחת חלק בכל מעשה של סיוע לפינוי, כפי שנפסק ברמב"ם הלכות מלכים שגם אם המלך ציוה לעבור על דברי תורה - אין שומעין לו..."

איך, אם כן, קיבל כל הענין הזה תהודה תקשורתית בשבוע האחרון?

אני רואה בזה ממש ענין של השגחה פרטית וסייעתא דשמיא, ממש אצבע אלוקים. פסק ההלכה הזה שציטטתי ממנו פורסם לפני כמה חודשים בעיתון "הצופה", וכנראה שאז לא הוסבה תשומת לב הציבור אליו, ופלאו הגיע זמנו והוא התפרסם. אנתנו התכנסנו מלכתחילה בחברון, רק כדי לחזק את ידי המתיישבים ולאמץ את רוחם, ואיש מהנוכחים ומהקוראים לקיום הכנס, לא התכוון כלל לשוחח על הנושא.

איך אם כן התפרסם כל הענין?

אחד מהנוכחים הדפיס את פסק ההלכה שלנו והפיץ אותו בין הנוכחים. באותו יום בכלל לא ראיתי את התדפיס הזה המונח לפניך עכשיו, ורק למחרת הוא הגיע לידי. כאמור, הפיצו את התדפיס במהלך הכנס, ואז התחילה הסערה התקשורתית. כי הדבר הוצג בתקשורת כפסק הלכה שניתן על ידיו בו ביום בעקבות הכנס בחברון, בקשר לנושא הספציפי של פינוי יהודים מחברון.

ואתם לא טרחתם להכחיש או להעמיד דברים על מקומם ...

ודאי שלא. אדרבה, ראינו בזה השגחה פרטית, שהרי הפסק שניתן לגבי כל ההתיישבות היהודית בישי"ע חל בוודאי גם על חברון, ואנו עומדים מאחוריו ללא פשרות.

הסתערות התקשורת והממשל נגדכם לא עוררה אצלכם מחשבות שניות?

חלילה וחס. ההתקפות הנגדיות נבעו דוקא מכך שהם הבינו איזו השפעה תהיה לפסק הזה. ועיקר העיקרים - עובדה היא, שכתוצאה מן הפרסום מכנס הרבנים החליט ראש הממשלה לעצור את הפינוי מחברון.

כשהתכנסתם בחברון היתה לכם ידיעה בדוקה שעומדים לפנות את יהודי העיר?

דובר על כך שזה ענין קרוב ביותר. לפחות על תל רומיידה אמרו שזה ענין של עשרים וארבע או ארבעים ושמונה שעות!

לכן התכנסתם בחברון?

לאו דוקא בגלל ידיעה ספציפית זו או אחרת. בגלל המצב הכללי הוחלט שצריך לחזק את ידי מתיישבי חברון שפתאום כולם כל כך תוקפים אותם ומושיבים אותם על ספסל הנאשמים, בה בשעה שאין שום קשר ביניהם ובין המעשה שקרה במערת המכפלה¹. על הכנס הוחלט משום שהישוב היהודי בחברון נמצא בלחץ ובמצוקה. מובן שנדונה בכנס גם בעיית הפינוי.

ב. בעקבות גולדשטיין

צדקים הטוענים שגולדשטיין אשם בהתדרדרות המצב עד לכמעט פינוי של יהודי חברון?

מאד קשה לי להבין את ראש הממשלה. הוא הכניס את עצמו למילכוד פנימי. מלבד הבעיה של פינוי יריחו - ה"צופצייקי" שהפך לרבע ממדינת ישראל - הרי כולם יודעים שאת מה שקרה בחברון עשה אדם אחד שלא עמד מאחוריו שום כוח דן ומחליט. רבין היה צריך להיות חזק מאד בענין הזה ולומר כלפי פנים וכלפי חוץ גם יחד: רבותי - אנחנו איננו אחראים למעשיו, ואין למעשה שלו שום קשר עם כלל המתנחלים ואפילו לא עם כלל יושבי חברון.

למעשה - רבין עשה את ההיפך הגמור. בלחץ השמאל הקיצוני הוא הושיב במו ידיו על ספסל הנאשמים את כלל המתנחלים, וכתוצאה מכך למעשה את כולנו. הוא גם נתן רשות להקים ועדת חקירה שמזיקה מאד, ובסופו של דבר - רבין ביוזמתו איפשר לערבים וליאסר ערפאת לטעון טענה חדשה: הפלסטינים זקוקים להגנה.

אולי הם באמת זקוקים להגנה מכל מיני גולדשטיינים?

רבין עצמו יודע שאין לך שקר גדול מזה. עד עכשיו סבלנו שבע שנים מאינתיפאדה שרוצחת אנשים, נשים וטף אזרחים וחיילים, וכל העולם יודע שאנו היהודים זקוקים להגנה. פתאום, הנפכה הקערה על פיה. מעתה חושב העולם שהערבים הם הזקוקים כביכול להגנה...

והתוצאה לא איחרה לבוא: מועצת הבטחון - בהסכמת ארצות הברית - כבר מחליטה החלטת גינוי, וכבר מסכימים להצבת משקיפים, והיום כתוב בעיתון שכל משקיף זקוק לשמירה ויצטרכו הרבה חיילים רק לשמירה על המשקיפים...

אילו רבין היה חזק בדעתו ועומד על האמת שזה מעשה של יחיד שאינו קשור לכלל הציבור - לא היתה לנו ועדת חקירה, וגם מועצת הבטחון, עם כל עוינותה, לא היתה יכולה לטיון שהפלסטינים זקוקים להגנה. העולם לא היה מקבל את זה. כולם יודעים שמעשי טירוף כאלה התרחשו כבר בכמה מקומות. וכי לא שמענו על איזה פסיכופט שנכנס למסעדה ויריסס את כולם? או מקרה מקביל שאירע בלבנון - בדיוק בימים שהיה המאורע בחברון - כשמוסלמים נכנסו לכנסייה מרונית נוצרית והרגו המון מתפללים! רבין, לו היה פועל באומץ ובכנות, היה צריך לטעון בתוקף, בלי להתרפס: מה אתם תובעים מאיתנו על מעשה של יחיד - כשאצלכם עשו אותו דבר!;

ג. ממשלת השמאל

עם כל החשיבות לאירועים כאלו ואחרים ולהקמת ועדה כזו או אחרת - יש רושם שההידרדרות במדינה חרגה מעל ומעבר לכל פרופורציה...

1 הריגתם של עשרות ערבים ע"י ברוך גולדשטיין.

אין ספק שיש כאן משהו מרכזי מאד פגום שלא היה באף שלטון אחר בישראל. השמאלנים, הנמצאים היום בשלטון, הם חסרי אמונה בדי. במקום זה יש להם אמונה בגויים, אמונה עיוורת ומיסטית דוקא בערבים הרוצחים, והם סומכים על דיברתם. ועוד דבר: מצפונם מציק להם מאד משום שהם סבורים שארץ ישראל היא בעצם ארץ ישמעאל.

יש להם אם כן בעיה עם חיפה ותל אביב לא פחות מאשר עם שכם ורמאללה...

נכון, וזו באמת בעיית הבעיות שלהם. השמאל הנמצא היום בשלטון סבור באמת ובתמים שאנחנו, היהודים, עשקנו את הערבים, אדוני הארץ. השמאל אומר בעצם: די לנו בכך שאנו גוזלים מהערבים את תל אביב, חיפה וחלק מירושלים, וכדי להרגיע את המצפון צריך לתת להם מה שיותר, ובלבד שיהיה שלום בינינו. ממשלת השמאל משלה את עצמה כאילו מישו מהערבים חושב על שלום, בשעה שאף מנהיג ערבי לא חולם על שלום ואפילו לא מדבר על שלום!

וההשקפה הפסולה הזאת הומצאה רק בשנות התשעים? המערך הרי שלט כאן הרבה שנים

לפני זה!

ראשית, מעולם לא היתה ממשלה כל כך שמאלנית. שנית, עבורי התחיל אמנם האסון מאותה אמירה של משה דיין מייד אחרי "מלחמת ששת הימים" שהוא "מחכה לטלפון מחוסיין"... מדוע אתה צריך לחכות לחוסיין? כדי להחזיר לו את יהודה ושומרון?! הרי חוסיין עצמו פלש לשם, ומלבד בריטניה ופקיסטן אף מדינה בעולם לא הכירה בכיבוש שלו על יהודה ושומרון. בחסדי די הגענו במלחמה שנכפתה עלינו ב"ששת הימים" עד הירדן, שהכל יודעים הוא הגבול הטבעי של מדינת ישראל, ופתאום דיין מחכה לטלפון מחוסיין. לדעתי, אז כבר התחיל המשבר הגדול של "הציונות החילונית"¹.

ובכל זאת - אז לא נשמעו דיבורים כאלו...

נכון, באותם ימים איש ממפלגת העבודה לא העז לומר בפומבי את מה שהאידיאולוגים שלהם טוענים היום, שתוצאות מלחמת ששת הימים היו... אסון גדול לעם ישראל, כי פתאום נפלו לידינו שטחים כל כך עצומים, והרבה ערבים נמצאים בשלטון ישראל.

במלים אחרות - הוויכוח הפוליטי הגדול בארץ הוא בעצם ויכוח על אמונה בה' ובתורה?

בוודאי. הרי אנשי השמאל היום עושים לך טובה כשהם מסכימים להודות שהארץ שייכת לשני העמים. אילו הם היו מתבססים על התנ"ך - שגם לדברי בן גוריון "התנ"ך הוא המנדט שלנו" - ומצטטים ממנו, היה טוב; אבל כאשר ספר יהושע פסול עבורם, ולא ברית אבות היא הקובעת, הרי אין מקור אחר. הציונות מתחילה מבאזל, ומדינת ישראל היא פיצוי עבור השואה, וזה לא כוח מוסרי מספיק חזק כדי להתמודד עם הבעיות של ארץ ישראל.

עכשיו הכניסו מושג חדש: **ישראלים**. כבר לא קיים בכלל המושג **יהודי**. אפילו מגילת העצמאות - שמתחילה במילים "קם העם היהודי" - פסול כבר בשבילם.

1 בשיחה עם אדמו"ר מסדיגורא שליטי"א (ד' בתמוז ה'תשמ), גילה האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל דבר שנודע לו בשעתו בסוד, כי "כאשר היה הנצחון ב"מלחמת ששת הימים", הרי מיד בשבוע שלאחר מכן, באה לארצות הברית משלחת מטעם הממשלה [ממשלת ישראל], ופנתה לנשיא ארה"ב בבקשה שיתווך בין ישראל למצרים והערבים שמסביב, כדי שישכימו לקבל את השטחים בחזרה לידיהם. הם אמרו אז "למרות שבאמת נצחנו במלחמה, אך כוונתנו לא היתה בשביל הבטחון אלא כדי להשיג שלום".

כאן, כפי שאמרתי, טמונה הבעיה המרכזית - כשמתכחשים לכל הנאמר בתורה שבכתב ובעל פה, הרי הערבים צודקים: הם פה כבר כמה מאות שנים, ואנחנו רק כמה עשרות שנים...
**למרות זאת, עובדה היא שגולדה או אשכול לא הלכו בדיוק בקו הזה... גולדה אפילו הכריזה:
 "אין עם פלסטיני"...**

כשהעץ מתייבש זה לא קורה ברגע אחד. סבא של גולדה מאיר היה קנטוניסט, והיא סיפרה שכשהוא חזר משם, והחזיק מעמד כיהודי, הוא ישן בשארית ימיו על אבן ולא על כר, כדי לכפר על שאכל מאכלי טריפה בצבא הרוסי. הסבא הזה היה עבודה משהו עליון ומקודש. היא גם סיפרה לאחד הח"כים הדתיים כי כשבנה נסע ללמוד באוניברסיטה בארצות הברית, היא הזהירה אותו שלא ינסה ליצור קשר עם גויה, כי ברגע שתשמע על דבר כזה היא תתאבד! אותו בן, אגב, סיפר זאת לחברו לחדר, והלה כה הושפע מהסיפור עד שבעקבותיו הפסיק את ידידותו הוא עם גויה. כשגולדה מאיר ע"ה היו שורשים כאלה, הגישה היתה בהחלט שונה.

אבל בינתיים קם דור חדש בארץ אשר לא ידע את יוסף (שמות א. ח); דור חדש שמנותק לגמרי מהיהדות; לגביו אברהם אבינו הוא לא יותר מאשר דמות אגדית מסיפורי המקרא; למילים "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (בראשית יב. ז) אין בעיניו שום משמעות; את המלים "ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה" (שם כח. יד), הוא אולי שמע פעם כשיר של חב"ד, אבל לא מעבר לזה. וכשמנותקים מהאבות, ממשה רבינו, מהנביאים, ומכל רצף הדורות של העם היהודי - למה אתה כבר יכול לצפות!?

דומה שלפתע התהפכו היוצרות - מחסידיהן הגדולים ביותר של המדינה והציונות, מצאתם עצמכם היום, דוקא אתם, מאמצים בעצם יותר מכולם את סיסמת "נטורי קרתא": "בשלטון הכופרים אין אנו מאמינים ובחוקותיהם אין אנו מתחשבים"...

לא אנחנו אלא השלטון החילוני פועל נגד התנועה הציונית. האמת היא שאין בזה חדש. מרן הרב קוק זצ"ל אמר בימי העלייה השנייה דברים חריפים הרבה יותר (שנדפסו באיגרות הרא"ה חלק א' עמוד קפג-ג) ואני מצטט:

"היד הרמה, המחומשת בהפקרות דתי הגויים ואין זכר לקדושת ישראל באמת, המחפה את חרסיה בסיגים של לאומיות מזוייפת וגרגרים של היסטוריה וחיבת השפה, המלבישה את החיים בצורה ישראלית מבחוץ במקום שהפנים כולו אינו יהודי [הוא מדבר כבר אז על "ישראליות" במקום "יהדות"], עומד להיות נהפך למשחית, ולבסוף גם לשנאת ישראל וארץ ישראל".

והמצב הזה, לדעתכם, יוסיף ויידרדר?

מה פירוש "יוסיף ויידרדר"? לאן זה כבר יכול להוסיף ולהדרדר יותר מהמצב כיום?! הרי מוכנים כבר לוותר אפילו על ירושלים! הם כתבו שירושלים היא נושא למשא ומתן, כלומר שמוכנים לוותר - מה כבר יכול להדרדר יותר מזה?

יאוש מוחלט?

לא. יש פתרון - ישועת ד'. הקב"ה הבטיח לנו ובוודאי יקיים הבטחתו. אין סיבה להתייאש כי אנו בוטחים בד'. אנו חשבנו אמנם שהדברים יקוימו כבר אתמול ושלשום, והנה ד' מעבירנו דרך מנהרה חשוכה מאד. אבל אנחנו ממשיכים להתפלל יום יום "ולירושלים עירך ברחמים תשוב", "ותחזינה עינינו בשובך לציון". ומעולם לא אמרנו זאת מן השפה לחוף.

ד. יחס הנוער למעשה גולדשטיין

כאישי חינוך מובהק וכמי שזכה לחנך דורות שלמים - גם אתה מוטרד מהגילויים על התמיכה הגדולה של כלל הנוער בארץ במעשה גולדשטיין?

למצב הזה הגענו לאחר שבע שנות אינתיפאדה, שאילו היו מטפלים בה כראוי, היו מדכאים אותה מיד, כפי שזה קורה בכל העולם. כשמיידים אבנים במקום פלוני, מודיעים מיד לכל דיירי האזור שאם לא יופסק יידוי האבנים ייאטמו הבתים או יגורשו התושבים משם. עונש קיבוצי מסוג זה מקובל בכל העולם, והיעד מושג מיד. על אחת כמה וכמה אילו מיד בראשית האינתיפאדה היו פוגעים בערבים בנשק חם במקרים של יידוי אבנים שיש בהם כדי להמית. לאחר שבע שנות אינתיפאדה שלא טופלה כראוי, כשבכל יום נרצחים יהודים, הנוער כנראה מבין לפי שיטתו מה צריכה להיות התגובה לאינתיפאדה... ולכן הוא מגלה הבנה, ולצדדי גם אהדה, למעשה של גולדשטיין.

הפתיעה אותך העובדה שגילויי האהדה הללו נחשפו בקרב נוער לא דתי בתל אביב ובחיפה ובכל רחבי הארץ?

אינני מכיר כל כך את הנוער ההוא. זה נודע לי רק דרך העיתון להפתעתי הרבה. סבור הייתי, לתומי, שלאנשי "שלום עכשיו" יש עדיין השפעה רבה וגדולה על הנוער, והנה מתברר שהנוער מגיב תגובה טבעית: הנה עמדו הערבים לבצע רצח המוני של יהודים בחברון - ובא יהודי והקדים לרצוח את רוצחיו הערבים.

האם נובעת מזה נימה של הסכמה עם מעשה גולדשטיין?

חס ושלום. בשום פנים ואופן לא. אינני משלים עם זה, ואני רחוק מאד מכך, ממעשה מסוג זה בכלל ובמערות המכפלה בפרט. אבל אני מסוגל להבין איך נוער חילוני מגיע למסקנה זו.

ה. יחס המפד"ל לפסק ההלכה

ועכשיו לשאלה היותר מציקה שהשארנו לסוף: התייחסות המפד"ל (שאתה מרבניה המובהקים) לפסק ההלכה שלכם, היתה מאד הססנית, בלשון המעטה...

מפלגה פוליטית נתונה במצוקה מעצם העובדה שבעיקרה היא נוטה למתינות ולא לקיצוניות, ומכך שהיא נתונה ללחצים של חישובים פוליטיים.

פעם היה חבר כנסת למפד"ל ששמו הרב נריה...

כן, בגלל הריפורמה בחינוך ובמשרד החינוך ודאגת קיום ישיבותינו, נאלצתי להתגייס לשליחות זאת¹, ואמנם אחרי ארבע שנים בכנסת נוכחתי לדעת שמי שנושא את התואר "רב" לא יכירנו מקומו בכנסת. שם הוא נאלץ להצביע מסיבות קואליציוניות בעד דברים שליבו אינו שלם עמם, וכן לא להצביע מאותה סיבה, בעד דברים שהוא תומך בהם, והוא מוכרח לעשות שקר בנפשו בגלל

1 ואכן, הפעולה הראשונה שלי כחבר כנסת היתה - מאבק פנימי בתוך סיעת המפד"ל למען מינויו של מיכאל חזני ז"ל כסגן שר החינוך (אחרי שמנהלי המשא ומתן הקואליציוני כבר ויתרו על התביעה הזאת). וברוך די' שהמאבק הצליח וכניסתו של חזני ז"ל (שהיה לו קשר טוב עם שר החינוך יגאל אלון ז"ל מימי הפלמ"ח), הביאה לנו ברכה

שיקול פוליטי שאולי הוא נכון לגבי דברים אחרים, אך לא לגופו של הענין הנידון ברגע זה. לפוליטיקאי אין ברירה.

עם כל הכבוד לרצונך לסנגר על המפד"ל - דומה שלמפד"ל היום לא אמורים להיות שיקולים קואליציוניים...

גם היום פועלים שיקולים מסוג זה, אולם הרוב הכריע ובסופו של דבר התקבלה תמיכת המפד"ל. במפד"ל יש חלקים שונים. יש שם ימניים יותר וימניים פחות... לא כל המפד"ל מתייחסת כראוי לפסקי הלכה של רבנים גם בנושאים אחרים. באופן כללי - המפד"ל פעלה רבות בבנין ארץ ישראל ובבנין חינוך יהודי, דתי, תורני, וצריך לא לפגוע בה.

היו אישים בציבור הדתי לאומי שכתבו והתבטאו גם בתקשורת, כי עדיף היה שלא לפסוק את פסק ההלכה, ואז היתה המפד"ל נחלצת מהענין בכבוד רב יותר...

איך זה עולה על דעתך - להימנע מפסק הלכה בשל שיקולים של "ימה תאמר על כך המפד"ל"!

עם כל ההסברים - עובדה היא שבמנהיגות הדתית-לאומית יש גמגום לא קטן בנושא הזה...

בזמנו, לפני מלחמת ששת הימים, לוי אשכול גמגם, וזה עלה ביוקר רב. גם עכשיו יש שמנסים להחליש את הרושם של פסק הרבנים, אבל אני יודע שרוב הציבור קיבל את עמדת הרבנים, וזו תהיה בעזרת ד' עמדת התנועה כולה.

אתם נמנעים במתכוון מלתקוף או לבקר את המפד"ל על שלא הסכימה לתמוך תמיכה מלאה בפסק ההלכה של שלושת רבניה ומורי דרכה המובהקים?

ידוע לי שחלק גדול מהמפד"ל ליבו שלם עמנו, ואף רוצה לתמוך בפומבי בנו. בסופו של דבר פסק הלכה זה כבר הביא לנו ברכה מרובה.

ברכה - באיזה מובן?

במובן המאד מעשי, שבזכות פסק ההלכה היום כבר לא מדברים על פינוי חברון! ראש הממשלה עצמו מודה שעמדו לפנות את תל רומיידה ושינו את ההחלטה. זה נעשה ללא ספק בשל לחץ דעת הקהל, וברור שבסייעתא דשמיא התגלגל הענין כך שפסק ההלכה של הרבנים סייע לזה. כפי שכבר אמרתי קודם אני רואה בכך אצבע אלוקים, שהענין התפרסם ועורר את דעת הקהל בנושא רגיש מאד, וזה מנע מרבין לבצע את הגזירה החמורה של פינוי יהודים מחברון.

1. בעקבות הפסק

בעתונות היום יש ראינות עם בחורי ישיבות ההסדר שאומרים "נפנה ונבכה". כלומר: לא יצייתו לפסק ההלכה...

אני קורא יום יום את 'הצופה', ואינני מבטל את זמני לעיתוני הערב, אני מאמין שהנוער שלנו חזק באמונתו, וברור לי שיצייתו בצורה אקטיבית או פסיבית. אינני יודע את מי ראינו בעיתונות, אך במציאות אני יודע שמראיינים אנשים שונים ומתוך עשרה דברים נמרצים מביאים דוקא את אותו אחד ויחיד שאמר דברים שהתקשורת רוצה לשמוע ולהשמיע...

מרובה, וראשית הברכה היתה - אישור הקמת חטיבת הביניים המרכזית של ישיבות בני עקיבא בגוש דן, בנבעת שמואל.

להערכתכם, אם יגיע יום מבחן, חיילי ה"הסדר" יצייתו לפסק ההלכה הזה?

ברוך ד' זכינו להעמיד תלמידים רבים שנלחמים במסירות נפש מתוך צו התורה, מתוך גישת ההלכה. וזה מה שמדריך אותם. וכשם שמקיימים את ה"עשה" - כך, באותה נאמנות ומסירות, יקיימו גם את ה"לא תעשה", ולא יסכימו להישמע לפקודה של פינוי יהודים מחברון או מכל עיר אחרת בישי"ע.

שמענו שהיו אליכם פניות מאחורי הקלעים מצד ראש הממשלה "למתן את המסר לציבור"?

לא ידוע לי. אתה הרי יודע שרבנים בכל הדורות אינם נכנעים לתכתיבים.

ובכל זאת מוטה גור ניסה לשכנע את הרב שפירא...

הוא גר קרוב - בירושלים. אבל אין שום סיכוי שישכנע אותו. כמו כל מצוות עשה או לא תעשה, אנחנו נתונים במערך של לחצים מכל הצדדים, ואנחנו עומדים בהם ברוך ד'.

אינכם חוששים ממלחמת אחים שתפרוץ כתוצאה מפסק ההלכה?

נקווה שלא נגיע לזה. ממשלה נבונה לא תביא את העם למלחמת אחים.

רבין התבטא על קריאת הרבנים שזו "הפקרות מוחלטת"...

אני דוקא סבור שהפקרות מוחלטת היא דבריהם של ראשי השמאל שפרסמו הרבה פעמים בעיתון שהם יסרבו למלא את הפקודה לעקור יישובים של ערבים. הדברים הללו הם הם הקו האדום! והלא היה שם גם מי שאיים בפיצוץ גשרים, ואז לא הואיל מר רבין להגדיר את הדברים כ"הפקרות מוחלטת".

זו לא הצביעות הראשונה של השמאל...

כן, אבל הפעם זו צביעות שבצביעות וחוצפה שבחוצפה. הם הרי פירסמו דברים בצורה הכי ברורה. דיברו על שריפת גשרים גם במחיר פילוג המדינה והצבא, ואז כולם שתקו. בשבילם פילוג המדינה והצבא זה דבר קל ופשוט, ואנו חולקים עליהם בזה. השמאל - מיעוט שבמיעוט - השתלט עלינו לצערנו, ואנו תפילה שיתקיים גם בנו "והקב"ה מצילנו מידם", שהקב"ה ישמור עלינו מהם ומהמונם.

אבל בינתיים רבין נכנע להם.

זה באמת מצער מאד. הוא היה יכול להיות כמו דה גול וצ'רצ'יל, לו היה קם ואומר: טעיתי, אנו חוזרים בנו מכל המהלך, ואז היה קונה עולמו. אבל רבות מחשבות בלב איש...

אתם חשים היום בממשלה שגאה לרבנים ולכל הקשור לדת?

קשה להשתמש במילים אלו, אבל במידה שהרבנים מעוררים בעיות לדרך השלטון - זה מאד מפריע להם, גם לנו זה מאד מפריע, ולכן אנו תובעים שהממשלה לא תעמיד את חיילי צה"ל במצב כל כך בעייתי.

לאור כל ההיסוסים והפרשנויות - הרבנים מתכוננים לפרסם את פסק ההלכה ביתר הרחבה ובצורה ברורה יותר?

פסק ההלכה ברור ואין צורך בשום ביאורים והוספות. אולי צריך להוסיף רק את המשפטים הללו: הרבנים מייצגים את העם היהודי לדורותיו, וארץ ישראל לא רק שייכת לעם ישראל אלא היא פיקדון של הקב"ה בידי עם ישראל. הרי נאמר: "והארץ לא תמכר לצמתת, כי לי הארץ, כי

גרים ותושבים אתם עמדיי" (ויקרא כה, כג), ולדעת הרמב"ן עיקר איסור "לא תחנם", שלא למכור קרקעות בארץ ישראל לשאינם יהודים, מעוגן בלאו המקיף "והארץ לא תמכר לצמיתות". ואם הלאו מתייחס לאיסור מכירה מוחלטת לאיש פרטי, על אחת כמה וכמה שחמור הדבר לגבי מסירה גמורה לעם אחר¹. כולנו "גרים ותושבים" בארצו של הקב"ה. ואיך יקום גר ותושב וימסור את האדמה לאחרים!?

וכל זה הוא מלבד האיסור החמור למסור שטחים מכיון שזה מהווה סכנה ופיקוח נפש, כפי שהרבי שליטי"א (זצ"ל) מביא תמיד את הגמרא בעירובין (מה, א) וכפי שנפסק להלכה באורח חיים סימן שכט.

ז. עזה ויריחו

לא מפנים אמנם כרגע את יהודי חברון, אבל בינתיים אנחנו מתחילים להתפנות מעזה ויריחו כשלב ראשון להתפנות מכל יש"ע - גם בנושא זה תשמיעו דעתכם?

השמענו דעתנו בצורה הכי ברורה. אנו מתנגדים נחרצות גם לשלב ההתחלתי של פינוי יריחו.

ואינכם חוששים ששוב יביעו אישי ציבור במפד"ל הסתייגות ממעורבות הרבנים בעניינים פוליטיים?

אילו עניינים פוליטיים!! אספר לך משהו על מרן הרב קוק זצ"ל, בשנת ה'תר"ץ, כשהיתה כאן ועדת הכותל לדון בבעלות על הכותל המערבי, הסוכנות היתה מוכנה להסתפק בזכויות תפילה ולוותר על הבעלות, ובכך לפצות את הערבים, ואילו הבריטים טענו שענין דתי כמו בעיית הבעלות על הכותל שייך למנהיגות הדתית של העם היהודי, ולכן דרשו את הסכמתו של הרב קוק להצעת הסוכנות.

ראשי הסוכנות לחצו מאד על הרב קוק שיסכים לעמדתם, ואולם הרב לא הסכים בשום אופן ולא נכנע לשום איומים שזה עתיד לגרום לפיקוח נפש, כי הערבים יעשו עוד פוגרומים. הרב אמר אז: אין לנו רשות לוותר על בעלות עם ישראל על הכותל המערבי. והרב ניצח. עם ישראל הודיע שהוא לא מוותר. לדעתי, גם בענין הפינוי שעומד להיות ביריחו, חשוב מאד שנביע דעתנו שעם ישראל לא ייפה את כוחם בכל הויתור הזה. אין שום תוקף חוקי למעשה הפינוי. חשוב להביע עמדה זו בצורה ברורה. ונקווה שבעזרת ד' נגיע לימים טובים יותר, ועיר התמרים תהיה שלנו.

ח. תושבי חברון ויש"ע

תכל'ס - אתם מודעים בוודאי למתח הנפשי העצום שבו חיים היום כל היהודים בחברון - איך מעודדים אותם?

1 והרי לנו הדברים הנמרצים של הרמב"ן בשלמותם: "והארץ לא תמכר לצמיתות" (ויקרא כה, כד) - "שלא נצמית את הארץ בידי הגויים, ולא נעזבנה להם במכר מוחלט - ולא נניח אותה בידם לעולם, - ולא יחפוץ [הקב"ה] להושיב בה אחרים וזולתנו, רק בידינו תשאר ואלינו תחזור" (השגות לספר המצוות, לאוין רכז, והובאה דעתו זאת בספר החינוך מצוה שלט).

יש לי נכד שלומד בישיבת "שבי חברון", ובתי ומשפחתה גרים בקרית ארבע. ברוך ד' הם איתנים ברוחם ולא חשתי שיש להם היסוס או מחשבה על נסיגה. בשבוע שעבר הייתי בחברון כדי לעודד ולחזק את המתיישבים, ואמרתי להם בין היתר את הדברים הבאים: "כלב בן יפונה התעודד והתחזק על ידי שהשתטח על קברי אבות. זו לא רק תפילה אלא התאחדות עם כל מהותם ותוכנם של האבות, שהארץ היא שלהם, וזו הדרך להתמודד עם עצת המרגלים. שאר המרגלים שלא התייחדו עם האבות, היו מוכנים לוותר על כל הארץ"...

הבעיה היא שגם אם ירצו להשתטח על קברי האבות במערת המכפלה - לא יוכלו... המערה סגורה ומסוגרת...

זה ענין של זמן. עדיין אינני יודע מה יהיה, כי רוב החיילים יצטרכו לשמור על המשקיפים... ייתכן שהחיילים שלנו יצטרכו לשמור על המשטרה הפלסטינית מפני פגיעות מצד החמאס... כל שוטר ערבי יצטרך שני חיילי צה"ל כשומרי ראש...

התפרסם כאילו יש שרוצים לעזוב את ישי"ע...

יש לי נציגות בכל יישובי ישי"ע: בן ומשפחה בשערי תקוה, בת ומשפחה בכוכב השחר, בת ומשפחה בפסגות, בן ומשפחה בנווה דקלים, בת ומשפחה בקרית ארבע, וברוך ד' כל מי שפגשתי בו איתן ברוחו. נכדינו שהגיעו אלינו בחג הפסח לא הביעו לפנינו שום מילה של היסוס. הקב"ה יאמץ כוחם בדרך שחינכנו אותם שצריך לבטוח בד'. אחד האדמו"רים פירש: "ושים חלקנו עמהם", אין הכוונה בזה ל"שכר הטוב", אלא שנהיה עמהם במידת הביטחון שלהם...

לדעתי תיכף אחרי ראש חודש, יש לגזור תענית ציבור. צריך לפנות לקב"ה מעומק הלב, כדברי הרמב"ם כשאויב רוצה לקחת ארץ - יש לגזור תענית (פרק ב מהלכות תעניות הלכה ג).

אינני יודע איך הקב"ה ימנע את הנסיגה ואיך יחזיר לנו את מה שכבר נסוגנו ממנו, אבל הוא אינו זקוק לעצתנו. רבי פנחס מקוריץ אומר כי כשמתפללים לקב"ה על משחו, יש לבקש עזרה בנושא עצמו, ואולם באשר לתכניות, לאמצעים, איך להשיג את המטרה - על כך אין להתפלל לקב"ה, אלו הן עצות, והוא אינו זקוק לעצות שלך.

"עצו עצה ותפר, דברו דבר ולא יקום, כי עמנו א-ל"י (ישעיה ז, יט)!"